

**TÜRKİYE'DE TARİHİ DOKUSU İLE
KİMLİKLENMİŞ KENT MEYDANLARININ
DEĞİŞİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Necmi ATEŞ

**2020
YÜKSEK LİSANS TEZİ
MİMARLIK**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Süheyla BİRLİK**

**TÜRKİYE’DE TARİHİ DOKUSU İLE KİMLİKLENMİŞ KENT
MEYDANLARININ DEĞİŞİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Necmi ATEŞ

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Süheyla BİRLİK**

**KARABÜK
Haziran 2020**

Necmi ATEŞ tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DE TARİHİ DOKUSU İLE KİMLİKLENMİŞ KENT MEYDANLARININ DEĞİŞİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Süheyla BİRLİK

.....

Tez Danışmanı, Mimarlık Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından oy birliği ile Mimarlık Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 29/06/2020

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr.Öğr. Üyesi Beyza ONUR IŞIKOĞLU (KBÜ)

.....

Üye : Dr.Öğr. Üyesi Süheyla BİRLİK (AÇÜ)

.....

Üye : Dr.Öğr. Üyesi Bahar Sultan QURRAIE (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

“Bu tezdeki tüm bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak elde edildiğini ve sunulduğunu; ayrıca bu kuralların ve ilkelerin gerektirdiği şekilde, bu çalışmadan kaynaklanmayan bütün atıfları yaptığımı beyan ederim.”

Necmi ATEŞ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

TÜRKİYE’DE TARİHİ DOKUSU İLE KİMLİKLENMİŞ KENT MEYDANLARININ DEĞİŞİMLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Necmi ATEŞ

**Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Mimarlık Anabilim Dalı**

**Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi Süheyla BİRLİK
Haziran 2020, 161 sayfa**

Kent merkezlerinin tarihçesine bakıldığında meydanların dünyada özellikle Avrupa’da ya bir dini yapı ya bir önemli yapı ya da bir idari yapı etrafında oluştuğu ve isimlerini de genellikle bu yapılardan aldıkları görülmüştür. Kentlerin kuruluş çekirdeklerini oluşturan bu meydanlar zamanla değişime uğramış, ilk hallerinden uzaklaşmışlardır. Bu çalışmanın amacı doğrultusunda, Türkiye’deki kent meydanları; kent merkezlerinde ilk ya da eski olan meydanların incelenmesi şeklinde olacaktır. Meydanlar da kentin önemli bir mekânı olup, kentin kimliğini oluşturan bir bileşendir. Genellikle kent merkezlerinde konumlanmış, estetik ve işlevsel yönüyle birçok niteliğe sahiptirler. Kent merkezindeki açık mekânlar, o kentin kültürünün aynası olup, geçmiş ile gelecek arasında köprüler kuran kültürel mekânlardır. Buldukları ülkenin-bölgenin özelliklerine göre, farklı işlev ve içeriktedirler.

Nüfus artışı, teknolojik gelişmeler kent meydanlarında da değişikliklere yol açmış; meydanlar tarihsel, kültürel, işlevsel ve fiziksel olarak değişmeye, dönüşmeye başlamışlardır. Kente kimlik kazandıran meydanlardaki değişim ve dönüşümlerin, meydanın tarihi değeri gözetilmeden, sürekli yapıldığı gözlenmektedir.

Bu çalışmada meydanların tarihçesi örnekleri ile birlikte araştırılmış, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri meydanları incelenmiştir. Yine tez kapsamında kent merkezinde yer almaları, içinde tarihi yapı/ yapıları barındırmaları ve kentsel kimliğe katkı sağlamaları nedeniyle, kent merkezlerindeki tarihi dokusu ile kimliklenmiş meydanlar; seçilerek, değişim ve dönüşümleri araştırılmıştır. Bu kent meydanlarına ait kimlik kartları oluşturularak, kimlik kayıplarının belgelenmesi amaçlanmıştır. Sonuçta bir farkındalık oluşturularak tarihi çevreye sahip bu kent meydanlarının tanınmasının ve korunmasının önemine dikkat çekilmiştir.

Anahtar Sözcükler : Kent, meydan, kent meydanları, değişim.

Bilim Kodu : 80106

ABSTRACT

M. Sc. Thesis

A SURVEY ON CHANGES OF CITY SQUARES IDENTIFICATED WITH THEIR HISTORIC PATTERN IN TURKEY

Necmi ATEŞ

**Karabük University
Institute of Graduate Programs
Department of Architecture**

Thesis Advisor:

Dr.Öğr. Üyesi Süheyla BİRLİK

June 2020,161 pages

When looking at the history of the city centers, it is seen that the squares are formed around a religious structure, an important structure or an administrative structure in the world, especially in Europe, and they usually take their names from these structures. These squares, which constitute the founding nuclei of the cities, have changed over time and have moved away from their original state. For the purposes of this study, the town square in Turkey; will be in the form of examining the first or old squares in the city centers. The squares are also an important location of the city and are a component of the city's identity. They are generally located in city centers and have many qualities with their aesthetic and functional aspects. Open spaces in the city center are the mirrors of that city's culture and cultural spaces that form bridges between the past and the future. According to the characteristics of the country-region they are in, they have different functions and contents.

Population growth and technological developments led to changes in urban squares; squares began to change, transform, historically, culturally, functionally and physically. It is observed that the changes and transformations in the squares giving identity to the city are made continuously regardless of the historical value of the square.

In this study, the history of the squares were investigated along with examples, and the Seljuk, Ottoman and Republican squares were examined. Again, within the scope of the thesis, the squares identified with their historical texture in the city centers, as they are located in the city center, contain historical buildings / structures and contribute to urban identity; by selecting, its changes and transformations were investigated. It is aimed to document identity losses by creating identity cards of these city squares. As a result, awareness was raised and the importance of recognizing and protecting these city squares with historical surroundings was pointed out.

Key Word : City, square, city squares, change.

Science Code : 80106

TEŞEKKÜR

Bu tez, Türk kentlerinde tarihi dokusu ile kimliklenmiş meydanları araŐtırmak ve kimlik deęiŐimlerini inceleyerek, bir farkındalık oluşturmak için hazırlanmıştır. Çalışmanın planlanmasında, araŐtırılmasında ve oluşumunda ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım sayın hocam Dr.Öğr. Üyesi Süheyla BİRLİK'e ve eğitim hayatımda emeği olan tüm hocalarıma teŐekkürlerimi borç bilirim.

Araştırmada fikirleri ile destek olan sayın jüri yeleri Dr.Öğr. Üyesi Beyza ONUR IŞIKOğLU ve Dr.Öğr. Üyesi Bahar Sultan QURRAIE 'ye ilgi ve görüŐlerinden dolayı teşekkür ederim.

Bu süreçte her zaman yanımda olan sevgili aileme de tüm kalbimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
KABUL.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
ÇİZELGELER DİZİNİ	xvii
BÖLÜM 1	1
GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	2
1.2. ÇALIŞMANIN ALANI VE SINIRLARI	2
1.3. ÇALIŞMA YÖNTEMİ.....	3
BÖLÜM 2	4
KENTSEL KAMUSAL ALANLAR	4
2.1. KENTSEL KİMLİK.....	4
2.1.1. Kent.....	6
2.1.2. Kimlik.....	7
2.1.3. Kent Bileşenleri	7
2.1.4. Kent İmgesi.....	8
2.1.5. Kentsel Kimlik Değişimi	10
2.2. MEYDAN	11
2.2.1. Meydan Kavramı	14
2.2.2. Meydanların Oluşumu	16
2.2.3. Meydanların İşlevleri.....	19
2.2.4. Meydanların Tarihsel Gelişimi	22
2.2.4.1. Antik Çağ Meydanları.....	24
2.2.4.2. Ortaçağ Meydanları	26
2.2.4.3. Rönesans Meydanları.....	29

	<u>Sayfa</u>
2.772.4.4. Barok Meydanları	32
2.2.4.5. Sanayi Devrimi Meydanları	35
2.2.4.6. Modernizm Meydanları	36
2.2.5. Türkiye’de Meydan Kavramı	37
2.2.5.1. Selçuklu Döneminde Meydan	38
2.2.5.2. Osmanlı Döneminde Meydan	39
2.2.5.3. Cumhuriyet Döneminde Meydan	41
BÖLÜM 3	46
TÜRKİYE’DE TARİHİ DOKUSU İLE KİMLİKLİ KENT MEYDANLARININ KİMLİK KAYIPLARI	46
3.1. TÜRKİYE’DE TARİHİ DOKUSU İLE KİMLİKLENMİŞ KENT MEYDANLARI VE DEĞİŞİMLERİ	46
3.1.1. Taşhan (Ulus) Meydanı, Ankara	46
3.1.2. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı, Antalya	54
3.1.3. Orhangazi Meydanı, Bursa	64
3.1.4. Beyazıt Meydanı, İstanbul	72
3.1.5. Hipodrum (Sultanahmet) Meydanı, İstanbul	85
3.1.6. Konak Atatürk Meydanı, İzmir	95
3.1.7. Cumhuriyet Meydanı, Kastamonu	105
3.1.8. Cumhuriyet Meydanı, Kayseri	116
3.1.9. Hükûmet (Cumhuriyet) Meydanı, Sivas	124
3.1.10. Belediye (15 Temmuz Şehitler ve Hürriyet Parkı) Meydanı, Trabzon	132
BÖLÜM 4	141
SONUÇLAR	141
KAYNAKLAR	151
ÖZGEÇMİŞ	161

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1. İstanbul’u kimliksizleştirme önerileri	6
Şekil 2.2. İstanbul silüeti	9
Şekil 2.3. Bir Ortaçağ kent merkezinin dönüşümü.	10
Şekil 2.4. Campo Meydanı, Siena-İtalya	13
Şekil 2.5. Rathaus, Hamburg- Almanya 1930 ve günümüz.....	16
Şekil 2.6. Meydan ve türevleri	18
Şekil 2.7. San Marco Meydanı, Venedik ve Sultanahmet Meydanı, İstanbul.	19
Şekil 2.8. Krakow Old Town Meydanı, Polonya	20
Şekil 2.9. Etoile Meydanı, Paris.....	20
Şekil 2.10. Navona Meydanı, Roma	21
Şekil 2.11. Trafalgar Meydanı, Londra.....	21
Şekil 2.12. Madrid Sol Meydanı, İspanya.....	22
Şekil 2.13. Avlu etrafında yerleşmiş evler, Çatalhöyük	23
Şekil 2.14. Atina Agorası, M.Ö. 2. yy.....	24
Şekil 2.15. Assos Agorası	25
Şekil 2.16. Pompei Forumu.....	25
Şekil 2.17. Roma Forumu	26
Şekil 2.18. Kızıl Meydan, Moskova.....	28
Şekil 2.19. Saint Basil Katedrali, Kremlin Sarayı, Devlet Tarih Müzesi	28
Şekil 2. 20. Kızıl Meydan.	29
Şekil 2.21. San Marco Meydanı plan ve görünüm.....	30
Şekil 2.22. Saat Kulesi, San Marco Bazilikası, Aziz Mark Çan Kulesi	31
Şekil 2. 23. San Marco Meydanı.	32
Şekil 2.24. Navona meydanı.	33
Şekil 2.25. Dört nehir Çeşmesi, Palazzo Pamphilj Sarayı ve Sant’ Agnese in Agone..	33
Şekil 2.26. Navona Meydanı.	34
Şekil 2.27. Royal Crescent Meydanı ve Circus Meydanı, Bath-İngiltere	35
Şekil 2.28. Etoile Meydanı.....	36
Şekil 2.29. Sivas Cumhuriyet Meydanı.	39

Sayfa

Şekil 2.30. Çekmece’de meydan.....	40
Şekil 2.31. At Meydanı, J. B. Vanmour ve Ok Meydanı Luigi Mayer, 18.yy.	40
Şekil 2.32. Ankara Ulus Meydanı (İnternet, 24).....	41
Şekil 2.33. Taksim Meydanı, İstanbul (Cangül, 2020).	44
Şekil 2.34. Kızılay Meydanı, Ankara.....	45
Şekil 2.35. Bursa Kent Meydanı (İnternet, 25).	45
Şekil 3.1. Taşhan Meydanı, 1931.....	47
Şekil 3.2. Taşhan (Ulus) Meydanı, 1924 ve günümüz.....	47
Şekil 3.3. Taşhan (Ulus) Meydanı formu.	48
Şekil 3.4. Taşhan Meydanı eski yapılar.....	49
Şekil 3.5. İttihat ve Terakki Kulübü Binası ve Taşhan, 1928.....	49
Şekil 3.6. Zafer Anıtı konumu.....	50
Şekil 3.7. Taşhan Meydanı Millet (Belediye Bahçesi).	50
Şekil 3.8. Taşhan Meydanı mevcut yollar.....	51
Şekil 3.9. Taşhan Meydanı yeni yapılar.....	51
Şekil 3.10. Ulus 100.Yıl Çarşısı ve Gençlik Spor Genel Müdürlüğü.	52
Şekil 3.11. Ulus Meydanı genel görünüm.....	52
Şekil 3.12. Kaleiçi Haritası, 1920 Moğol.....	54
Şekil 3.13. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı, 1920 ve görünümü.	55
Şekil 3.14. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı.....	55
Şekil 3.15. Tophane Meydanı formu.	56
Şekil 3.16. Tophane Meydanı eski yapılar.....	58
Şekil 3.17. Tophane Meydanı, 1920 ve görünümü.	58
Şekil 3.18. Eski Antalya Hükûmet Konağı ve İtalyan Postahanesi.....	58
Şekil 3.19. Antalya Saat Kulesi, Tekeli Mehmet Paşa Cami ve günümüz.....	59
Şekil 3.20. Günümüz Antalya Valilik Binası ve Yükseliş Anıtı.....	59
Şekil 3.21. Kale kalıntısı, Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Antalya Mevlevihane	59
Şekil 3.22. Antalya Cumhuriyet Meydanı havadan görünümü.....	60
Şekil 3.23. Yükseliş Anıtı konumu.....	60
Şekil 3.24. Tophane Parkı.	61
Şekil 3.25. Tophane Meydanı mevcut yollar.....	61
Şekil 3.26. Antalya Ticaret Borsası ve Eğitim Sendikası Binası.	62
Şekil 3.27. Suphi Bey Haritası, Orhangazi Kent Meydanı ve günümüz.....	65

Sayfa

Şekil 3.28. Orhangazi Meydanı formu.....	65
Şekil 3.29. Orhangazi Meydanı eski yapılar.....	67
Şekil 3.30. Orhangazi Meydanı, 1900'ler.....	67
Şekil 3.31. Bursa Belediye Binası 1882 ve Ulu Cami, 1900'lü yıllar.....	68
Şekil 3.32. Bursa Orhan Gazi Cami ve Koza Han.....	68
Şekil 3.33. Ulu Cami ve Tarihi Belediye Binası.....	68
Şekil 3.34. Sayılğan Pasajı (Zeytin Han) ve Orhangazi Meydanı genel görünüm	69
Şekil 3.35. Gazi Orhan Park.....	69
Şekil 3.36. Orhangazi Meydanı mevcut yol.....	70
Şekil 3.37. Bursa Ulucami PTT Binası.....	70
Şekil 3. 38. Beyazıt Meydanı, 19.yy.....	73
Şekil 3. 39. Högg'ün projesinin vaziyet planı.....	74
Şekil 3. 40. Eldem'in 1957 yılındaki ilk önerisine ait eskizler.....	74
Şekil 3. 41. Turgut Cansever'in Ordu Caddesi silüeti.....	75
Şekil 3. 42. Cansever'in Beyazıt Meydanı projesi.....	75
Şekil 3. 43. Beyazıt Meydanı, 1918 ve günümüz.....	76
Şekil 3. 44. Beyazıt Meydanı formu.....	76
Şekil 3. 45. Beyazıt Meydanı eski yapılar.....	79
Şekil 3. 46. İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kapısı, Beyazıt Devlet kütüphanesi.....	79
Şekil 3. 47. Beyazıt Cami görünümler.....	80
Şekil 3. 48. Beyazıt Medresesi.....	80
Şekil 3. 49. Şimkeş Han ve Kapalı Çarşı girişi.....	80
Şekil 3. 50. Beyazıt Meydanı yeni yapılar.....	81
Şekil 3. 51. İş Bankası Binası, Victory Hotel, Emporium Hotel.....	81
Şekil 3. 52. Beyazıt Yangın Kulesi konumu ve görünümü.....	82
Şekil 3. 53. Beyazıt Meydanı yeşil alanlar.....	82
Şekil 3. 54. Beyazıt Meydanı mevcut yollar.....	83
Şekil 3.55. Hipodrom.....	85
Şekil 3.56. Hipodrum Meydanı, Spina aksı.....	86
Şekil 3.57. At Meydanı, 1900'lu yıllar.....	86
Şekil 3.58. Hipodrum ve günümüz.....	87
Şekil 3.59. Hipodrum (At Meydanı) ve güneyden görünüm.....	88
Şekil 3.60. Sultanahmet Meydanı eski yapılar.....	90

Sayfa

Şekil 3.61. İbrahim Paşa Sarayı ve Defteri Hakani Binası	90
Şekil 3.62. Önde Yılanlı Sütun arkada Örme Sütun.	91
Şekil 3.63. Sultanahmet Meydanı mevcut parklar ve havuz.....	92
Şekil 3.64. Sultanahmet Meydanı mevcut yollar	92
Şekil 3.65. I. Ahmed Türbesi ve Marmara Üniversitesi Rektörlük Binası.	92
Şekil 3.66. Alman Çeşmesi.	93
Şekil 3.67. Ayasofya Müzesi.	93
Şekil 3.68. Sarı Kışla, 1865.....	95
Şekil 3.69. Kâtipzade Konağı ve yerine yaptırılan Hükûmet Konağı.....	96
Şekil 3.70. Konak Meydanı, 1930’lu yıllar.....	97
Şekil 3.71. Konak Meydanı, 1913 ve günümüz	98
Şekil 3.72. Konak Meydanı ve genel görünümü.....	98
Şekil 3.73. Konak Meydanı eski yapılar.	101
Şekil 3.74. Konak Meydanı, 1900’lar ve İzmir İdadisi.....	101
Şekil 3.75. Yalı (Konak) Cami ve İzmir Saat Kulesi.....	101
Şekil 3.76. Konak Meydanı havadan görünümü.....	101
Şekil 3.77. İlk Kurşun Anıtı ve meydandaki konumu.....	102
Şekil 3.78. Konak Meydanı Anıt Parkı.	102
Şekil 3.79. Konak Meydanı mevcut yollar	103
Şekil 3.80. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı düzenlenmiş durumu, 1940’lar.....	105
Şekil 3.81. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı düzenlenmeden önceki durumu.....	106
Şekil 3.82. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı konumu ve görünümü.....	107
Şekil 3.83. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı formu.	107
Şekil 3.84. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı bulunan yapılar.	110
Şekil 3.85. Kastamonu Hükûmet Konağı ve Hapishane Binası.....	110
Şekil 3.86. Vilayet Matbaası ve Askeri Rüштиye Binası Fotoğrafi	110
Şekil 3.87. Halkevi Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).	111
Şekil 3.88. Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı ile Yadigâr Çeşmesi’nin Konumu. .	112
Şekil 3.89. Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı ve Yadigâr Çeşmesi	112
Şekil 3.90. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı yeşil alanlar.....	112
Şekil 3.91. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı mevcut yollar.....	113
Şekil 3.92. Hükûmet Konağı ve Memleket Kütüphanesi.....	113
Şekil 3.93. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı genel görünümü.....	114

Sayfa

Şekil 3.94. Kayseri Cumhuriyet Meydanı, 1935.....	116
Şekil 3.95. Kayseri Cumhuriyet Meydanı, 1923 ve günümüz.....	117
Şekil 3.96. Kayseri Cumhuriyet Meydanı havadan görünümü ve formu.	118
Şekil 3.97. Kayseri Cumhuriyet Meydanı eski yapıların konumu.	120
Şekil 3.98. Kayseri Kalesi ve Hükûmet Konağı, 1920'ler.....	121
Şekil 3.99. Kayseri Atatürk Anıtı ve konumu.....	121
Şekil 3.100. Kayseri Cumhuriyet Meydanı Kurşunlu Parkı.	121
Şekil 3.101. Kayseri Cumhuriyet Meydanı mevcut yollar.....	122
Şekil 3.102. Kayseri Valilik Binası ve Saat Kulesi.....	122
Şekil 3.103. Hükûmet (Cumhuriyet) Meydanı konumu.	125
Şekil 3.104. Cumhuriyet Meydanı formu ve genel görünümü.....	125
Şekil 3.105. Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan yapılar.	127
Şekil 3.106. Sivas Hükûmet Binası yangın sonrası ve günümüz.....	127
Şekil 3.107. Sivas Cumhuriyet Meydanı, 1930 ve Selçuklu Parkı	128
Şekil 3.108. Sivas Mustafa Kemal Atatürk Anıtı ile Şehitler Anıtı'nın konumu. ...	128
Şekil 3.109. Mustafa Kemal Atatürk Anıtı ve Şehitler Anıtı.....	128
Şekil 3.110. Selçuklu Parkı.	129
Şekil 3.111. Sivas Cumhuriyet Meydanı mevcut yollar	129
Şekil 3.112. Şifaiye Medresesi ile Çifte Minareli Medrese'nin karşılıklı konumu .	130
Şekil 3.113. Çifte Minareli Medrese, Şifaiye ve Buruciye medreseleri, Kale Cami	130
Şekil 3.114. Trabzon Belediye Meydanı.....	132
Şekil 3.115. Deve kervanları.....	133
Şekil 3.116. Trabzon Belediye Meydanı, 1950'ler	133
Şekil 3.117. Trabzon Belediye Meydanı, 1950.....	134
Şekil 3.118. Günümüz Trabzon Belediye Meydanı.	134
Şekil 3.119. Trabzon Belediye Meydanı formu ve genel görünümü	135
Şekil 3.120. Trabzon Belediye Meydanı eski yapılar.	137
Şekil 3.121. Sümer Sineması, 1940 ve Belediye Meydanı, 1959	137
Şekil 3.122. Belediye Binası köşeden bakış ve Şems Otel, 1940-1950.....	137
Şekil 3.123. Trabzon Belediye Binası ve İskenderpaşa Cami.	138
Şekil 3.124. Günümüz Belediye Meydanı ve havuzdan görünüm.	138
Şekil 3.125. Trabzon Atatürk Anıtı ve konumu.....	138
Şekil 3.126. Belediye Meydanı Park.....	139

Sayfa

Şekil 3.127. Belediye Meydanı yollar.....	139
Şekil 4.1. Ankara Taşhan (Ulus) Meydanı eski hali ve günümüz.....	142
Şekil 4.2. Antalya Tophane (Cumhuriyet) Meydanı eski hali ve günümüz.....	142
Şekil 4.3. Bursa Orhangazi Meydanı eski hali ve günümüz.....	143
Şekil 4. 4. İstanbul Beyazıt Meydanı eski hali ve günümüz.....	144
Şekil 4. 5. İstanbul Hipodrum (Sultanahmet) Meydanı eski hali ve günümüz.....	145
Şekil 4. 6. İzmir Konak (Atatürk) Meydanı eski hali ve günümüz.....	146
Şekil 4. 7. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı eski hali ve günümüz.....	146
Şekil 4. 8. Kayseri Cumhuriyet Meydanı eski hali ve günümüz.....	147
Şekil 4. 9. Sivas Hükümet Meydanı eski hali ve günümüz.....	148
Şekil 4. 10. Trabzon Belediye Meydanı eski hali ve günümüz.....	149

ÇİZELGELER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 2.1. Kentsel kimliği oluşturan bileşenler	8
Çizelge 3.1. Taşhan (Ulus) Meydanı.	53
Çizelge 3.2. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı.....	63
Çizelge 3.3. Orhangazi Meydanı, Bursa.	71
Çizelge 3.4. Beyazıt Meydanı.	84
Çizelge 3.5. Hipodrum (Sultanahmet) Meydanı.	94
Çizelge 3.6. Konak (Atatürk) Meydanı.....	104
Çizelge 3.7. Cumhuriyet Meydanı, Kastamonu.	115
Çizelge 3.8. Cumhuriyet Meydanı, Kayseri.....	123
Çizelge 3.9. Hükûmet (Cumhuriyet) Meydanı.....	131
Çizelge 3.10. Belediye (Meydan Parkı) Meydanı.....	140

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Günümüzde kent meydanları ya bir toplanma alanı ya da bir konser-eğlence alanı olmalarının yanı sıra yeme-içme, sohbet gibi birçok aktivitelerin gerçekleştirilebileceği bir sosyal alan olmaları nedeniyle cazibe merkezleridir. Bu çalışmada kent meydanları ele alınmıştır. Kentin kuruluş aşamasında oluşmuş, tarihi dokuları ile kimliklenmiş, kent merkezlerinden bazıları irdelenecektir. Meydanlar, merkez veya nirengi noktası alanlarıdır. Çoğunlukla dini bir yapının ya da idari bir yapının etrafında oluşmuşlardır. Türkiye’de tarihi nitelikli meydanların az olduğu görülmektedir. İstanbul’da tarihe tanıklık etmiş Beyazıt, Eminönü ve Sultanahmet Meydanları, İzmir Konak Meydanı ve Ankara Ulus Meydanı tarihi dokusu kimliklenmiş önemli meydanlardır. Ancak kente kimlik veren bu mekânlar ilk kuruluş aşamasından itibaren hızla değişmektedirler. Değişimleri sorunlar getirmektedir; kimlik kaybına uğramaktadırlar.

Tarihi merkezi yerleşimlerde mekânsal tanımlılık vardır; buradaki toplumsal anlamı içeren tarihi kentsel doku, kentlerin tanımı için önemlidir. Kentsel doku geçmiş ve gelecek arasında köprüler kurmaktadır. Tarihi merkezler kültürel mekânlar olup, farklı işlevlere sahiptirler. Kültür, insanlığın varoluşundan itibaren bugüne kadar gelmiş, oluşmuş değerlerin toplamıdır. Bu değerler aktararak ve çoğalarak ait olduğu toplumun simgesi durumuna dönüşürler. Toplumun geçmişini oluştururlar. Aynı zamanda toplumun kültürel mirasıdır. Tarihi meydanlar da tarihi çevreyi oluşturan elemanlardır. Tarihi kent meydanları geçmişin tanıklarıdır. Şiirlerde, marşlarda bu meydanlardan söz edilmiştir. Meydanlarda yaşananlar unutulmamıştır. Tarihi nitelikli meydanlar yaşanmışlığın izlerini taşırlar. Tarihsel açıdan önemli oldukları için, içinde bulunan kentlilerle ve yaşanan kimi olaylarla özdeşleşmişlerdir. Barındırdıkları önemli yapılar veya anıtsal eserlerden dolayı kentte kimlik vermekte, kent imajı yaratmaktadırlar. Öyleki bu meydanlar, bazen imaj olarak kentin adından

daha çok öne çıkabilmektedirler. Kentlerin tanınmasında sembol değerler taşıyabilmektedirler.

Zamanla gelişen ve dönüşen kentlerin ulaşım sistemindeki temel değişiklikler, özellikle otomobil kullanımının artması, kent meydanlarının yol kavşağı olarak kullanılmasına, kimlik kaybına neden olmuştur. Bunun yanısıra meydanlardaki tarihi eserlere gereken önemin verilmemesi, bu eserlere yapılmış restorasyon hataları daha kötüsü bu eserlerin yıkılıp yok olması kimliksiz çevrenin oluşmasına neden olmaktadır. Yine kent merkezlerinde dolayısıyla kent meydanlarında genellikle ticari işlevli yapıların ağırlık kazandığı görülmektedir. Yanlış uygulamalar sonucu meydanlar fonksiyonlarını ve özelliklerini kaybetmektedirler. Orijinal görünümlerinden uzak bir hale dönüşmektedirler; zamanla kentin kalbi olma özelliğini yitirmektedirler. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen, geçirdikleri değişim ve dönüşümleri ile o kentin kültürünü ve kimliğini sürdürmeye devam etmektedirler.

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada Türkiye’de tarihi dokusu ile kimliklenmiş kent meydanlarının değişimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Değişimlerle yaşanan kimlik kayıpları ele alınmıştır.

1.2. ÇALIŞMANIN ALANI VE SINIRLARI

Tez kapsamında kent merkezinde yer almaları, içinde tarihi yapı/ yapıları barındırmaları ve kentsel kimliğe katkı sağlamaları nedeniyle, bazı kent meydanları incelenmiştir.

Türkiye’de Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine de tanıklık eden bu meydanlardaki değişimler ile meydanların ilk halleri ve son halleri araştırılmıştır.

1.3. ÇALIŞMA YÖNTEMİ

Araştırmada; kuramsal kavramlar olarak, öncelikle kent ve kent bileşenleri incelenmiş, sonrasında meydan kavramına detaylı değinilmiş, meydanların tarihçesi örnekleri ile birlikte araştırılmıştır.

Türkiye’de kentin nüvesinde yer alan, kentin merkezini oluşturan, içinde tarihsel yapıları bulundurmaları ve kente kimlik sağlamaları nedeniyle 10 adet meydan seçilmiş, bu meydanlar genel tanım, konum, form, kimlikli ve kimliksiz olarak yapılar-donatılar-yeşil alan-yol, eski ve yeni fotoğraflar bağlamında araştırılmıştır.

Yine bu araştırmada bu kent meydanlarına ve değişimlerine ait kimlik kartları oluşturulmuştur.

Sonuç olarak tarihi nitelikli meydanların sürdürülebilir olması ve yaşatılabilmesi açısından mevcut oluşumun ve çevresinin kimliğine zıt yapılaşmalar ve düzenlemeler ile modernize edilmesi eleştirilmiş, bu mekânların korunmaları ve yeniden canlandırılmaları konusunda tarihsel özelliklerin dikkate alınması gerektiği, tarihin-geçmişin ulusal ve evrensel ölçüde kimliğin bir parçası olduğu ifade edilmiştir.

BÖLÜM 2

KENTSEL KAMUSAL ALANLAR

2.1. KENTSEL KİMLİK

Kentsel kimlik; kentin geçmişinden gelen, devamlı değişen ve birçok faktörün devreye girmesiyle biçimlenen oluşumların tümüdür. Kentler, her halleriyle kendilerini anlatmaktadırlar, bir kimlik sunmaktadırlar ve farklı nitelikleriyle, farklı biçimleriyle birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Bu farklılıkları nedeniyle de farklı tanımlamaktadırlar: Örneğin zamanagöre, “Bronz Çağı kenti ve Orta Çağ kenti ve Roma kenti”, döneme göre “Osmanlı kenti ve Yunan kenti ve Türk kenti ve Arap kenti”, ait olduğu dini inanca göre “İslam kenti” gibi. Böylelikle diğerlerinden ayırt edilen kendine özgü nitelikleri ile farklı bir kimliğe sahip olduklarını ortaya koymaktadırlar. Bir kenti farklı kılan, ayırıştırıcı özelliklerin tümü onun kimliğidir. Her kent, içindeki mekânların özellikleriyle kimliğini kolayca ortaya koyar. Bu mekânlar, içinde yaşayan kentlilerin aynası olup yerel kültürü ve yaşanan zamanı yansıtırlar (Oktay, 1999). Kentlere bakarak, kentlerin doğal, mimari ve toplumsal yapısı hakkında bilgi edinilebilir.

Kent kimliği, o kente özgü unsurlardan oluşur (Lynch, 1960). Bu nedenle kent oluşumunda yer alan bütün bileşenler, sürece etki ederek kent kimliğini meydana getirirler. Schulz’a göre (1971) kent kimliği, o kentte yaşayanların doğrudan açıklayamadıkları, ancak varlığının farkında oldukları bir şeydir (Schulz, 1971). Lynch’e göre (1981) ise kimlik, bir yerin ayrılabilirliği veya tanıyabilirliği için sahip olduğu özelliktir. Bir yere ait olma duygusu insanlar için ciddi bir ihtiyaçtır. Bu duygu, yerin kendine özgü özelliği, yani orada yaşayan insanları saran yerin coğrafi, toplumsal ve estetik özelliklerinden oluşmaktadır (Lynch, 1981).

Kent kimliğinin oluşumunda kentsel hafıza ve mekân ilişkisi önemlidir. Aslında “kent” kavramı “mekân” kavramından farklı dūřünülemez. İkiyi birbirini tamamlayan kavramlardır. Çünkü kent mekânlardan oluşmaktadır. Mekân ile kent arasındaki ilişki, insan hareketi ve davranışlarıyla belirlenir. İnsan davranışları mekânı anlatmaktadır. Dolayısıyla mekânlar da kenti tanımlamaktadır. Kentteki her mekân her bileşen kenti tanımlamakta; kente kimlik vermektedir. Bu kimlik; kenti, diğer kentlerden öne çıkarmaktadır. Yani kentler, kimlikleri ile öne çıkarmaktadırlar. Örneđin İstanbul kimlikli bir kenttir. İmparatorluklara başkentlik yapmış bu kentin, kendine özgü bir kimliği vardır.

Kentlere kimlik kazandıran en önemli oluşum tarihi bölgelerdir. Tarihi bölgeler, doğal, estetik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özellikleri ile kent dokusunu oluştururlar.

Kent kimliğini oluşturan ve onu farklı yapan, doğal, yapılı, toplumsal çevre arasındaki ilişkidir. Özgün olmalıdır. Kentlilerin o kente yüklediği anlamla da özgünleşmelidir.

Bu bağlamda kimlikli kentler, belirleyici özellikleri ile hiçbir zaman başka bir kentin benzeri olamazlar olmamalıdırlar (Dağlı, 1996). Kentler ayırıcı ve tanımlayıcı nitelikleri barındırırlar, sembolik-imgesel anlamlar taşırlar. Oysa günümüz kentleri birbirine benzemekte- benzetilmekte hemen hemen aynı görünümlü olmaktadır. Bir kentin bir başka kente benzetilmesi doğru bulunmamaktadır. Şekil 2.1’de yerel kimlikten uzaklaşma, başkalaşma çabaları ve önerileri İstanbul için resmedilmiştir.

Şekil 2.1. İstanbul'u kimliksizleştirme önerileri (İnternet, 1).

İstanbul, kendine özgü bir kenttir. Napolyon'un "Eğer dünya tek bir ülke olsaydı, başkenti İstanbul olurdu." söylemi bu kentin farklılığını ortaya koymaktadır (Calvino, 1990). İstanbul örneğinde olduğu gibi, çeşitli uygarlıkların birikimleri sonucu meydana gelmiş kentsel kimlik, bölgelere göre farklılık göstermektedir. Her kentin kendine has, yer ve zaman koşullu bir kimliği farkındalığı bulunmaktadır.

Kent kimliğini oluşturan özellikler ile zamanın ihtiyaçlarına göre oluşturulacak özellikler kaynaştırılmalıdır. Bunun yapılmaması durumunda, kentlerde kimlik kaybı kaçınılmaz olacaktır (Tekeli, 1991).

2.1.1. Kent

Mekân anlayışı uygarlığın ilerlemesiyle birlikte döneme ve kullanıcının isteklerine göre farklı gelişmelere tabiidir. Değişen-gelişen çeşitli mekânlar, bir araya gelerek kentleri meydana getirirler. Kentler, içinde yaşayan insanların ticaret, sanayi, hizmet ve idari işler gibi faaliyetlerle uğraştığı yerlerdir.

Mumford'a (1961) göre kent, ilk zamanlardan beri, uygarlık ürünlerini bir araya getirip ulaştırmak için, özel olarak kuşanmış, en geniş hizmetin en az alanda sunulması gayesiyle yeterince yoğunlaştırılmış, farklı ihtiyaçlara, büyümeden

kaynaklanan karmaşık şekillere, büyüyen toplumsal mirasa imkân sağlayabilecek biçimde yaygınlaştırılmış, geliştirilmiş bir yapıdır (Mumford, 1961). Lefebvre (1998) kenti, değişik sosyal sınıftan, değişik iş ve görevlere sahip olan insanların toplanabilecekleri, bireylerin ve grupların bir araya gelebilecekleri bir yerin ve zamanın vasıtası olarak tanımlar (Lefebvre, 1998). İzgi'ye (1999) göre ise kent, içinde yaşayanlara kentli kimliği veren, ortak yükümlülüklerin farkını varılmasını sağlayan, biyolojik-psikolojik-sosyolojik açılardan huzur ve refaha varma noktasında olanak sunan bir kurgudur. Hedefi; insana, kentliye çağın şartlarına uygun ortam ve mutlu bir yaşam sağlamaktır (İzgi, 1999). Işık'a (1994) göre kent, toplumsal hafızanın mekânsal üretildiği bir alandır (Işık, 1994). Ringas vd. (1991) kenti, geçmişteki olayların yaşandığı ve farklı tecrübelerin farklı şekilde ifade edildiği yerler olarak tanımlamaktadır. Bu farklı tecrübelerin kentlilerin yaşadıkları yere ait bir görüş geliştirerek, bir değer oluşturarak ve sonuçta bir idealleştirme yaparak kentin kimliğini oluşturduklarını söylemektedirler (Ringas vd, 2011).

...kentler vardır, yıllarla değişerek arzuları biçimlendirmeyi sürdürürler; kentler vardır, ya arzularla silinir ya da arzuları siler, yok ederler (Calvino, 1990).

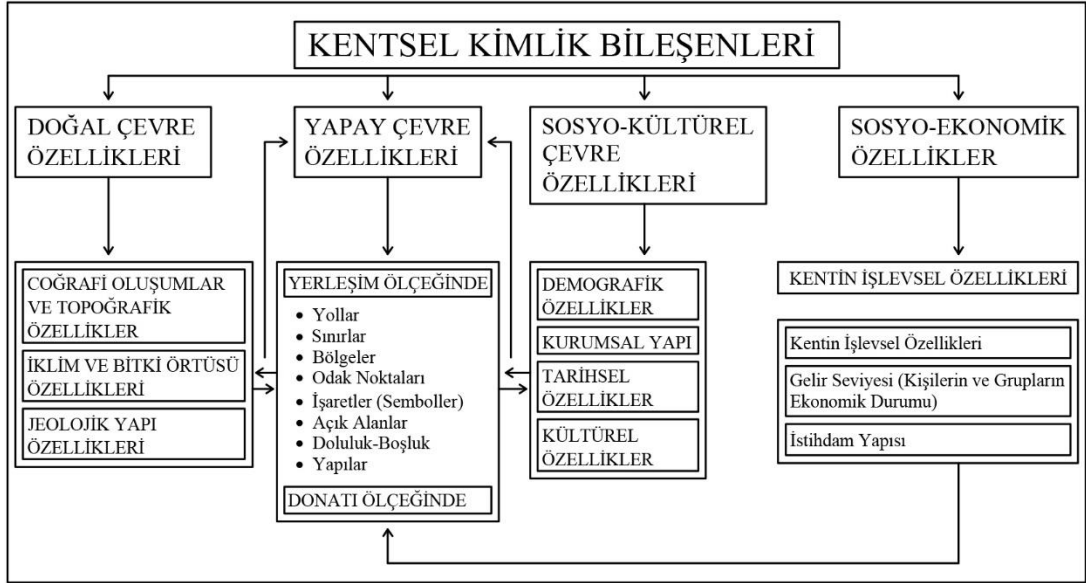
2.1.2. Kimlik

Karakterin bir parçası olan kimlik, ayrıcalıklı özellikleri yansıtır. Her varlığın bir kimliği vardır. Proshanky vd. göre kimlik, doğadaki herhangi bir canlıyı veya objeyi görsel, işitsel vb. duyularla algılayarak başka canlı veya objelerden ayıran, kendine özgü olma durumudur (Proshanky vd, 1976).

2.1.3. Kent Bileşenleri

Kentsel kimlik, doğal çevre, yapay çevre, sosyo-kültürel ile sosyo-ekonomik özelliklerden oluşan, dört başlıkta toplanmaktadır (Çizelge 2.1).

Çizelge 2.1. Kentsel kimliği oluşturan bileşenler (Ocakçı, 1994).

2.1.4. Kent İmgesi

Kent imgesi, toplumun hatırasında yer tutar ve kentin fiziksel görünüşünden öte yaşanmışlıkla tespit edilir. İmgeler, geçmişin şimdiye taşınmasının yanı sıra toplumu ilgilendiren ve toplumsal kimliği biçimlendiren bir takım hadise ve durumları devamlı hatırlatarak, toplulukların davranış yöntemlerinin de gelişmesine katkıda bulunurlar (Aytaç, 2007).

Bu bağlamda kentsel imgeler, kentin fiziksel özellikleri, tarihi, değişim ve dönüşümleri, kullanış biçimi ve gündelik yaşam ile ilgili bilgi verirler. Aslında kent imgesi bireyseldir, bireyin kentsel çevreyi tanımlarken kullandığı ögedir.

Kimlik ve imge kavramsal açıdan örtüşse bile, aralarındaki en önemli fark, imgenin bireysel, kimliğin ise kolektif bir değerlendirme olmasıdır. Kentsel imge bileşenleri; birey üzerinde iz bırakmış, kentsel etki noktaları veya alanlarıdır.

Lynch (1960), kentsel kimlikteki kent imgesi ve bileşenlerini anlatırken; her kişinin algısının biricik olduğundan söz etmiştir (Lynch, 1960). Sözlük anlamına göre imge duyularla algılanan, bir uyarıcı söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve

olaylar, hayal, imaj demektedir (İnternet, 4). Kişiden kişiye değişmektedir. Örneğin, İstanbul denilince herkesin aklına farklı hayal ve imgeler gelmektedir.

*İstanbul deyince aklıma martı gelir
Yarısı gümüş, yarısı köpük
Yarısı balık yarısı kuş
İstanbul deyince aklıma bir masal gelir
Bir varmış, bir yokmuş*

.....
*İstanbul deyince aklıma kuleler gelir.
Ne zaman birinin resmini yapsam, öteki kıskanır.
Ama şu Kızkulesi'nin akli olsa
Galata Kulesine varır.
Bir sürü çocukları olur.*

Bedri Rahmi Eyüboğlu
(İnternet, 2).

Martılar, kuleler, Şekil 2.3'teki yarımada'nın silüeti Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun "İstanbul Destanı" adlı şiiri ile örtüşmektedir. Bu narin minareler, kuleler, martılar silüete görsellik katarak, şairin düşüncesinin yaygın kabul görmesini sağlamaktadır.

Şekil 2.2. İstanbul silüeti (İnternet, 3).

Dolayısıyla kent kendini meydana getiren olaylar, yapılar, geçmiş tecrübeleri ile hatırlanmaktadır. Her kentlinin kentinde yaşanmışlıkları, zihninde yarattığı imge, hatıra farklı olmaktadır.

2.1.5. Kentsel Kimlik Değişimi

Kentlerin de sahip oldukları bir kimlik vardır ve bu kimlik zamanla değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Bu yeni oluşumun kentlerin sıradanlaşması kimliksizleşmeye doğru gittiğini göstermektedir. Sanayi devrimi ile kentlerde nüfus artışı olmuş gelen göçlerle fabrikalar kurulmuş ve akabinde niteliksiz ve birbirine benzer yapılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu durumu Dickens (1997) “Hard Times” isimli kitabında şöyle anlatmaktadır: “*Kırmızı tuğlalardan yapılmış bir kenti ya da daha doğrusu duman ve küller izin vermiş olsaydı kırmızı tuğladan bir kent olacaktı. Fakat vaziyetten anlaşıldığı gibi, doğal olmayan bir kırmızının ve siyahın kentiydi. Makineler ve yüksek bacaların meydana getirmiş olduğu bir kent...*” (Dickens, 1997). Şekil 2.2’de bir kent kimliğinin zamanla nasıl değişip dönüştüğü görülebilmektedir.

Şekil 2.3. Bir Ortaçağ kent merkezinin dönüşümü (Hoffmann vd., 1957).

Sanayi devrimi sonrası teknolojik gelişmeler yapı malzemelerindeki hızlı dönüşüm ve strüktürel elamanların sağladığı olanaklar yapı sistemlerinin uygulanmasına kolaylık getirmiş, özellikle çelik ve betonun yaygınlaşmasına olanak sağlamıştır. Bu da “betonlaşma” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Betonlaşma ile kentler birbirine benzeşmekte, kimlikleri bozulmakta ve hatta yok olmaktadır.

2.2. MEYDAN

Kamusal alan ya da kentsel mekânlar kentlerde kamu kullanımını için tasarlanmış mekânlar olup, konut gibi özel mekânların dışında kalan, sokaklar, meydanlar, parklar gibi alanlardır. Bunlar kentlerin önemli parçalarını oluştururlar (Çubukçu, 2007).

Kamusal alan, herkese açık olan, insanların toplanıp ortak bir problem için, düşünce, söylem ve eylem ürettikleri ve karşılıklı bilgi alışverişine girebildikleri bir yer anlamındadır. Sözlükteki anlamı; kamuya ait, kamu işlerinin yapıldığı yer olarak tanımlanmaktadır (İnternet, 4).

Rapoport (1978); kamusal alanları, insanların kısıtlama olmaksızın kullanabildikleri, kendilerini ifade edebildikleri ve iletişime girdikleri, günlük gereksinimlerini giderebildikleri alanlar olarak ifadelendirmektedir. Bu açık mekânlar din, dil, ırk ayırımı olmaksızın, toplumun her kesiminden insanların eşit şekilde ve özgürce kullanabilecekleri, farklılıkların ve benzerliklerin ortaya çıkacağı sosyo-kültürel niteliklerin gözetilebileceği alanlardır (Rapoport, 1977).

Habermas “Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü” adlı eserinde insanların katılımıyla somutlaşan geniş bir iletişim ve etkinlik alanı olan kamusal alanın, daha çok kavramsal düzeyde ele alınması gereken, soyut bir alan olması gerektiğini ifade etmiştir (Habermas, 1997). Bu alanlar aynı kente ait olma bilincini artıran ve kentin ortak kamusal belleğini oluşturan ortak alanlardır. Her dönemde, değişen sosyal, kültürel, ekonomik ve ideolojik yapının izlerini taşımaktadırlar.

1960’lı yıllarda, Sanayi Devrimi sonrası Avrupa’da, toplumun yaşam tarzı değişmiş; kamusal alan ve özel alan arasındaki fark yeniden tanımlanmıştır. Bu ayrım ile birlikte sokaklar, caddeler, meydanlar, parklar, tüm kentler yeni bir görüşle planlanmıştır. Zamanla kentlerde planlama, düzenleme ve uygulamanın başlaması, kamu yararı gözetilerek kamusal alanların (meydanların, parkların) düzenlenmesi zorunluluk haline gelmiştir.

Kamusal alanlar, ortak toplumsal hafızanın üretildiği ya da bu bilincin geliştirildiği alanlardır. Toplumsal yaşanmışlıklar, toplumsal simgeler, gelenekler, kültürler ve mitler kuşaktan kuşağa toplumsal hafıza ile devam ederler. Ricoeur (2002), *“Bir kez var olmuş olan, var olmamış sayılamaz bir daha: Artık bu gizemli, bu son derece karanlık olgu, “var olmuş olmak” olgusu, sonsuza dek o kişinin yaşam kaynağı olacaktır.”* demektedir (Ricoeur, 2012). Bu nedenle toplumsal hafızayı oluşturan kamusal alanlarda, yaşanmışlıklar unutulmaz, birikerek o kamusal alanda varlığını sürdürür ve mekâna anlam katarlar. Schulz’a (1971) göre insan, var olduğu günden beri, varlığının özünü gösteren yerler yaratma eğilimindedir (Schulz, 1971).

Kamusal alanları, türlü aktivitelerin yapıldığı, insanlar birlikte olduğu; insanı, ikâmet etmeye ve kimliklenmeye davet eden özel bir “yer” olarak görmektedir. İnsan evren içinde kendine bir yer tanımlamak, aklının alacağı bir düzen kurmak ve bu düzende yerini belirleme duygusu taşımaktadır. Bu olmadığı takdirde tarifsiz bir korku duyar. Bu korku onu ele geçirir; beslenme, çoğalma gibi temel dürtüleri de düşünemez hale gelir (Gür, 1996). Bu yüzden önce mekân yaratılır, sonra yer kendini hissettirir. Mimarlığın bireylerin başkalarına rahatsızlık vermeden insanın “yer” yaratma içgüdüsüne cevap veren “yer” yaratan bir sanat olarak kamusal alanları düzenlemesinde rolü önemlidir.

Kamusal alanın bir parçası olan meydanlar, farklı işlevler ile kentsel dokuda odak noktası ya da düğüm noktası olarak da adlandırılmakta, insanların birbirleriyle iletişim kurmasına, kültürel etkileşime imkân vermektedirler.

Bu bağlamda kentlilerin biraraya geldiği ortak yaşam alanı olan meydanlar, kamusal alan olup, toplanma, buluşma, eğlenme, dinlenme gibi sosyo-kültürel faaliyetlerin özgürce gerçekleşmesine imkân sağlayan açık alanlardır (Şekil 2.4). Farklı sosyal sınıfların, çeşitli vasıflara sahip insanların kendilerini tanıtabileceği, tecrübelerini paylaşabilecekleri sosyal mekânlardır. Her kesiminden insanı içinde barındırır, kentin kültürünü ve kimliğini yansıtırlar.

Şekil 2.4. Campo Meydanı, Siena-İtalya (İnternet, 5).

2.2.1. Meydan Kavramı

*Meydanlar,
Bazen çoşku bazen hüzin alanı
Bazen toplanma mekânı*

*Oradadır ilk tören
Orada izlenir ilk konser
Oradadır ilk buluşma*

*Sevgiliyle ilk tanışma
Oradadır sohbet eğlence
Oradadır dinlence*

Necmi Ateş, (2019)

Meydanlar, tarih boyunca gündelik yaşamın ve önemli olayların yaşandığı mekânlar olmuşlardır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de kentlerin kalbidirler. Kentsel yaşamda önemleri büyüktür. Kent hayatının önemli bir parçası olan meydanlar, Siyasi kimliğin de önemli bir temsil alanıdır. Bazen eğlenen bazen de öfkeli kalabalıkları barındırır. Kentteki önemli olayların paylaşıldığı çok amaçlı etkinliklerin olduğu mekânlardır.

Meydanlar, kentin kimliğini oluşturan bileşenlerdendir. Sözlükte “alan, saha, yarışma, eğlence ve karşılaşma yeri, bulunulan yer ve çevresi” anlamlarına gelmektedir (İnternet, 4). Latince açık yer ya da genişletilmiş caddedir. Marcus ve Francis meydanların; kent merkezinde, yoğun kullanımlı caddelerin kesiştiği yerde, kentin tarihini temsil eden, çevresi yollarla kuşatılmış mekânlar olarak tarif etmektedirler (Marcus vd, 1998). Krier (1979); ilk meydanın, bir açık alanın etrafında yapı gruplarının toplanarak oluşmaya başladığını, içerideki alanın kontrollü olabileceğini, dışarıdan gelecek saldırıları önleyecek şekilde oluşturulmuş iç avluyla meydana geldiğini söylemektedir (Krier, 1979). Zucker’e (1959) göre meydan, kent dokusu içinde adeta “psikolojik bir dinlenme yeri”dir. Kentsel meydanlar, mimari elemanlarla sınırları tespit edilmiş toplumsal fonksiyonlara sahip, kent dokusuna uyumlu kent parçalarıdır (Zucker, 1959). Moughtin (1992) ise meydanları, kentlerde sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik düzeyleri farklı insanları bir araya getiren sosyal mekânlar olarak görmektedir (Moughtin, 1992). Faule’nin (1995) düşüncesine göre

mevdan, tasarlanmış çevreyle tanımlanmış boş mekândır. Bir yerin meydan olarak sayılabilmesi için öncelikle yayalaştırılmanın çok önemli olduğunu vurgular, ayrıca yapıldığı yerin kalitesinin artırılması gerektiğine inanır (Fauole, 1995).

Mesutoğlu (2001), meydanları bir sosyalleşme mekânı olarak görmüş, çevre ile etkileşimini önemli saymıştır. Meydanların yalnız şekilden ibaret olmadığını, geometrisinin yalnız başına bir anlam ifade etmediğini, anlamsal olarak duygusunun da gerekli olduğunu belirtmektedir. Sosyal özelliklerin meydan kimliğinde önemli olduğunu, iklim, topografya ve kent dokusu gibi fiziksel koşulların da meydanın biçimlenmesini etkilediğini söylemektedir (Mesutoğlu, 2001).

Tarihi kent meydanları, toplumsal açıdan önemli fonksiyonları barındıran, dönemlerinin önemli olaylarına tanıklık eden, kent merkezinde konumlanmış meydanlardır. Tarihi dokusu ile kimliklenmiş bu meydanlar, kentlerin fiziki mekân özelliklerini, toplumsal yapılarını belirlemede birer referanstırlar. Gelişimleri süresince, toplumun kültürel izlerini takip eden, yaşanmışlıkları belleğinde barındıran, yerin ve zamanın gösteri mekânı, aynı zamanda toplumun ortak hafızasıdır. Kentsel mekânın kimliğini biçimlendirmekte, coğrafi ve toplumsal niteliklerine göre farklılaşmakta ve zamanla farklı işlevli mekânlara dönüşebilmektedirler. Günümüzde yerli ve yabancı misafirlerin ziyaret ettikleri yer, kentlilerin dinlenme alanı, kentteki olayların paylaşıldığı çok amaçlı etkinliklerin gerçekleştirildiği mekânlardır. Çekici mekânlar olup, yaşanmışlıkların hatıralarını taşırlar. Bu tür meydanlar, toplumsal özellikleri ile bulunduğu kente değer katmaktadır. Edebiyata da konu olmuşlardır. Örneğin; Alfred Döblin, “Berlin Alexander Meydanı” adlı eseri ile meydanda yaşananları konu almıştır. O dönemin toplumsal yaşantısını gözler önüne sermiştir (Döblin, 1996).

Tarihi meydanlar:

- Coğunlukla kent merkezinde, tarihi ve turistik bir konumda bulunmaktadırlar.
- Zaman içinde birçok olaya tanıklık etmişlerdir.
- Kentsel kimliği oluşturan merkezi niteliklere sahiptirler.

- Kent içinde yerli ve yabancılar tarafından yoğun kullanılmaktadırlar.
- Kentliler için dini, tarihi ve kültürel bakımdan değer taşırlar.
- İçinde, anıt özelliğindeki tarihi eser ve yapıları barındırırlar.
- Mimari özellikleri vardır.
- Sosyo-kültürelve sosyo-ekonomik çeşitli eylem ve etkinliklerin yaşandığı mekânlardır.

Tarihi meydanlar, süreç içinde, önemli bir yapı ya da yapılar etrafında odaklanmış; sonraları ya tren istasyonları metroların etrafında oluşturulmuş bir kent için daima toplanma noktalarıdır. Ya da günümüzde kentlerin kalabalıklaşması ve düzensiz-çarpık yapılaşması, tarihi meydanlara da yansımakta bu mekânlar, taşıt trafiğine açılarak bir kavşakta göbek olarak kullanılmaktadırlar. Böylece meydanlar giderek kimliklerini yitirmektedirler. Oysa Avrupa’da, orijinal halini koruyarak günümüze kadar gelebilmiş meydanlar bulunmaktadır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5. Rathaus, Hamburg- Almanya 1930 ve günümüz (Schöffel, 2003).

2.2.2. Meydanların Oluşumu

Meydanlar, içinde yer aldığı kentin konum, iklim, topoğrafya, jeolojik yapı gibi doğal çevre koşullarından etkilenerek ya kendiliğinden oluşmuş ya da planlanarak kentlinin kullanımına imkân sağlamış açık kentsel mekânlardır. Yapısal anlamda kentin fiziksel özelliklerine göre şekillenmişlerdir. Bir meydanın oluşmasında, toplumsal özelliklerinin yanısıra doğal çevre özellikleri ile yapay çevre özellikleri önemli faktörlerdir.

Doğal çevre özellikleri

- Coğrafi konum ve topoğrafik özellikler: Meydanın kurulduğu yerdeki topoğrafik özellikler meydanın kimliği etkiler. Meydanlar doğanın formuna göre biçimlendirilmişlerdir. İnsanlar doğanın, ova, dağ, tepe, yamaç, su kenarı gibi topoğrafik özelliklere bağlı olarak meydanları da yerleştirmişlerdir.
- İklim ve bitki örtüsü özellikleri: İklimle bağlı olarak oluşan doku kimliğini etkilemektedir. Örneğin, alanlar meydanlara bir ayrıcalık katmaktadır.
- Jeolojik yapı: Jeolojik yapı, kent silüetini ve dolayısıyla odak noktası olarak meydanı farklı kılar (Deniz, 2004).

Yapay Çevre Özellikleri

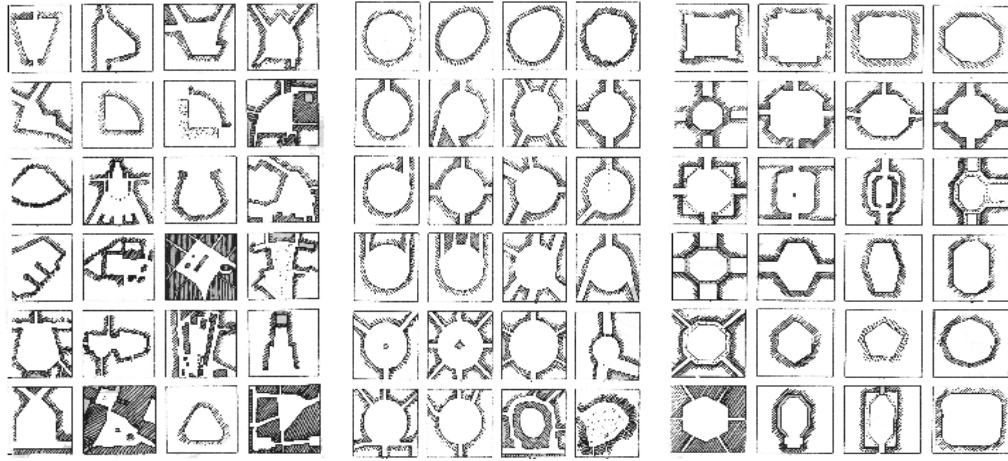
İnsan, doğal çevre koşullarını ihtiyaçlarına göre düzenlemektedir. İnsan kente biçim verdiği gibi, kentin bir parçası olan meydanlara da biçim vermektedir. Kültürünü bu alanlarda da yansıtmaktadırlar. Kentsel mekân olan meydanlarda bulunan bazı unsurlar, insanın mekânı algılaması ve bir mekânla arasında bir bağ kurması açısından önemlidir. Örneğin sembol olmuş elemanlar, işaretler kullanılabilir. Görsel bir çekim ya da vurgu elemanı (bina, anıt, heykel, çeşme) gibi meydanlara çekim gücü katabilmektedir. Bu nedenle meydanlar, genellikle kent dokusu ile iç içe geçmiş bir anıtle, bir heykelle ya da bir çeşmeyle hatırlanabilmektedir. Dolayısıyla anıtlar, su öğeleri ve diğer simgesel unsurlar, yöreye özgü elemanlar meydanların çekiciliğini artırabilmektedir.

Kullanım amaçları doğrultusunda farklı şekil ve ebattaki meydanlar, çoğu zaman yerleşme içinde bir güç odağının beraberinde konumlanırlar. Bir kilise ya da bir cami önü, bir hükümet konağı önünde yer alan meydanlar, geometrik şekillenmeleriyle de hâkim olan gücün etkisini daha da iyi vurgulamaktadırlar (Yazar, 2006).

Meydanı çevreleyen yapılar meydanı tanımlı yapmaktadır. Schulz (1971); açık alanların mekân olarak tanımlanabilmeleri için hacimsel bir kapalılığa ihtiyaçları

olduklarını, bu kapalılığın oluşmaması durumunda, mekânın algılanamayacağını ifade etmektedir (Schulz, 1971).

Meydanların biçimleri üzerine farklı düşünceler vardır. Bu nedenle farklı tipolojiler ortaya çıkmıştır. Krier (1979), kentsel mekânın tipolojisini tanımlarken, meydanları geometrik özelliklerine göre 3 ana grupta sıralamıştır. Krier'e göre meydanlar, kare, daire, üçgen şekillerinden ve bunların türevlerinden oluşmaktadır (Şekil 2.6). Temel formlar, açısal değişim, bölünme, eklenme, birleşme, çakışma ve deformasyon gibi değişim faktörleri ile biçimlenmişler. Krier için kentlerdeki düzen önemlidir. Çünkü düzen, biçimler ve formlar yoluyla elde edilen bir kavramdır. İnsanların söz konusu düzenlerde mutlu olacağını savunmaktadır.

Şekil 2.6. Meydan ve türevleri (Krier, 1979).

Zucker (1959) ise, meydanları 5 biçimde sınıflandırır;

1. Kapalı Meydan: Mekân algısının kolay oluştuğu, özellik olarak kapalılığın hâkim olduğu meydan tipidir. Dikdörtgen veya daire gibi geometrik biçimdedir.
2. Vurgulayıcı Meydan (Dominant Meydan): Baskın bir yapının olduğu, diğer yapıların bu yapıya doğru yönelmiş olduğu meydanlardır.
3. Merkeze Yönelik Meydan (Nükleer Meydan): Düşey vurguda bir öğenin etrafındaki merkeze dönük meydanlardır.

4. Gruplandırılmış Meydan (Meydanlar Grubu): Birbirlerinden ayrı, aynı zamanda farklı işlevlerdeki meydanların birbirleriyle birleştirilmeleri ile oluşturulan meydan gruplarıdır.
5. Şekilsiz Meydan (Amorf Meydan): Mekânsal bütünlüğü olmayan ancak diğer tipteki meydanlarla benzerlik kurulabilecek meydanlardır (Zucker, 1959).

2.2.3. Meydanların İşlevleri

Kent meydanları çeşitli işlevlere sahiptirler (Pektaş, 2011):

- Tarihsel-Kültürel İşlev

Kent merkezlerinde bulunan ilk meydanlar kent var oldukça çeşitli değişikliklere uğrasalar da merkez olma özelliğini kaybetmezler. İlk oluşturulduğu zamanlardan itibaren tarihsel ve kültürel önem kazanmaya başlarlar. Değişen dönemlerle birlikte gelecek zamanlara taşınırlar. Venedik'teki San Marco Meydanı, İstanbul'daki Sultanahmet Meydanı gibi (Şekil 2.7).

Şekil 2.7. San Marco Meydanı, Venedik ve Sultanahmet Meydanı, İstanbul.

- Ekonomik İşlev

Meydanlar içinde barındırdıkları ticari alanlar ile kentte ticaretin yaşatıldığı ana mekânlardır. Ortaçağ kentlerinde ekonomik amaçlar için oluşturulan ilk meydanlarda pazar meydanlarıdır. Pazar meydanları toplumun ekonomik ve sosyal merkezleri konumundadırlar. Krakow'daki Old Town Meydanı gibi (Şekil 2.8).

Şekil 2.8. Krakow Old Town Meydanı, Polonya (İnternet, 6).

- Ulaşım İşlev

Eski meydanlara bakıldığında, taşıt trafiğinin olmadığı; yaya akışının var olduğu görülmektedir. Ancak, zaman içinde kimi meydanlar motorlu araçlarla ve onlara tahsis edilen yollarla çevrelenmiş; yayalar için bir alternatif olmaktan çıkmışlardır (Demirci, 2001). Etoile Meydanı gibi (Şekil 2.9).

Şekil 2.9. Etoile Meydanı, Paris (İnternet, 7).

- Estetik İşlev

Kent merkezlerindeki meydanlar hem tarihi dokuyu yaşatan hem de mimari açıdan önemli değerlere sahip olan yapılardan oluşmaktadırlar. Geçmiş dönemlerden

günümüze gelen yapılardaki ince işçiliği ve barındırdıkları sanat eserleri ile kente estetik katmaktadırlar. Roma'daki Navona Meydanı gibi (Şekil 2.10).

Şekil 2.10. Navona Meydanı, Roma (İnternet, 8).

- Rekreatif İşlev

Meydanlar, kentte hem fiziksel yapı içinde bir dinlenme hem de sosyal yapı içinde bir alan oluşturmaktadırlar. Kentlinin kısa yada uzun süreli kullandığı bu alanlar, aktif ve pasif rekreasyon alanı sunmaktadırlar. Londra'daki Trafalgar Meydanı gibi (Şekil 2.11).

Şekil 2.11. Trafalgar Meydanı, Londra (İnternet, 9).

- Sosyal İşlev

Meydanlar, bilgi alışverişini gerçekleştirmek, toplumsal yaşama canlılık katmak, kentlilik ve demokrasi bilincini geliştirmek, tanışma ve tanıtma imkanları sunmak, kamuoyu oluşturmak, insan ilişkilerini karşılıklı sevgi ve saygı içinde yaşatmak, toplumsal yaşama tüm bireylerin katılımını sağlamak, toplum içinde bütünleşmeyi devam ettirmek gibi sosyal gelişime önemli katkılar sağlamaktadır.

- Siyasal İşlev

Meydanlar iktidar ile muhalefet ilişkisini sağlar. Çoğu zaman meydanlar iktidarın gücünü sergilerler. Muhalefetin gücünü sergileyebileceği mekânlar olarak da görev yapmaktadırlar. Siyasal mücadele süreçleri bu mekânlar aracılığıyla olabilmektedir (Bilgihan, 2006). Madrid Sol Meydanı gibi (Şekil 2.12). Bu durum, meydanların, toplulukları harekete geçirmede ve ülkelerin siyasal süreçlerine yön vermede ne kadar etkili olduklarını göstermektedir.

Şekil 2.12. Madrid Sol Meydanı, İspanya (İnternet, 10).

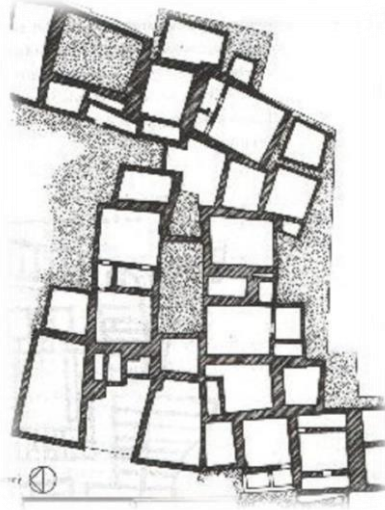
2.2.4. Meydanların Tarihsel Gelişimi

İlkçağda M.Ö. 3000 yıllarında kurulan Mezopotamya, Mısır ve Hint uygarlıklarındaki politik ve idari koşullar, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar toplanma

yerlerinin oluşturulması için yeterli olmamıştır. Bu uygarlıklarda meydan özelliğini taşıyan mekânlarla karşılaşılmamıştır (Demirci, 2001).

Krier (1979), ilk meydanların, insanların açık kentsel alanları kullanmaya başlamasıyla ortaya çıktığını söylemektedir (Krier, 1979). Tarihsel süreç içinde agora, forum, plaza, campo, piazza, grandplace olarak adlandırılmışlardır. O günkü siyasal şartlara göre biçimlenmiş ve birçok işlevin içinde gerçekleştirilebileceği toplanma mekânları olmuşlardır. Çatalhöyük'te M.Ö.6000'de konutların bir avlu etrafında toplanmasıyla oluşan avlular, tarihteki ilk meydan örnekleridir denilebilir (Öztürk, 2009).

Şekil 2.13. Avlu etrafında yerleşmiş evler, Çatalhöyük (Kuntay, 1994).

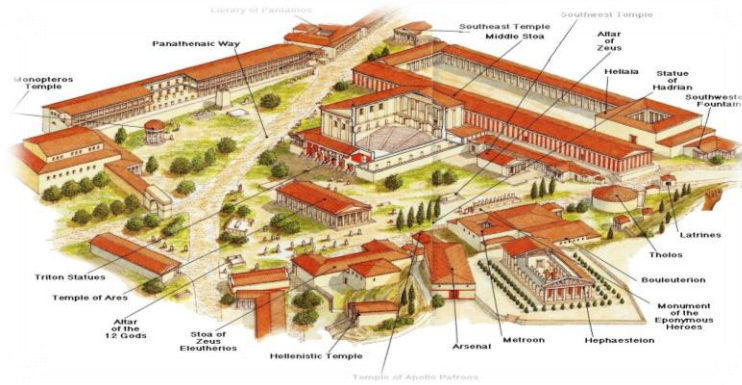
Kentsel yaşamın en yaygın, en etkin kullanım yerleri olan meydanlar, kentlilerin sosyal yani kültürel, siyasal, dini, ticari amaçlar için kullandıkları kamusal alanlar olup, antik dönemden günümüze kadar var olmuşlardır. Meydan özelliğini taşıyan mekânlara ait ilk örnekler, Antik Yunan kentlerinde görülmüştür (Öztürk, 2009) .

2.2.4.1. Antik Çağ Meydanları

Agora

Akropolis ve agora, Antik Yunan kentlerinde önemli unsurlardır. Akropolis, kentlerinde yüksek bir plato üzerinde kurulmuş, çevresi eşsiz bir güzelliğe sahip, dini ve askeri bir saha olarak ortaya çıkmıştır. Akropolis, zamanla kentteki ticaret işlevlerinin artmasıyla, yerini bir pazar alanı olan agoraya devretmiştir (Tayşi, 2006). Agora Yunan kentinin kalbi durumundaydı; buralarda ticaret ve öğretim yapılıyor, siyaset tartışılıyordu. İlk dönemlerinde özel evleri ve dükkânları içinde barındıran agora, M.Ö. 3. yy. da içinde mallarını satan zanaatkârları bulunduruyordu. Agoralarda bir kenarı sütun dizileriyle açılmış uzun yapılar, stoalar bulunmaktaydı (Roth, 2002).

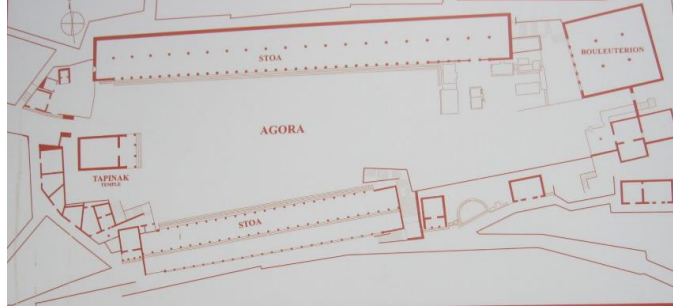
Agoralar, çoğunlukla düzgün bir kare ya da düzgün bir dikdörtgen şeklinde olabiliyorlardı. Antik kentlerde, biri devlet diğeri de ticaret agorası olmak üzere iki çeşit agora vardı. Atina'daki Agora, ünlü agoralardan biridir (Şekil 2.14). Akropolis'e giden Panathena Yolu'nun yakınında kuruluydu; kentin ticari ve yönetim merkeziydi (Tümer, 2000).

Şekil 2.14. Atina Agorası, M.Ö. 2. yy. (Güner, 2015)

Akropolisin aksine agoranın etrafındaki binalar düzenli binalardır (Şekil 2.15). Saçak kotlarını aynı hizada tutturabilmek için farklı yükseklikteki zeminler seçilmiş ve cepheleriyle kapatılmış bir kentsel mekânı meydana getirmişlerdir. Yapılar

arasındaki boşluklar, agorayla bağlantılı yan mekânları veya kentin muhtelif yerlerine çıkan sokakları oluşturmaktadırlar (Tayşi, 2006).

Şekil 2.15. Assos Agorası (Zengel, 2001).

Forum

Antik Yunan kentlerindeki agoranın adı, Roma kentlerinde forum olmuştur. Forum, kentlilerin toplandığı, ticaret yaptığı ve mahkemelere katıldığı açık alanlardı. Roma kentlerinin kalbi, coğrafi açıdan olmasa bile kültürel açıdan forumlardı. Stoalar ve kamu binalarıyla kuşatılmış forumlar, (Şekil 2.16) Yunan agorasıyla benzer niteliktedir. Ancak Forumun etrafında, onu çevreleyen ve ona şeklini veren mahkeme ile basilika ve diğer tapınaklar bulunurdu (Roth, 2002).

Şekil 2.16. Pompei Forumu (Sertkaya, 2011).

Zamanla, M.S. 1. yy. da forumda ticari işlevler yerini idari işlevlere bırakmıştır. Burada bulunan tüccarlar ayrı semtlere gitmiş, forum idari işlerin yapıldığı yerlere dönüşmüştür (Şahin, 2006).

Roma'daki Forum Romanum (Şekil 2.17) geçitlerin düzenlendiği, seçim çalışmaları konuşmalarının ve ceza yargılamalarının yapıldığı bu alan olma öncesinde bataklıktır. Zemin kurutulmuş ve taşınan molozlarla yükseltilmiştir. Roma forumu, Roma şehrinin merkezindedir. 250 m x 170 m boyutlarında dikdörtgen biçimindedir. Kentin en görkemli tapınakları ve anıtlarına ev sahipliği yapmıştır. Askeri ve politik lider Jül Sezar tarafından kuzeyine ve doğusuna eklentiler yapılmış, daha sonraki dönemlerin ilaveleri ile de bu mekânlar birbirlerine kenetlenmiş, birbirlerine bağlanmışlardır (Roth, 2002).

Şekil 2.17. Roma Forumu (İnternet, 11-12).

2.2.4.2. Ortaçağ Meydanları

Ortaçağ kentleri, ya planlı oluşturulmuş ya da organik gelişmişlerdir. Organik doku; savunma duvarları, dar yollar, kendiliğinden oluşmuş meydanlar ile katedral, manastır, şato gibi kent çekirdeğini oluşturan yapılardan oluşmaktadır (Tayşi, 2006). Organik yapıdaki Ortaçağ kentlerinin meydanları, kent dokusu içinde belirli bir geometrik biçime sahip değildirler; çoğunlukla dini yapılar (kiliseler) ve idari yapılar (belediye binaları) önünde yer almışlardır. İnsan ölçeğinde küçük açık mekânlardır; içinde bazen bir çeşme bazen bir heykel gibi elemanlar bulunmuştur (Şahin, 2006).

Ortaçağ kent meydanları aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Sala, 2009):

- pazar meydanı olarak sokak
Kentin ana caddesi, kendiliğinden oluşan bir pazar meydanı şeklindedir. Kilise veya benzer bir yapı caddede inşa edilmişse, meydan yol şeklini almıştır.

- pazar meydanı
Trafığın artması sonucu ana caddenin genişlemesine gereksinim duyulmuştur. Meydan, trafikten korunarak caddenin yanında konumlandırılmıştır.
- kent kapısında gelişen meydanlar
İki veya üç yolun açıldığı bu meydanlar, üçgen biçimindedirler.
- kent merkezi olarak meydanlar
Planlı bir yerleşme kararı sonucu oluşmuşlardır; yol göbeğinde yer almışlar ve merkez olarak kullanılmışlardır. Bu tür meydanlar, düzenlidirler; çevresindeki binalar arkadlarla birbirlerine bağlanmış, saçak kotları aynı yükseklikte tutulmuştur. Kapalı bir meydan havası sergilemektedirler.
- kilise binasının karşısında yer alan meydanlar
Bu tür meydanlarda hâkim olan yapı yalnızca kilisedir. Çevresindeki diğer yapılar da hâkim olan bu yapıyla ilişkilendirilmişlerdir. Pazar meydanlarından daha düzgün bir yapıya sahip olup üç tarafı evlerle ve bir tarafı kilise binasıyla çevrelenmiş kapalı alanlardır.
- grup meydanlar
Organik olarak gelişmiş; kilise meydanının yanında pazar meydanının da olduğu alanlardır. Ya birbirlerinden kopuk ya da birbirlerine paralel olarak oluşmuşlardır.

Ortaçağ meydanlarında bayramların ve festivallerin kutlanmasının yanısıra idam gibi cezalandırmalar da yapılmıştır. Bu meydanlar, toplanma alanları olarak kullanılan dini ve dünyevi işlerin yapıldığı dış mekânlardır (Giritlioğlu, 1991). Moskova'daki Kızıl Meydan gibi (Şekil 2.18).

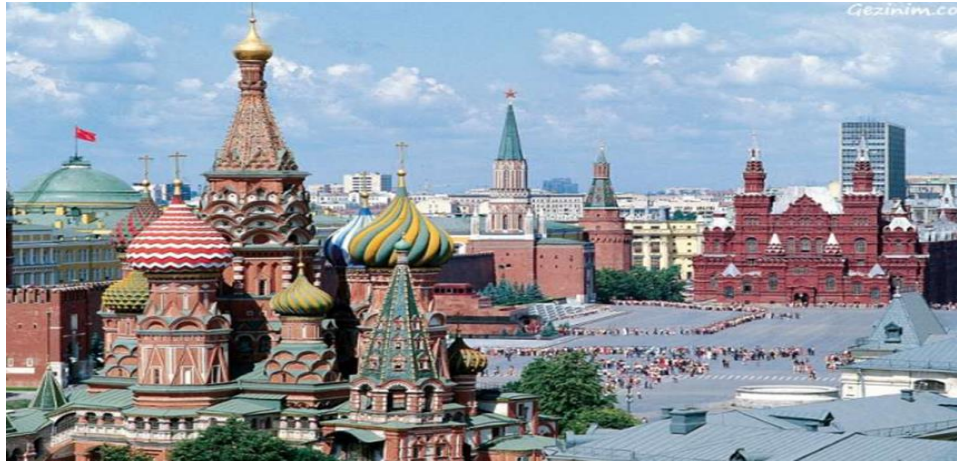
Kızıl Meydan (Moskova, Rusya)

Moskova'nın en büyük meydanıdır. Kremlin Sarayı'nın önünde yer alır. Önemli olaylar, halk gösterileri burada düzenlenir. Meydan, 15. yy. da halkın yiyecek, giyecek ihtiyaçlarının satıldığı bir ticaret alanıydı. Çeşitli binaları, burçları, avluları, bahçeleri, mezarları bulunmaktadır (Yazar, 2006).

Şekil 2.18. Kızıl Meydan, Moskova (İnternet, 13-14).

Kremlin Sarayı'nı, 1155'te ilk Rusya Çarı İvan Vasiliyeviç (IV. İvan) yaptırmıştır. Savunma kalesi niteliğinde olan Kremlin, çevresi 19 m yükseklikte ve 2250 m uzunluğundaki duvarla çevrelenmiştir. Girişinde ve köşelerinde kuleler bulunmaktadır. Yanındaki St. Basil Katedrali, şark stilinde özel bir eser olup, kubbeleri islami tarzdadır. 11 bölüm ve 8 kubbeden oluşur. Kubbelerinin yükseklikleri, süslemeleri ve renkleri farklı olup, hepsi soğan başı gibi yuvarlak ve sarmal dilimlidir. Kremlin Sarayı, hükûmet binası olarak hala kullanılmaktadır. Müze halindeki öteki saraylarda, çarlara ait mücevherler, değerli eşyalar teşhir edilmektedir (Şekil 2.19).

Şekil 2.19. Saint Basil Katedrali, Kremlin Sarayı, Devlet Tarih Müzesi (İnternet, 15).

Ortaçağ Dönemi'ne ait olan bu meydan, dikdörtgen şeklindedir. Çevresini kilise, Kremlin Sarayı, Müze, Mozole gibi yapılar çevrelemiştir (Çizelge 2.2). Meydandaki aktiviteler dinlenme, eğlenme, kültürel amaçlıdır.

Kızıl Meydan etrafındaki önemli yapılar: (Şekil 2.20).

- Kremlin Sarayı
- Senato Sarayı
- Saint Basil Katedrali
- Kazan Katedrali
- Devlet Tarih Müzesi
- Lenin Mozolesi

Şekil 2. 20. Kızıl Meydan.

2.2.4.3. Rönesans Meydanları

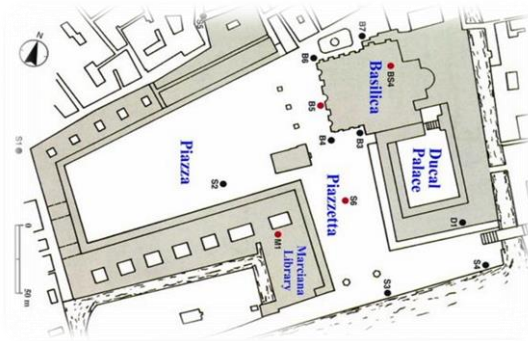
Rönesans döneminde kentler büyümüş, yönetici sınıfın gücü mekâna yansımış meydanlarda anıtsal yapılar yer almıştır. Daha tanımlı cephelere sahip meydanlarda heykel önemli bir kentsel öge olmuş, su ögesi ise kimi zaman yapı cephelerinde mimari ile bütünleşik olarak kullanılmıştır. Rönesansın ilerleyen dönemlerinde

meydanlara açılan yol ve bulvarlar genişletilmiştir. Bu dönemde Ortaçağın, organik dokulu yollarının yerine gösterişli yapılarla çevrili, geniş bulvarlarla meydanlara açılan yollar hâkim olmuştur (Erdoğan, 2006). Rönesans döneminde görsel ifade, mimarlık ve kent tasarımında en önemli unsur olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum meydanlara da yansımıştır. Kent tasarımlarında ve meydanlarda biçimsellik etkili olmuştur. Bu dönemde Antik Çağ mimarisinden etkilenmişlerdir. Heykel, çeşme ve su gibi öğelerin kullanımıyla insanlar meydanlara çekilmek istenmiştir (Sala, 2009).

Rönesans döneminde meydanlar dört biçimdedir (Roth, 2002):

- Yenilenen küçük boyuttaki meydanlar
Venedik'teki San Marco Meydanı gibi (Şekil 2.21). Ortaçağ kentlerinin yeniden inşası ile düzenlenmiş meydanlardır.
- Ortaçağ kentlerinin hasar görmesi ile bir bölümünün yeniden ele alınarak onarımıyla oluşturulmuş meydanlar
Floransa'daki Santa Annunziata Meydanı gibi.
- Kentin büyütülmesi sebebiyle yeni alanlarda oluşturulmuş meydan
Ferrara'daki Aristoea Meydanı gibi.
- Yeni kentlerde düzgün geometrik formda tasarlanmış meydanlar
Palmanova Meydanı gibi.

San Marco Meydanı (Venedik, İtalya)

Şekil 2.21. San Marco Meydanı plan ve görünüm (İnternet, 16-17).

Dikdörtgene yakın formlarda birbirlerine ekli iki meydandan oluşmaktadır. İki bölgeye ayrılır. Alanın bütünü L şeklindedir. Napolyon bu meydan için "Burası tavanı gökyüzü olan, yeryüzünün en güzel salonudur" demektedir (Çelebi, 2013).

Lynch (1960), San Marco meydanının tanınabilir bir meydan olduğundan söz etmektedir. Bu mekânın belirginliğinden dolayı, Venedik'e hiç gitmemiş birinin bile burayı fotoğraflardan tanıyabileceğini belirtmektedir (Lynch, 1960).

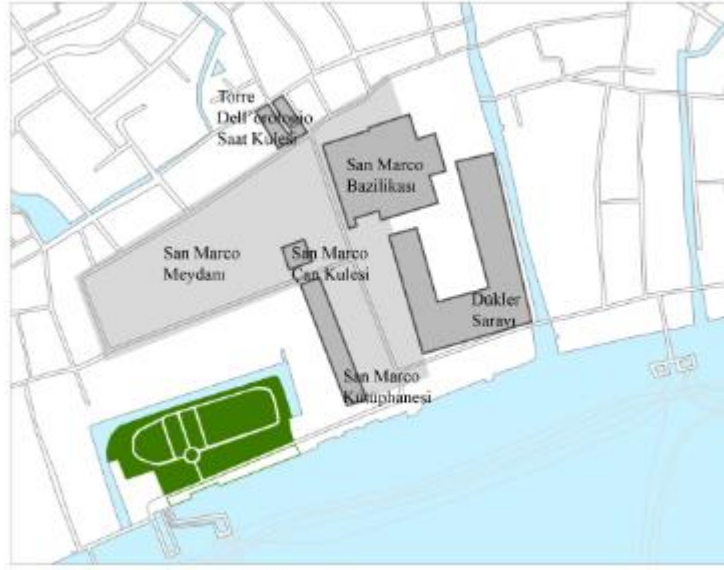
Geçmiş 19. yy. a dayanmaktadır. 13.ve 16. yy. larda da meydanla ilgili çalışmalar yapılmış, korunarak günümüze gelmiştir. Kentteki Büyük Kanal'la bağlantılı olup, içinde pek çok özgün yapı barındırmaktadır. 82m x 175 m boyutlu meydan, "pazar yeri" olarak tasarlanmıştır. 1536 yılından sonra pazar yeri olarak kullanılması fikrinden vazgeçilmiştir (Semerci, 2008). Deniz tarafında iki sütun bulunmaktadır. Sütunlardan birinde Venedik'in sembolü bronz aslan heykeli, ötekinde ise Bizans Kraliçesi Theodora'nın heykeli yer almaktadır. Önemli yapılardan Venedik Katedrali olarak tanınan San Marco Kilisesi, Bizans mimarisini andırmakla beraber Gotik, İslam ve Rönesans mimarisine ait özellikleri de taşımaktadır. Kilise'nin yanında Dükler Sarayı bulunmaktadır; Gotik bir binadır. Deniz ticaretinde ünlü Venedik gelenler üzerinde bir tesir bırakmak için inşa edilmiştir (Apak vd, 2015). Meydanın güç ve şöhret sembolüdür. Meydanının batı tarafında ön bina, nadir eserleri ihtiva eden zengin bir kütüphanedir. Saat kulesi 15. yy. da yapılmıştır; burç sembollerini betimler, gökyüzünün ve günün tüm hareketleri izlenebilmektedir (Şekil 2.22).

Şekil 2.22. Saat Kulesi, San Marco Bazilikası, Aziz Mark Çan Kulesi (İnternet, 18).

San Marco Meydanı'ndaki yapılar: (Şekil 2.23).

- Dükler Sarayı
- Sansoviniana Kütüphanesi (Saint Mark)
- San Marco Bazilikası
- St. Mark Saat Kulesi
- Aziz Mark Çan Kulesi

Şekil 2. 23. San Marco Meydanı.

2.2.4.4. Barok Meydanları

Barok döneminde, geniş güzel görünümlü bulvarlar kentsel mekânların en önemli elemanlarıdır. Geniş açıklıklı yollar, abartılı süslemeli yapılar altın dönemini yaşamışlardır. Estetik kaygılarla yoğun bezenmiş yapılar ile yolların oluşturdukları uyum, kentsel estetiğin bariz vasıflarından olmuştur. Dış mekânlarda, açık alanlarda, bahçelerde olabildiğince abartılı kentsel çevreler şekillenmiştir (Erdoğan, 2006). Barok dönemdeki meydanlar, Ortaçağ kent meydanlarının aksine barındırdığı imtiyazlı sınıflara özel servisler sunmuş; kentin imtiyazlı sınıfına hizmet eden kent mekânlar haline gelmiştir. Yani bütünüyle kentliye açık olmamıştır (Tayşi, 2006). Barok meydanlar; Rönesans meydanları gibi binalarla sınırlandırılmamış, bir tarafı açık bırakılarak derinlik kazandırılmıştır (Şekil 2.24). Bu dönemde simetriye önem

verilmiş, meydanın ana aksı belirlenmiştir. Katı biçimlenişe rağmen, farklı meydan şekilleri düşünülmüştür (Tönük vd, 1999).

Navona Meydanı (Roma, İtalya)

Şekil 2.24. Navona meydanı (İnternet, 19).

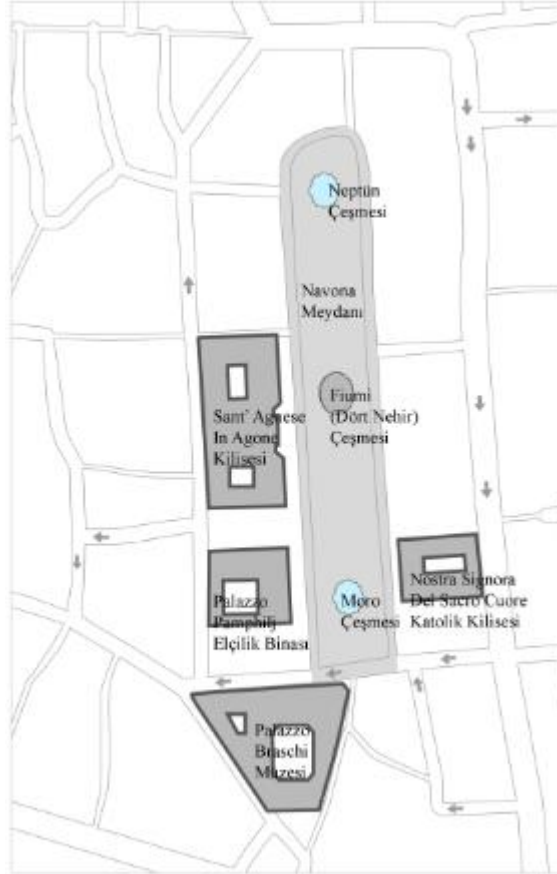
17. yy. da inşa edilmiştir. Domitianus Stadyumu'nun yerinde yapılmıştır. Dikdörtgen şeklindedir. Çevresini kilise, idari bina, elçilik binası, müze binası gibi yapılar çevrelemiştir. Barok tarzdaki yapılar, kıvrımlı mimari unsurlar, zarif süslemeli anıtsal çeşmeler bulunmaktadır. Bernini'nin tasarladığı çeşmeler, meydana uyum sağlamaktadır. Çeşmelerin konumu, meydanın geçit alanı olarak kullanılmasını engellemek içindir (Moughtin, 1992). Sant'Agnese in Agone Kilisesi, Palazzo Brachi Müzesi ile Palazzo Pamphilj Elçilik Binası meydanda bulunan yapılardır. Aktivitelerin yoğun olduğu bir meydandır.

Şekil 2.25. Dört nehir Çeşmesi, Palazzo Pamphilj Sarayı ve Sant'Agnese in Agone Kilisesi ((İnternet, 19).

Navona Meydanı'ndaki önemli yapılar: (Şekil 2.26).

- Palazzo Pamphili Sarayı
- Sant'Agnese in Agone Kilisesi
- Nostra Signora del Sacro Cuore Kilisesi
- Palazzo Braschi Müzesi
- Neptün Çeşmesi (Fontana del Nettuno)
- Dört Nehir Çeşmesi (Fontana dei Quattro Fiumi)
- Moro Çeşmesi (Fontana del Moro)

Şekil 2.26. Navona Meydanı.

2.2.4.5. Sanayi Devrimi Meydanları

Sosyo-ekonomik şartları değiştirmiş olan Sanayi Devrimi ile birlikte Avrupa'daki kentler de yeniden şekillenmişlerdir. Fabrikanın hayata girmesiyle değişim başlamıştır. Geçmiş dönemlerin “kapalılık hissi” veren meydanlarının yerini açık alanlar almaya başlamıştır. 1830 yılından sonra demir yollarının büyük kent merkezlerinde yapılaşmaları kent merkezlerini endüstri merkezlerine dönüştürmüştür. Mal üretilimi ve değiştirmesi, yeni bir toplumsal yapı ve düzen oluşturmuştur. İşçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Barok döneminin seçkin tavrının yerini orta sınıf (burjuva kesim) almıştır. Böylece Sanayi Devrimine kadar üst sınıflara ait olan meydanları artık orta sınıf ve işçi sınıfına hitap eder olmuştur. İşçi mahalleleri için rekreasyon alanlarına dönüşmüşlerdir.

Zucker (1959); bu döneme ait meydanları, birbirine yakın ama aralarında mekânsal bir ilişki bulunmayan, bağlayıcı eksenleri olmayan, açısız bir gruplama veya planlanma yapılmamış kapalı alanlar olarak tanımlamaktadır (Zucker, 1959). Dikkat çekici olmayan, sürekli yan yana dizilmiş mekânlardır.

18. yy. ın sonu ve 19. yy. ın başlarında ise, farklı bir meydan anlayışı ortaya çıkmıştır. Mimari öğeler peyzaj öğeleriyle dengeli kullanılmıştır. Örneğin, Royal Crescent Meydanı ile Circus Meydanları'nda, bitkisel öğeler, yapı elemanları mekânı eşit bir şekilde biçimlendirmişlerdir (Sala, 2009). (Şekil 2.27).

Şekil 2.27. Royal Crescent Meydanı ve Circus Meydanı, Bath-İngiltere (İnternet, 20-21).

2.2.4.6. Modernizm Meydanları

Modern dönemde tasarımcılar; süslemeden uzak, işlevsel biçimleri teknolojinin katkısı ile uygulanabilen meydanlar üretmek istemişlerdir. Meydanlarda, mimari biçim işlevden sonra gelmiş; eski tarzlardan uzak, gereksiz işleme ve süslemelerden kaçınılmıştır. Bu; 19. yy. da Sanayi Devriminin yol açtığı gelişmelerle 20. yy. in ilk yarısından itibaren yaygınlaşan, çağının gereksinmelerine, sanat anlayışına ve yapı teknolojisine uygun çözümler arayan bir mimarlık üslubu olarak tanımlanabilir. Modern dönemde, merkezi ve yerel yönetimler, planlama ve arazi kullanımını kontrollü bir şekilde yapmaya başlamışlardır. Kent dokusu ile birlikte yapılaşmada değişimler olmuş; parçalara ve bölümlere otomobillerle bağlanabilen standart mekânsal düzenlemeler öne çıkmıştır. Tasarımcılar kenti atardamar- toplardamar metaforu ile içinde dolaşılan bir beden, bütünsel bir yapı olarak düşünmüşlerdir (Sennett, 2002). Modern planlanmada kentlerde otomobil kullanımına bağlı olarak gelişen yol sistemlerinin kesiştiği kavşaklar birer meydan olarak düşünülmüştür. Örneğin, ışınsal cadde düzenlemelerinde meydanlar kavşak özelliğindedirler (Şekil 2.17). Ancak bu tür mekânlarda, bakış ve görüş her tarafta aynı olup, mekânın biçimsel bütünlüğünü zedelemektedir. Yönlendirme açısından sakınca doğuran bu oluşumda, burada bulunan insanlar ne tarafa gideceğini kestirememekte, meydanda dönüp durmaktadırlar. Bu durumu Sitte (1965), “bakış açısındaki monotonluk ve mimari etkisizlik” olarak nitelendirmektedir (Sitte, 1965).

Şekil 2.28. Etoile Meydanı.

2.2.5. Türkiye’de Meydan Kavramı

İslam kentlerinde halka toplanma imkânı sağlayan alanlar dini yapıların, sarayların, surların ve benzeri mekânların etrafında oluşmuştur. Ticari faaliyetler ya surların hemen dışında ya da surları kervan yoluna bağlayan yol üzerindeki bir meydan çevresinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum daha sonra değişerek, ticari faaliyetlerin kent içinde camiye yakın bir yerde bulunan merkezdeki pazar alanlarının kurulduğu yerlerde olduğu gözlenmiştir (Kır, 2009).

Geleneksel Türk kentinde meydanlar mahallelerdedir; bu alanlarda meydana kimliğini veren temel mekânsal özellikler de cami, çeşme, anıtsal ağaç ya da kahvehanelerdir. Mahallenin ticaretle ilgili faaliyetleri, bu meydanlarda gerçekleşirdi (Bilgihan, 2006).

Türk kentlerinde kesin biçimde sınırlanmış bir kentsel açık alan ya da geometrik düzen ilkelerine bağlı bir meydan görmek güçtür (Gençel, 2000).

Türk-İslam dünyasında sosyal yaşam, cami ve çarşıda geçmektedir. Cuma namazlarının kılındığı büyük camiler, kentlerin ticaret merkezlerinin, çarşılarının yakınında veya içlerinde yer almaktadır. Camilerin iç ve dış avluları, kalabalık bir cemaati buluşturma nitelikleri ve görkemli mimarileriyle toplanma mekânlarıdır. Batı kültüründe insanların bir araya geldiği meydan, Doğu kültüründe camilerin avluları olarak benzerlik göstermektedir (Tayşi, 2006).

Türkiye’de geç Osmanlı dönemine kadar meydan kavramı oluşmamıştır. Geç Osmanlı döneminde ve erken Cumhuriyet dönemi başlarında -özellikle batılılaşma hareketlerinden sonra- meydan kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Daha önceleri, içe dönük dışa kapalı yaşam biçimi nedeniyle, sosyal yaşamın mekânsal oluşumunda etkili olan meydan kavramı kabul görmemiştir. Toplumsal yaşamın merkezini çoğunlukla cami ve çevresi oluşturmuştur.

Cumhuriyet dönemi bazı yazar ve kent yöneticileri Avrupa’daki meydanların şaşaalı büyüklüklerinden etkilenerek, meydanların olması gerekliliğini savunmuşlardır. Bu

nedenle geç Osmanlı döneminde ve Cumhuriyet döneminin başında, Avrupalı bazı mimarlar kent meydanların düzenlenmesi için yarışmalara davet edilmişlerdir. Meydanların, Concorde Meydanı gibi geniş-büyük veya San Marco Meydanı gibi kapalı olarak planlanması istenilmiştir. Örneğin, Beyazıt Meydanı'nın yeniden düzenlenmesi için Alman şehir plancısı Herman Elgötz yarışmaya davet edilmiştir. Amaç, yabancı uzmanlardan yararlanmak olmuştur. Ancak, yabancı mimarların yerel anlayıştan uzak çözüm üretmeleri kabul görmemiştir. Yine Sultanahmet Meydanı'nın düzenlenmesi için de Fransız mimar Joseph Antoine Bouvard'ın yaptığı tasarım uygulanmamıştır. Fakat süreç içinde, Avrupa'daki düşüncelere paralel, kent planlamaları önem kazanmıştır. Kentleşme ile birlikte meydanların, kamusal alan olarak yeniden düzenlenmesi ve işlevlendirilmesi önemsenmiştir.

Cumhuriyetin ilanıyla, kentsel açık alanlar, çoğunlukla istasyon caddeleri ve bulvarların üzerinde veya etrafında yer almış vilayet konakları önünde oluşturulmuşlardır. Bu meydanlarda, ulusal törenler, bayramlar kutlanmış, toplantı ve mitingler düzenlenmiştir (Bilgihan, 2006).

Bu anlamda, 1930'lardan itibaren resmî törenler için oluşturulan meydanlar, daha çok park ve tören alanı görevi yapmaktadır. Bu meydanlar içinde çoğunlukla bir Atatürk Anıtı'nın bulunduğu ya bir cadde üzerinde ya da taşıt yolların kesiştiği bir kavşak üzerinde oluşmuşlardır. Bu nedenle Batılı tarzda meydanlardan söz etmek zordur. Ancak az sayıda da olsa Osmanlı ve Cumhuriyet döneminden kalan meydanlar bulunmaktadır.

2.2.5.1. Selçuklu Döneminde Meydan

Sürekli hareketli olan İslam medeniyetinde yerleşik hayatı ve durağanlığı temsil eden meydan anlayışı gelişmemiştir. Aynı anlayış nedeniyle, Selçuklu döneminde de Batılı tarzda bir meydan oluşumu bulunmamaktadır. Sadece, kale etekleri ya da şehir ana arterleri üzerindeki ticari mekânların yoğun olduğu yerlerde, meydan yapılanmaları görülmektedir, Sivas Cumhuriyet Meydanı gibi (Şekil 2.29).

Şekil 2.29. Sivas Cumhuriyet Meydanı (İnternet, 22).

2.2.5.2. Osmanlı Döneminde Meydan

Geleneksel Türk kentlerindeki meydan olgusunun, Batılı tarzda olmadığı bilinen bir gerçektir. Kuban (2015), geleneksel Türk kentlerinde toplumun içe dönük sosyal gruplardan oluştuğunu bu nedenle, kentlerin yapısının da kapalı işlevsel ünitelerden meydana geldiğini; dolayısıyla meydan algısının fazla gelişmediğini ve bunun sonucunda da kentsel mekânların oluşmadığını belirtmiştir (Kuban, 2015).

Bu anlamda, Osmanlı'da meydan, Batı kültüründen farklıdır. Çünkü mimari açıdan bir tasarım ürünü olmamış; çevresi yapılarla değil, genellikle doğal engellerle sınırlanmış ve zemini düzeltilmiş bir alan olarak görülmektedir (Tayşi, 2006). Osmanlı'da, meydan tanımında kullanılan üç boyutlu (en, boy, yükseklik) bütünlük yoktur. Meydan kavramının gelişmesine engelleyen en önemli nedenler, sosyal yaşamın ve ticari yaşamın daha çok kapalı mekânlarda gerçekleşmesidir (Bilgihan, 2006). Osmanlı kentinde meydan, özellikli alan olarak, genellikle rastlantısal olarak meydana gelmiştir. Belirgin bir tipolojisi yoktur. Sosyal yaşamın geçtiği mekânlar cami avluları, kahvehaneler, tekkeler, hamamlardır (Cerasi, 2001). Cami, çeşme, pazar alanlarının etraflarında kendiliğinden oluşmuş açık alanlar vardır. Cami, medrese, hamam, han ve birkaç büyük külliye dışında çevresi dikkate alınarak tasarlanmış meydan yoktur (Kuban, 2015).

Kuban (2015), Osmanlı'da batıdaki anlamda büyük bir meydan anlayışın olmamasını, Osmanlı'nın alçakgönüllü mimarisine bağlamaktadır. Bu bir estetik yoksunluk değil; özgün bir tavır, bir tasarım ilkesi, bir iç disiplindir. Osmanlı'nın

yaşam biçiminde, semt ve mahallelik kavramı önemlidir (Kuban, 2015). Osmanlı kentlerinde, sokakların organik gelişmesi ve genişlemesi neticesinde konutların arasında küçük mahalle meydanları meydana gelmiştir. Mahallelinin toplanıp zaman geçirdiği yerlerin çevresinde cami, kahvehane yer almış; bazen gölge veren bir ağaç veya buluşma noktası olarak bir çeşme etrafında gelişmiştir (Şekil 2.30).

Şekil 2.30. Çekmece’de meydan, İstanbul (Cerasi, 2001).

Meydanlar, Batıda yapılar ile sınırlanmış bir kapalı alan olmasına rağmen, Osmanlı’da çeşitli etkinliklerin yapıldığı geniş açık alanlar olarak tanımlanabilir. Sahip oldukları fonksiyona göre isimlendirilmişlerdir; cirit oyunlarının yapıldığı “At Meydanı”, okçuluk yarışmalarının yapıldığı “Ok Meydanı” gibi (Şahin, 2006).

Şekil 2.31. At Meydanı, J. B. Vanmour ve Ok Meydanı Luigi Mayer, 18.yy (Dilbaz, 2018), (İnternet, 23).

Osmanlı’da batılı tarzda bir meydan inşaatı, 18. yy. başlarında, meydan çeşmeleri ile başlamıştır. Ancak, çevreleri bir yapılaşma ile desteklenmemiştir (Tayşi, 2006).

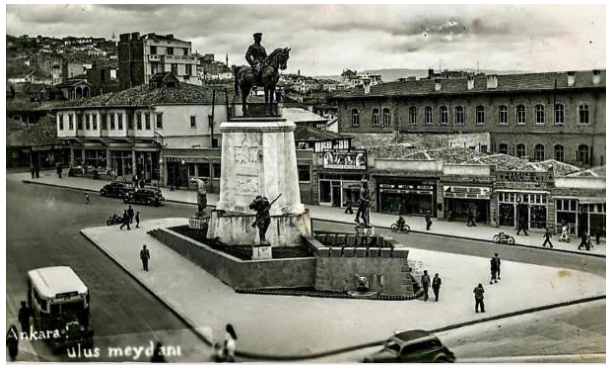
Osmanlı İmparatorluğu'nun geç dönemlerinde -Batılılaşma döneminde-, resmi yapıların inşasıyla birlikte, kentsel meydanlar oluşturulmaya başlanmıştır. Planlanmış özel yapıların çevrelediği meydan örneklerine, bu dönemde rastlanmamaktadır (Vardar, 1990).

Osmanlı döneminde, yine Batılı tarzda meydanları süsleyen anlamsal ve estetik değeri olan bir heykel ya da anıta 19. yy. in sonuna kadar rastlanmamaktadır. Padişahların kendine yaptırdıkları heykeller saray duvarları arasında kalmıştır. Anıt-heykel uygulamaları, ancak 19. yy. in sonlarında başlanabildiği görülmektedir.

2.2.5.3. Cumhuriyet Döneminde Meydan

Kurtuluş Savaşı sonrasında İmparatorluğun yıkılması ve Halifeliğin kaldırılması sonrasında kurulan yeni rejim, ekonomiyi dışa bağımlılığından kurtarıp bağımsız bir ülke yapma amacındadır. 13 Ekim 1923 tarihinde Ankara "Başkent" olmuş ve 1923'de Cumhuriyet'in ilanı ile de yeni rejim seçilmiştir. Ankara kenti bu tarihten sonraki gelişiminin başarısı, büyük ölçüde rejimin başarısı ile özdeşleşmiş; modern, çağdaş, yeni ve örnek bir kent kurmak amacı doğrultusunda çabalar üretmiştir.

Bu amaç doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme çabaları arasında inşa ettiği Ulus Meydanı, başkent Ankara'nın ilk kamusal mekânıdır. Cumhuriyet başkentinin mekânsal omurgasını, Atatürk Bulvarı ve Ulus'ta Zafer Anıtı'nın etrafında tasarlanan bu meydan oluşturur (Şekil 2.32), (Tekeli, 1991).

Şekil 2.32. Ankara Ulus Meydanı (İnternet, 24).

İnsanların ağırlıklı olarak ekonomik amaçlarla bir araya geldikleri Osmanlının ticari odaklı meydanlarının yerini planlanan yeni kamusal alanlar oluşturur.

1920’de Meclis’in açılması ile Ulus Meydanı’nda resmî tören geleneği oluşur. Ulus-devlet bilincini geliştirmeyi amaçlayan bu törenler, toplumsal belleğin aktarım ritüelleri haline gelir. Meclis açılışı kutlamaları, protesto gösterileri, geri kazanılan şehirler için yapılan kutlamalar, yürüyüşler, toplantılar, Büyük Zafer’in kutlamaları hep Ulus Meydanı’nda yapılır. Böylelikle, toplumsal belleğin önemli aktarım biçimlerinden biri olan anma törenlerinin ulus-devlet çerçevesinde uygulanmasının temelleri atılır. Bu bağlamda, Ankara’da ulus-devlet bilincini geliştirmeyi amaçlayan yeni bir bellek ve kimlik oluşturulur (Yalım, 2002).

Batıda kamusal alan, burjuva kültürü ile ortaya çıkmışken, Türkiye’de devlet politikası olarak kendini var etmiştir. Cumhuriyet’le birlikte kamusal alana yerleştirilen anıtlardan ve heykellerden bahsetmek mümkündür. Cumhuriyet’in ilanından sonraki döneme bakıldığında, Türkiye’de kamusal alanlar devlet tarafından planlanmış, anıt heykeller modernleşmenin bir sembolü olarak parklara, meydanlara, kent merkezlerine yerleştirilmiştir.

Merkeziyetçi yapının bir sembolü olarak tasarlanıp kamusal alanlara yerleştirilen heykeller, mevcut yeni iktidarın gücünü Atatürk tasvirleri üzerinden gösterdiği gözlenmektedir. Anıtlarda muzaffer başkumandanın yanı sıra ileriye, ufka doğru bakan bir önder imajı da bulunmaktadır. Kompozisyonlarda kadın figürü de yoğun olarak kullanılmış ve genç, laik cumhuriyet kadını imajı vurgulanmıştır. İdeolojik amaçlar doğrultusunda yapılan modernist planlar, yükseltmek istenen değerler ve ulus-devlet anlayışı kamusal alanlara yerleştirilen Atatürk heykellerinde şekil bulmuştur (Erkanı, 2018) .

Meydanlar istasyon caddeleri ile birlikte vilayet konaklarının önünde yer almaktadır. Törenler ve siyasal bilgi akışı burada gerçekleştirilmiştir. Ulus-devlet politikasında kamusal alanlara yerleştirilen Atatürk heykelleri, Cumhuriyet’in kültür politikasında etkili olmuştur. (Aykurt, 2010)

Cumhuriyet döneminde, Ankara Ulus Meydanı ile başlayan yeni rejimin meydan oluşumları özellikle Taksim, Konak Meydanları’nda da kendini göstermektedir (Şekil 3.33).

Şekil 2. 33. Taksim Meydanı, İstanbul (Cangül, 2020).

Cumhuriyet ile hız kazanan modernleşme etkisi zamanla ile uygulanabilirliğini yitirmiştir. Kamusal alanlar farklı dönemler içerisinde, sürekli yön değiştiren kültürel, ekonomik, ideolojik, politik vb. koşullara paralel olarak değişim süreci yaşamışlardır. 1980 yılından sonra kentsel koruma yaklaşımları, farklı müdahale türlerini içeren koruma uygulamaları, kamusal alanları kent içerisinde tüketilen alanlara dönüştürmektedir.

Cumhuriyet'in belirlenen dönemler içerisinde yaşadığı değişimler sonucu doku karakterinde bozulmalar yaşanmış, kamusal alanlar kent içinde çöken bir tarihi merkez konumuna gelmişlerdir.

Cumhuriyet sonrası hızlanan kentleşme hareketleri kuşkusuz bugün yaşanan kentleri oluşturmuştur. Fakat imar kanunlarında gereken önemi görmemesi, nüfus artışı ile oluşan mekân darlığı, araç yoğunluğu, bu açık alanlara olumsuz müdahaleleri de beraberinde getirmiştir. Birçoğu, araçların bu alanlara girmesiyle de kavşaklara dönüşmüş ve meydan olma niteliğini kaybetmiştir. Ankara'daki Kızılay Meydanı gibi (Şekil 3. 34).

Şekil 2. 34. Kızılay Meydanı, Ankara

Yine günümüz kent planlamalarına göre yapılan meydanlar ise, kısmen yeşil alan içermekte, genellikle bir alışveriş merkezinin etrafında konumlanmaktadır (Şekil 2.35).

Şekil 2.35. Bursa Kent Meydanı (İnternet, 25).

BÖLÜM 3

TÜRKİYE’DE TARİHİ DOKUSU İLE KİMLİKLİ KENT MEYDANLARININ KİMLİK KAYIPLARI

3.1. TÜRKİYE’DE TARİHİ DOKUSU İLE KİMLİKLENMİŞ KENT MEYDANLARI VE DEĞİŞİMLERİ

Tez çalışmasında Türkiye’de kentin nüvesinde yer alan, kentin merkezi, kamusal alanını oluşturan, kentin belirgin odak noktalarından olan ve yoğun kullanılan, içinde anıtsal yapıları bulundurmalarının yanı sıra tarihi, idari, dini, kültürel ve ekonomik özellikleri ile kentin kimliğine katkı sağlayan bazı meydanlar genel tanım, konum, form, kimlikli ve kimiksiz olarak yapılar-donatılar-yeşil alan-yol, eski ve yeni fotoğraflar bağlamında araştırılmıştır.

3.1.1. Taşhan (Ulus) Meydanı, Ankara

- Genel Tanım

Taşhan (Ulus) Meydanı, Meşrutiyet’in ilanından sonra 1876 yılında Ankara Valisi Dr. Reşit Bey tarafından açılmıştır. Ulus Meydanı’nın şekillenmesi, geç Osmanlı döneminde başlamış ve erken Cumhuriyet döneminde devam etmiştir. Çevresindeki yapılar, Osmanlı dönemi ve erken Cumhuriyet dönemindeki değişimleri yansıtmaktadır (Madran vd, 2005). Ulus Meydanı anıtlı kamusal alan olma özelliğiyle Ankara’nın simgesi durumundadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin modernleşme çabaları içinde inşa ettiği başkent Ankara’da, ilk kamusal alandır (Yalım, 2002). İsmi Taşhan Meydanı’ndan Hâkimiyet-i Milliye Meydanı’na dönüşen meydan, 1930’ lu yıllarda, Ulus Meydanı olarak değişmiştir (Şekil 3.1), (Cantek, 2003).

Şekil 3.1. Taşhan Meydanı, 1931 (İnternet, 26).

- Konum

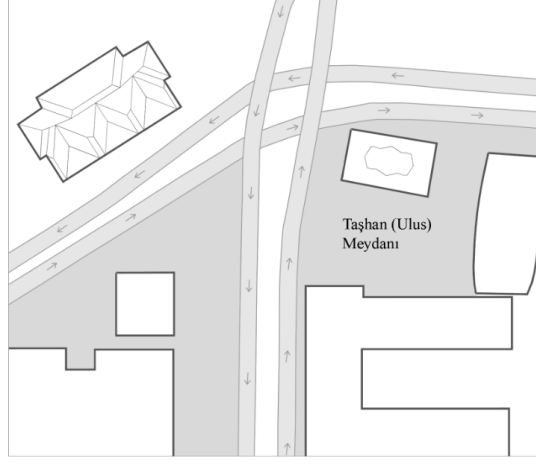
Taşhan (Ulus) Meydanı, Cumhuriyet Caddesi, Atatürk Bulvarı ile Anafartalar Cade'lerinin kesiştiği alanda bulunmaktadır. Meydanın kuzeybatısında I. TBBM Meclis Binası (Kurtuluş Savaşı Müzesi), kuzeyinde Sümerbank Binası ile Ulus Şehir Çarşısı, doğusunda Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü ile Anafartalar Çarşısı, güneyinde Ulus İşhanı yer almaktadır. Ankara Palas ile 100. Yıl Çarşısı, anıtın güneybatısında konumlanmaktadır (Şekil 3.1).

Şekil 3.2. Taşhan (Ulus) Meydanı, 1924 ve günümüz (Günel vd, 2015)

- Form

Taşhan Meydanı kısmi kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3.3. Taşhan (Ulus) Meydanı formu.

KİMLİKLİ ELEMANLAR

- Eski Yapılar

Mevcut

İttihat ve Terakki Kulübü Binası: II. Meşrutiyet döneminde yapılan bina 1920-1924 yılları arası I. TBMM Binası olarak kullanılmıştır. Günümüzde Kurtuluş Savaşı Müzesi olarak kullanılmaktadır.

Maarif Vekâleti Binası (Ulus İşhanı): 1900 yılında sanat okulu olarak inşa edilen bina 1908 yılında Darülmuaallimin-i Rüşdi'ye olarak sonrasında Maarif Vekâleti olarak hizmet vermiştir. Binanın yerinde 1954 yılında Ulus İşhanı yapılmıştır.

Taşhan Binası (Sümerbank): 1880'li yıllarda yapılmış olup meydana adını vermiştir. Ancak 1936 yılında bina yıkılmış, yerine 1938 yılında Sümerbank Binası inşa edilmiştir.

Ankara Palas: 1924-1927 yılları arası inşa edilen bina I. TBMM Binası karşısında yer almaktadır. Milletvekilleri için konukevi olarak yapılan bina günümüzde de devlet konukevi olarak kullanılmaktadır.

İş Bankası: 1924 yılında açılan bina günümüzde müzeye dönüştürülmüştür.

Ziraat Bankası: Yapımı 1926-1929 yılları arasında süren bina, günümüzde ilk banka müzesi olma özelliğini taşımaktadır.

Şekil 3.4. Taşhan Meydanı eski yapılar

Şekil 3.5. İttihat ve Terakki Kulübü Binası ve Taşhan, 1928 (Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi).

- Eski (orijinal) Donatılar

Ulus Zafer Anıtı: 1927 yılında Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel'in tarafından yapılmıştır (Şekil 3.3).

Şekil 3.6. Zafer Anıtı konumu.

- Yeşil Alanlar

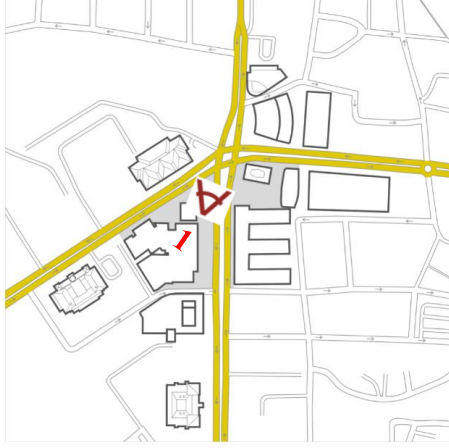
1927 yılında meydanda, Belediye Şehir Bahçesi bulunmaktaydı. Ancak bu alanda günümüzde Ulus 100. Yıl Çarşısı yapılmıştır.

Şekil 3.7. Taşhan Meydanı Millet (Belediye Bahçesi).

- Yol

Cumhuriyet Caddesi, Atatürk Bulvarı kesişimleri

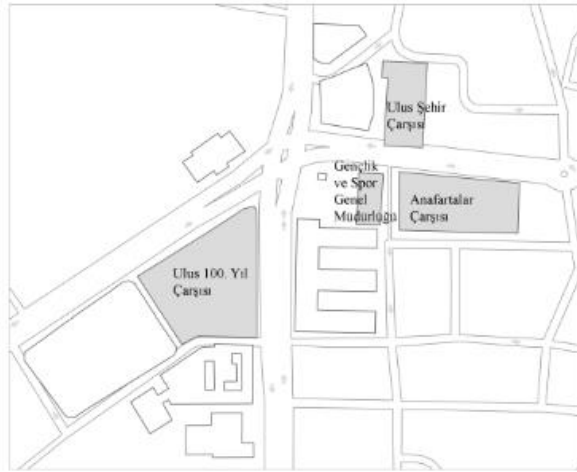

Şekil 3.8. Taşhan Meydanı mevcut yollar, Atatürk Bulvarı 1 noktasından görünüm.

KİMLİKSİZ ELEMANLAR

- Yeni Yapılar

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Anafartalar Çarşısı, Ulus 100. Yıl Çarşısı, Ulus Şehir Çarşısı.

Şekil 3.9. Taşhan Meydanı yeni yapılar

Şekil 3.10. Ulus 100.Yıl Çarşısı ve Gençlik Spor Genel Müdürlüğü.

Şekil 3.11. Ulus Meydanı genel görünüm (İnternet, 27).

Çizelge 3.1. Taşhan (Ulus) Meydanı.

ANKARA		eski ad	Taşhan Meydanı		konum	
		yeni ad	Ulus Meydanı			
genel görünüm					form	kısmi kapalı meydan
	kimlikli elemanlar					
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		yeni yapılar	
	. I.TBMM Binası . Taşhan (Sümerbank) . Ankara Palas . İş Bankası Müzesi . Ziraat Bankası Müzesi . Anafartalar Çarşısı					
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni	
	. Ulus Zafer Anıtı					
yeşil alan	mevcut		yokolmuş			
			. Belediye Şehir Bahçesi			
yol	. Cumhuriyet Caddesi, Atatürk Bulvarı					
eski fotoğraflar						
kimliksiz elemanlar						
yeni yapılar	. Gençlik Spor Müd. . Merkez Bankası . 100.Yıl Çarşısı . Ulus Şehir Çarşısı	donatılar		yeşil alan		yol
yeni fotoğraflar	genel görünüm			detaylar		

3.1.2. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı, Antalya

- Genel Tanım

Cumhuriyet Meydanı, kent merkezindeki konumu ile yerli ve yabancılar tarafından kullanılan bir meydandır. Toplanma ve odak noktası olma durumunda olan meydan, günümüzde zorunlu geçiş yapılmak için kullanılan bir meydan özelliğine bürünmüştür. Eski adı Tophane Meydanı olan Antalya Cumhuriyet Meydanı, Antalya kentinin kentsel mekânlarından biridir.

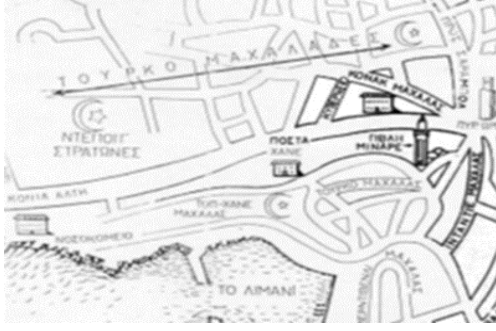
- Konum

Cumhuriyet Caddesi ile sınırlanan Tophane (Cumhuriyet) Meydanı, batıda Tophane Parkı'ndan başlayıp doğuda Antalya Saat Kulesi'nin önüne kadar uzanmaktadır. Yükseliş Anıtı'nın kuzeyinde, Antalya Valilik Binası ile bütünleşmektedir. Yivli Minare Cami ve Tekeli Mehmet Paşa Cami'leri bu meydanda konumlanmaktadır. Tarihi M.Ö. 2. yy. a kadar uzanmaktadır (Şekil 3.12).

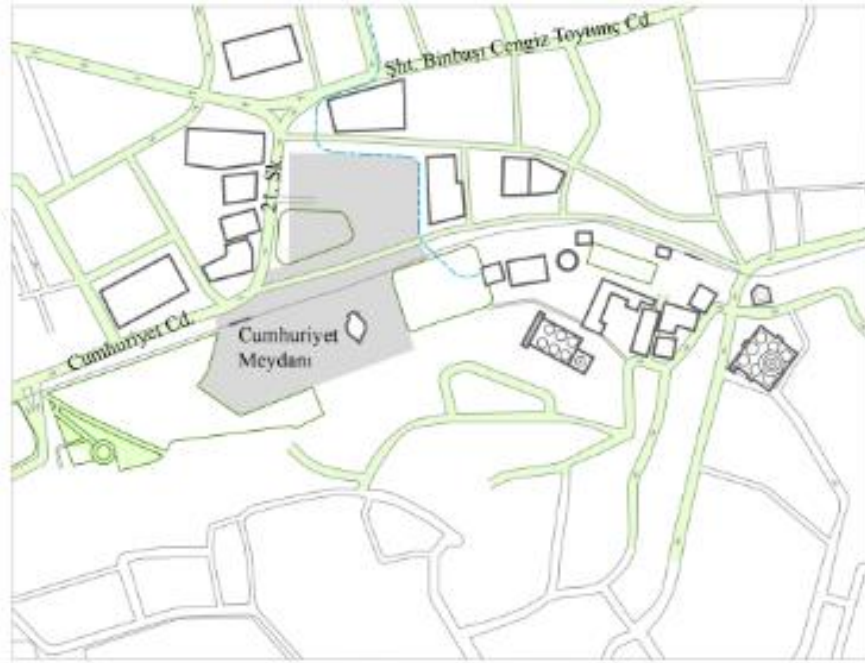

Şekil 3.12. Kaleiçi Haritası, 1920 Moğol (Aykurt, 2010).

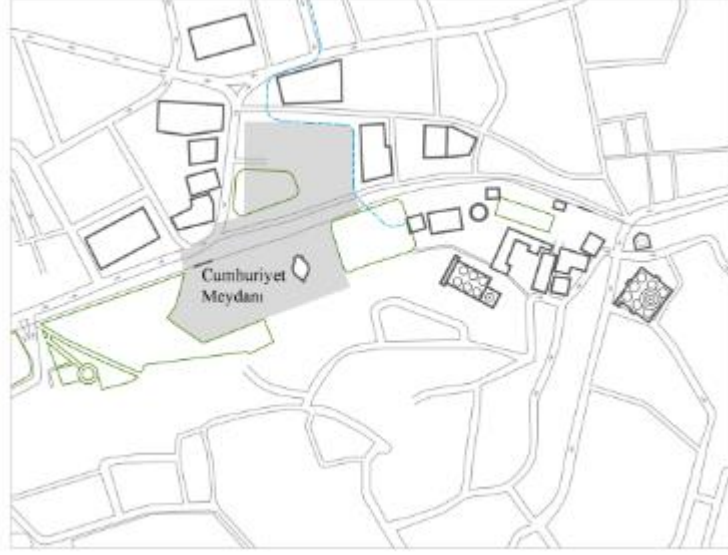
Şekil 3.13. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı, 1920 ve görünümü (Aykurt, 2010), (Gül, 2006).

Şekil 3.14. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı.

- Form

Tophane (Cumhuriyet) Meydanı kısmi kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3.15. Tophane Meydanı formu.

- ✓ Kimlikli Elemanlar

- Eski Yapılar

Mevcut

Antalya Valiliği: Eski Hükûmet Binası 1974 yılında yıktırılmıştır. Yerine yapılan binanın da yıkılması sonucunda, 2008 yılında Gazi Mustafa Kemal İlkokulu restore edilerek, valilik binasına dönüştürülmüştür. Bina, iki kez onarım görmüş, 1988 tarihinde çıkan yangında, eski görünümü korunarak yeniden restore edilmiştir (İnternet, 28).

Yivli Minare Cami: 1230 yılında inşa edilen cami, günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.

Tekeli Mehmet Paşa Cami: 1593-1607 yılları arasında yapıldığı düşünölen cami, bir Osmanlı eseridir.

Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi: 1377 yılında yaptırılan türbe sekizgen gövdeli olup içerde kubbe dışarda sekizgen külahla örtölüdür.

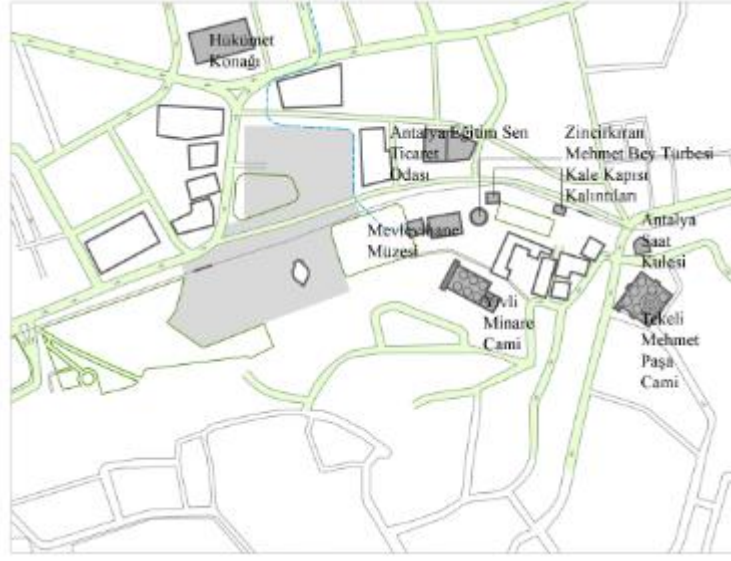
Saat Kulesi: 1901 yılında yapılan kule, beşgen bir burç üzerinde küçük kare planlıdır. İlk halinde üstünde soğan başlı alemli bir kubbe bulunmaktadır. Ancak yapılan tadilatlarla bu kubbe kaldırılmıştır.

Antalya Mevlevihane Müzesi: Yapım tarihi kesin olarak bilinmeyen yapının, Selçuklu döneminde yapıldığı düşünölmektedir. Ancak bazı kaynaklara göre ise Mevlevihane veya tarikat binası olarak inşa edilmiş ve 16. yy. ın başlarından itibaren Osmanlı Devrinde Mevlevihane olarak kullanılmıştır. Günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.

Yok olmuş

Eski Hükümet Konağı: Antalya Hükümet Konağı, yüz yıldan fazladır meydanda yer almaktaydı. Cumhuriyetin ilanı ile Hükümet Konağı'nın önündeki açık alan meydana dönüştürölmüştür. 19. yy. sonlarında yapılan ve kentin idaresindeki resmi dairelerin (mutasarrıflık, mahkemeler, asayiş müdürlüğü), bulunduğu eski hükümet binası, itirazlara rağmen 1974 yılında yıktırılarak, yerine yeni bina yapılmıştır (Çimren, 2007). 1977 yılında hizmete açılan yeni Valilik binası da 2008 yılında yıkılmıştır. Yıkılan Valilik, restorasyonu tamamlanan eski Gazi Mustafa Kemal İlkokulu binasına taşınmıştır (Aykurt, 2010).

İtalyan Posthanesi: Meydanda yıkılan binalardan olan İtalyan Postanesi, Cumhuriyet Dönemi eserlerindedir.

Şekil 3.16. Tophane Meydanı eski yapılar.

Şekil 3.17. Tophane Meydanı, 1920 ve görünümü (Aykurt, 2010).

Şekil 3.18. Eski Antalya Hükümet Konağı ve İtalyan Posthanesi (Aykurt, 2010).

Şekil 3.19. Antalya Saat Kulesi, Tekeli Mehmet Paşa Camii ve günümüz (Aykurt, 2010).

Şekil 3.20. Günümüz Antalya Valilik Binası ve Yükseliş Anıtı.

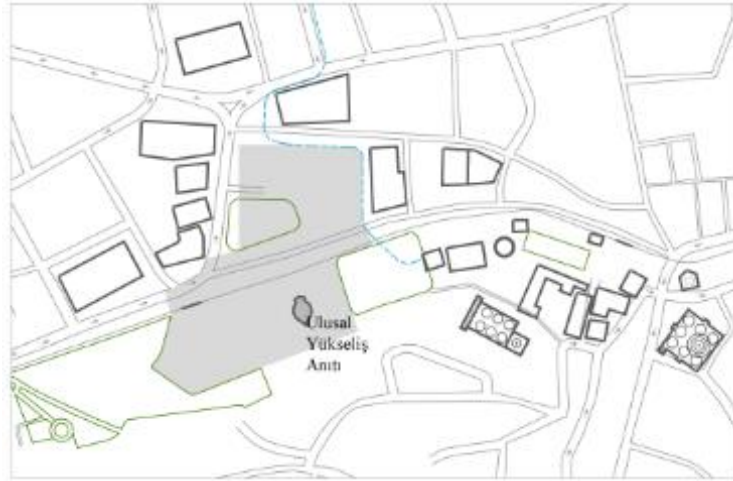
Şekil 3.21. Kale kalıntısı, Zincirkıran Mehmet Bey Türbesi, Antalya Mevlevihane Müzesi.

Şekil 3.22. Antalya Cumhuriyet Meydanı havadan görünümü (İnternet, 29).

- Eski (orijinal) Donatılar

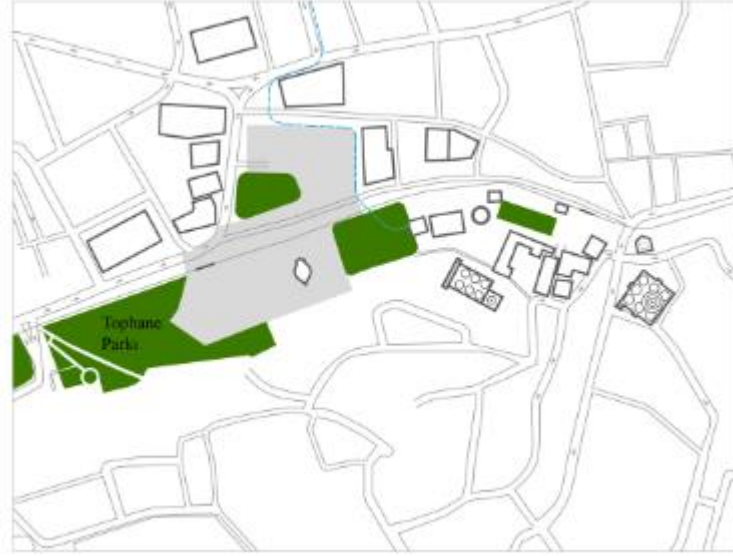
Ulusal Yükseliş Anıtı: Meydandaki Yükseliş Anıtı, 1964 yılında Hüseyin Gezer tarafından yapılmıştır. Anıtta, Cumhuriyet'i simgeleyen kadın ve erkek figürleri bulunmaktadır.

Şekil 3.23. Yükseliş Anıtı konumu.

- Yeşil Alanlar

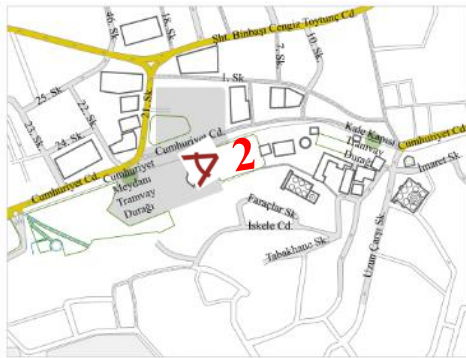
Tophane Parkı 2017 yılında yapılmıştır.

Şekil 3.24. Tophane Parkı.

- Yol

Cumhuriyet Caddesi, 21. Sokak kesişimi.

Şekil 3.25. Tophane Meydanı mevcut yollar, Cumhuriyet Caddesi 2 noktasından görünüm.

✓ Kimliksiz Elemanlar

• Yeni Yapılar

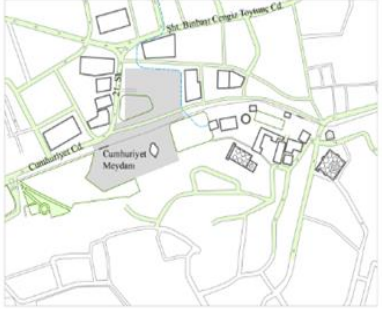

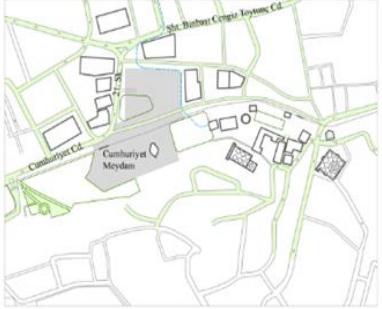

Antalya Ticaret Borsası, Eğitim Sen Binası.

Şekil 3.26. Antalya Ticaret Borsası ve Eğitim Sendikası Binası.

Çizelge 3.2. Tophane (Cumhuriyet) Meydanı.

ANTALYA		eski ad	Tophane Meydanı		
		yeni ad	Cumhuriyet Meydanı		
genel görünüm				konum	
	form		kısmi kapalı meydan		
kimlikli elemanlar					
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		yeni yapılar
	. Antalya Valiliği . Yivli Minare . Tekeli Mehmet Paşa Cami . Saat Kulesi		. Eski Hükûmet Konağı . İtalyan Posthanesi		
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni
	. Ulusal Yükseliş Anıtı				
yeşil alan	mevcut		yok olmuş		
	. Tophane Parkı				
yol	. Cumhuriyet Caddesi, 21. sokak				
eski fotoğraflar	genel görünüm			detay	
kimliksiz elemanlar					
yeni yapılar	. Antalya Ticaret Borsası . Eğitim Sen. Binası		donatılar	yeşil alan	yol
yeni fotoğraflar	genel görünüm			detaylar	

3.1.3. Orhangazi Meydanı, Bursa

- Genel Tanım

Orhangazi Meydanı, 2014 yılında Unesco Dünya Mirası Listesi'ne giren kentin kimliğini ve yerin ruhunu yansıtan kamusal alanlardan biridir. Tarihsel dokunun en çok hissedildiği alanlardan birisidir.

Orhangazi Meydanı, 1326 yılında kentin kalenin etrafında gelişmesiyle saray külliyesinin burada inşası ile başlamıştır. 1450'li yıllarda, Orhangazi Meydanı'nın bulunduğu Hanlar Bölgesi, dünya ipek ve baharat ticaretinde önemli bir merkez haline gelmiştir. Meydan, Sultan Orhan döneminde külliye binalarıyla çevrelenen bir açık alandır. Ancak meydana, 1850'den 1950'lere kadar çeşitli işlevlerdeki yapıların, inşa edildiği görülmektedir (Şahin, 2006).

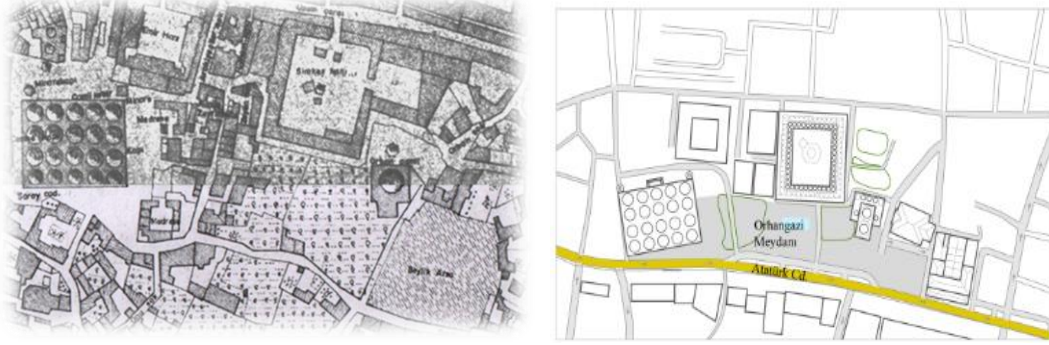
Meydan ile ilgili ilk proje, 1960 yılında Piccinato tarafından düzenlenmiştir. Piccinato tarihi ve mimari değerlerin bilinciyle tarihi bölgenin özgün yapısını korumaya çalışmıştır (Yorulmaz, 2013).

1980 yılında belediye tarafından meydanın düzenlenmesine karar verilmiştir. Arolat'ın 1983 yılında tasarladığı proje, 1985 yılında uygulanmıştır. Proje kapsamında meydan metroya bağlanmıştır. Tarihi Belediye Binası, meydana dâhil edilmiştir. Açık ve kapalı alanlar kültürel faaliyetler için düşünülmüş, mevcut ağaçlar korunarak yeşil alan düzenlenmiştir. Bu proje uygulandıktan sonra, meydana yeni bir düzenlemeye girilmemiş olup, 1989 yılında meydan için koruma planı hazırlanmıştır (Şahin, 2006).

- Konum

Atatürk Caddesi'nin sınırladığı meydan, Bursa Hanlar Bölgesi içerisinde yer almaktadır. Gazi Orhan Parkı'nın sol tarafında Ulu Cami, batı tarafında Orhan Gazi Cami, Tarihi Belediye Binası, Tayyare Kültür Merkezi yapıları sıralanmaktadır.

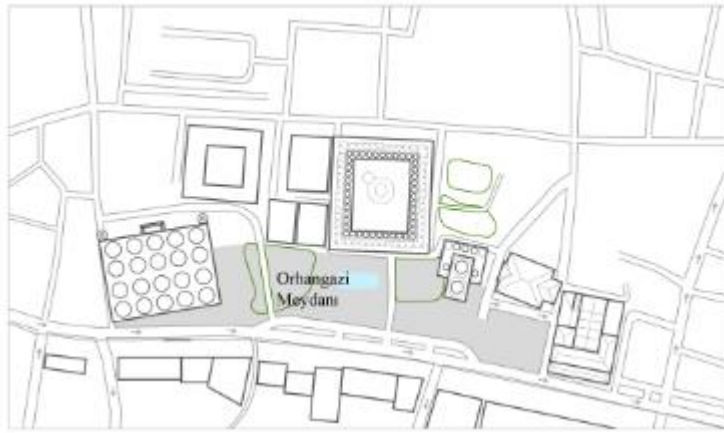
Meydanın kuzeyinde Orhan Hamamı (Aynalı Çarşı), Koza Han, Kapalı ve Uzun Çarşı yer almaktadır. Kuzeybatı tarafında Emir Han konumlanmaktadır.

Şekil 3.27. Suphi Bey Haritası, Orhangazi Kent Meydanı ve günümüz (Şahin, 2006).

- Form

Orhangazi Meydanı kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3.28. Orhangazi Meydanı formu.

- ✓ Kimlikli Elemanlar

- Eski Yapılar

Belediye Binası: 1879 yılında Vali Ahmet Vefik Paşa zamanında yaptırılmıştır. Tarihi Belediye Binası günümüze korunarak gelmiştir. Bina, subasman kotuna kadar

kesme taş ile inşa edilmiş olup, üst katları ahşap hatıllar arası tuğla dolguludur. İç mekânsal düzeni Osmanlı konaklarını andırmaktadır. Cephe ahşap tuğla görünümlü olup duvarlar sıvasızdır.

Ulu Cami: I. Bayazid tarafından, 1396-1400 yılları arasında yaptırılan Ulu Cami, Osmanlı camileri arasında, çok kubbeli ilk camilerdendir. Bursa'nın tarihi sembollerinden biridir. Çok ayaklı cami şemasının en klasik ve anıtsal örneği sayılır. Yapı yirmi kubbelidir. Cami minberi Selçuklu oyma sanatı ile Osmanlı ahşap oyma sanatının iç içe geçtiği önemli örneklerinden biridir.

Orhan Gazi Cami: Orhan Bey tarafından 1339 yılında yaptırılmıştır. Ters T planlı camilerden olan caminin giriş eyvanının üzeri küçük bir kubbeyle, eyvanın iki yanında odaların üzeri ise tonozla örtülüdür. Cami'nin ana ibadet mekânının üzerinde sekizgen kasnağa oturan iki kubbe ile yandaki eyvanların üzerinde daha küçük kubbeler bulunmaktadır.

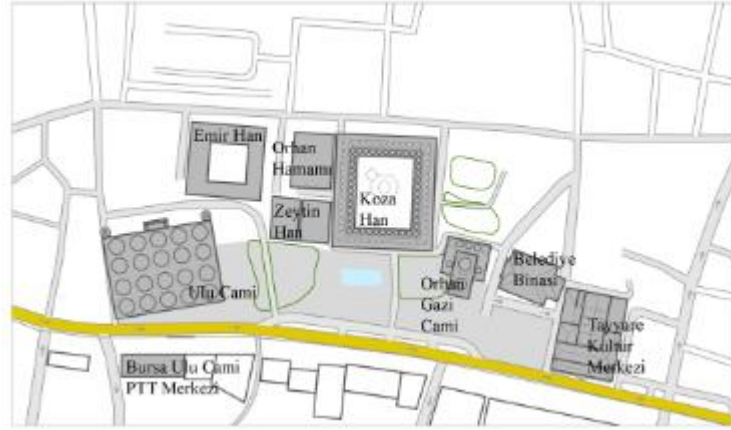
Koza Han: 1492 yılında, II. Bayazid tarafından yaptırılmıştır. Orhan Gazi Cami ile Ulu Cami arasındaki geniş bir alan üzerindedir. Avlusunda altı şadırvan ve kubbeli bir mescit yer almaktadır. Kesme taş, yer yer tuğla ile yapılmış han, iki katlı olup odalarının önü revaktır. Üst katta bulunan odalarda ipek ve ipek ürünleri satılan hanın, iç avlusu günümüzde insanların dinlenebilecekleri kafe ve çay bahçesi olarak düzenlenmiştir.

Emir Han: Orhan Bey tarafından Bursa'nın fethinden sonra yaptırılmıştır. Yangın ve depremlerle zarar gören Han, 1958 yılında onarılmıştır. Kesme taş ve tuğla ile yapılmış iki katlı Han'ın odalarının önü revaklıdır.

Orhan Hamamı (Aynalı Çarşı): Orhan Gazi'nin yaptırdığı yapı, aynı zamanda kentin ilk hamamı olma özelliğini taşımaktadır. Yapım tarihinin 1339 yılı olduğu kabul görmektedir. Çifte Hamam özelliğine sahip yapı, 1584 yılında çıkan yangında büyük zarar görmüştür. Onarım sonrasında yapının bir kısmı hamam, bir kısmı ise kahve olarak kullanılmıştır. 1958 yılı çarşı yangınından sonra ise onarılarak, turistik ürünlerin satıldığı bir çarşıya dönüştürülmüştür.

Zeytin Han: Emir Han ve Koza Han'ın arasında Halen Aynalı Çarşı olarak bilinen Orhan Hamamı'nın güneyinde bulunan yapının yerine 1985 yılında Sayılğan iş merkezi inşa edilmiştir. Günümüzde çarşı olarak işlevini sürdürmektedir.

Tayyare Kültür Merkezi: Cumhuriyet tarihinin ilk modern sinema-tiyatro-konser salonları arasında yer alan Tayyare Kültür Merkezi, Türk Hava Kurumu tarafından 1932 yılında yaptırılmıştır. 1945 yılında Bursa Belediyesi'ne geçen binada, 1991-1995 yılları arasında restorasyon çalışmaları yapılmıştır. Tayyare Kültür Merkezi Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi eserlerinin güzel örneklerinden biridir.

Şekil 3.29. Orhangazi Meydanı eski yapılar.

Şekil 3.30. Orhangazi Meydanı, 1900'ler (Yorulmaz, 2013).

Şekil 3.31. Bursa Belediye Binası 1882 ve Ulu Cami, 1900'lü yıllar (Yorulmaz, 2013).

Şekil 3.32. Bursa Orhan Gazi Cami ve Koza Han.

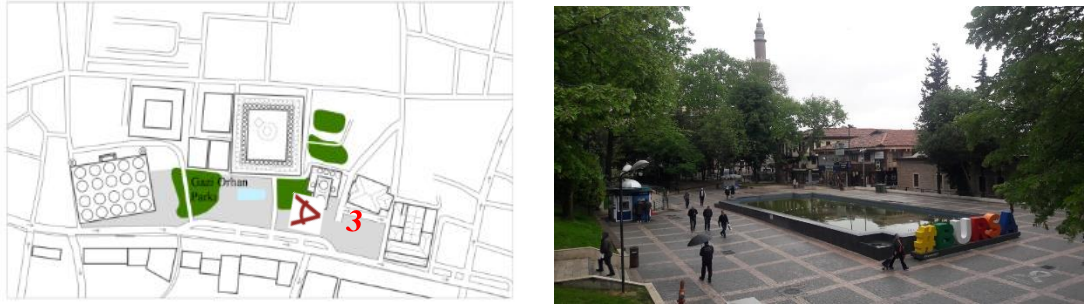
Şekil 3.33. Ulu Cami ve Tarihi Belediye Binası.

Şekil 3.34. Sayılı Pasajı (Zeytin Han) ve Orhangazi Meydanı genel görünümü (İnternet, 30).

- Yeşil Alanlar

Meydanda Gazi Orhan Park'ı bulunmaktadır.

Şekil 3.35. Gazi Orhan Park ve 3 noktasından görünüm.

- Yol

Meydanda bulunan yollar: kuzeyde Atatürk Caddesi, güneyde Orhan Gazi Meydanı Sokağı, batıda Kutucular Sokak, doğuda 6. Uçak Sokak bulunmaktadır.

Şekil 3.36. Orhangazi Meydanı mevcut yol.

✓ Kimliksiz Yapılar

Bursa Ulucami PTT Merkezi Binası.

Şekil 3.37. Bursa Ulucami PTT Binası.

Çizelge 3.3. Orhangazi Meydanı, Bursa.

BURSA		eski ad	Orhangazi Meydanı		konum	
		yeni ad	Orhangazi Meydanı			
genel görünüm				form		kapalı meydan
kimlikli elemanlar						
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		yeni yapılar	
	. Belediye Binası . Ulu Cami . Orhan Gazi Cami . Koza Han . Emir Han . Orhan Hamamı	. Tayyare Kültür Merkezi . Zeytin Han (Sayılğan Pasajı)				
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni	
yeşil Alan	mevcut			yok olmuş		
	. Gazi Orhan Parkı . Havuz					
yol	mevcut			yok olmuş		
	. Atatürk Caddesi, Orhan Gazi Meydanı Sokak . Kutucular Sokak, 6. Uçak Sokak					
eski fotoğraflar	genel görünüm			detaylar		
kimliksiz elemanlar						
yeni yapılar	Bursa Ulucami PTT Binası		donatı		Yeşil alan	yol
yeni fotoğraflar	genel görünüm			detaylar		

3.1.4. Beyazıt Meydanı, İstanbul

- Genel Tanım

İstanbul'un sembol meydanlarından biridir. Tarihi yarımada'daki meydan kültürel ve dini binaların arasında yer almaktadır. Konaklama, ticaret merkezi ve üniversiteye yakın olması nedeniyle öğrenci, turist ve her kesimden değişik insanın toplanıp dağıldığı bir alan olarak kullanılmaktadır. Bizans döneminde kentin en büyük Forumu, Türk döneminde de bir Saray Meydanı olarak kent imgesinin oluşmasında da önemli yeri bulunmaktadır (Bağbaşı, 2010). Meydanın adı 1933 yılında Cumhuriyet Meydanı olarak değiştirilmiştir. Daha sonra bir süre Hürriyet Meydanı olarak kullanılmış ancak günümüzde tekrar Beyazıt Meydanı olarak kullanılmaktadır.

Meydandaki anıtsal bir forum (Forum Tauri) düzenlenmesi I. Teodosius zamanında olmuştur. 393 yılında bitirilen Forum, Roma'daki Trajan Forumu'na benzemesi amaçlanmıştır. Meydan; anıtsal meydan çeşmesi (Nymphaeum), bazilika, zafer takı, imparatorun heykelini taşıyan sütun, saray, heykellerle donatılmıştır (İşözen, 1987).

Günümüzde Simkeşhane önünde kalıntıları bulunan Theodosius'un Zafer Takı, Forum'un Aksaray yönündeki batı sınırını belirliyordu. Çok sayıda anıt ve heykelle bezenmiş olan Tauri Forumu, deprem ve yangın gibi olaylar sonucunda Bizans döneminde tahrip olmuştur.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u aldıktan sonra Tauri Forumu'nun bir bölümü de içine alan eski sarayını 1454'te yaptırmıştır. II. Beyazıt ise eski forum alanına 1501-1506 yılları arasında külliye yaptırmıştır. Osmanlı döneminde Beyazıt Meydanı saray, külliye konutlar ve dükkânlarla karışmış bir meydan görünümünde olmuştur (Bağbaşı, 2010).

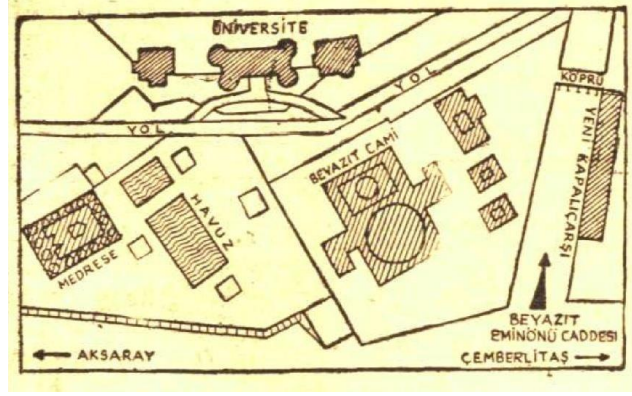

Şekil 3. 38. Beyazıt Meydanı, 19. yy. (İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Arşivi).

İstanbul'da 1923-1924 yılları arasında belediye başkanlığı yapan Ali Haydar Yuluğ zamanında Beyazıt Meydanı, Y. Mimar Asım Kömürçüoğlu tarafından düzenlenmiştir. Ortasına eliptik planlı, bir havuz ve çiçek tarhları yapılmış, havuzun çevresinde tramvayların dönüş yaptığı bir trafik yolu oluşturulmuştur (Bağbaşı, 2010).

Cumhuriyet'in ilk yıllarında medrese ile tarihi anıtların çevrelerini saran irili ufaklı binalar kaldırılmıştır. 1933 yılında İstanbul için bir planlama yarışması düzenlenmiştir. Yarışmayı Alman şehir plancısı Herman Elgötz kazanmıştır. Beyazıt Meydanı'nda daha fazla boşluk olması gerektiğini düşünenlerdendir. Yarışmada sunduğu imar raporunun Beyazıt Meydanı kısmında, meydanın doğu ve batısındaki tarihi yapıların etrafını açmayı önermiştir. Elgötz'den bir kaç yıl sonra yine şehir planlaması için davet edilen Henri Prost da İstanbul'daki anıtların çevresinde geniş boşluklar oluşturulmasını önermiştir (Bilsel, 2011).

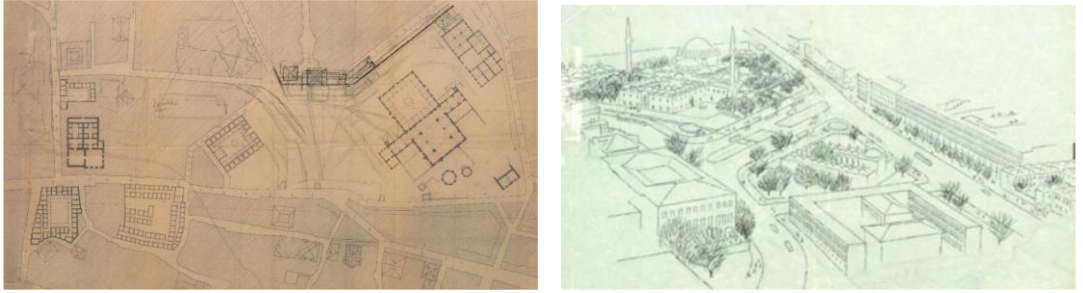
1950'lerde İstanbul Belediyesi planlama danışmanlığına getirilen Alman plancı Hans Högg de meydanı 1959 yılında tasarlayanlardan biri olmuş ve meydanın iki katlı olmasını önermiştir (Bayrak, 2014).

Şekil 3. 39. Högg'ün projesinin vaziyet planı (Cumhuriyet, 1959).

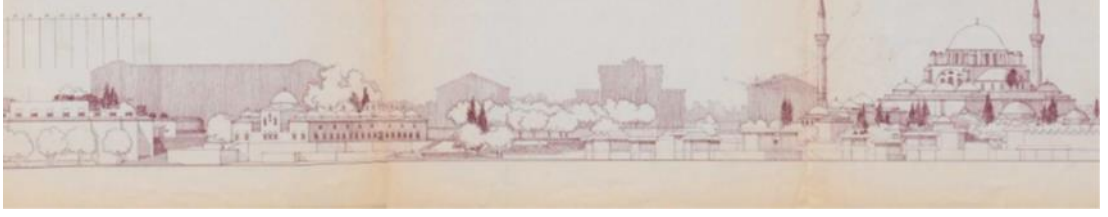
1956-1957 yıllarında İstanbul'un imarı adı altında yürütülen çalışmalar sırasında trafik sıkışıklığına çare bulmak için yol genişletilmeleri yapılmış meydana değer kazandıran cepheler yok edilmiştir. 1957-1958 yıllarında başlatılan düzenleme çalışmalarda ise cami çevresi ile Ordu Caddesi'nin kuzey kenarında bulunan dükkânlar kamulaştırılarak yıktırılmıştır (Bağbaşı, 2010).

1957 yılında Sedad Hakkı Eldem, Beyazıt Meydanı için çizdiği proje ile cami ve medrese arasındaki ilişkiyi yeniden kurmayı ve meydanadaki trafiği en aza indirmeyi önermiştir.

Şekil 3. 40. Eldem'in 1957 yılındaki ilk önerisine ait eskizler (Rahmi M. Koç Arşivi).

1960 yılında ise Cansever'in projesi, "trafik kompleksinin çözümü, meydan yaşantısının sağlanması, tarihi çevrenin değerlendirilmesi, insan ölçülerine uygun hacimlerin oluşturulması ve uygulanabilirlik olanaklarını en başarılı biçimde vermesi" gibi nedenlerle birinci seçilmiştir.

Şekil 3. 41. Turgut Cansever'in Ordu Caddesi silüeti (Rahmi M. Koç Arşivi).

Şekil 3. 42. Cansever'in Beyazıt Meydanı projesi (Turgut Cansever Arşivi).

Ancak ne Eldem'in ne de Cansever'in projeleri doğru ve eksiksiz olarak uygulanabilmiştir.

Beyazıt Meydanı, Türkiye mimarlık tarihinin önde gelen iki isminin üzerine fikir ürettiği bir kamusal alan tarihe geçmiştir. 60'ların mimarları Cansever ve Eldem, ülkenin en önemli kamusal alanlarından birinin tasarımı ile ön plana çıkarlar. Yine Beyazıt Meydanı, bir yandan ülkedeki en şanslı kamusal alanlardan biridir; yerli ve yabancı mimarların fikirlerini cömertçe sunduğu bir yer olarak tarihe geçmektedir (Bayrak, 2014).

- Konum

Beyazıt Meydanı, tarihî yarımada'nın merkezinde yer almakta, Ordu-Yeniçeri Caddeleri ile Darülfünun Caddesi arasında bulunmaktadır. Meydanın kuzeyinde İstanbul Üniversitesi giriş kapısı, doğusunda Beyazıt Cami, batısında Beyazıt Medresesi (Vakıf Hat Sanatları Müzesi) konumlanmaktadır. Meydan yakınında

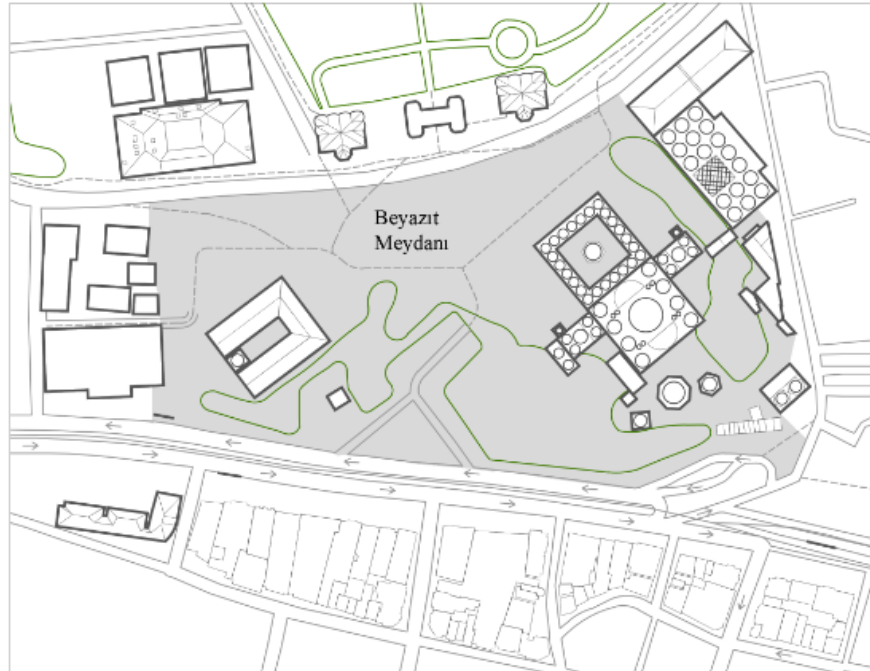
Kapalı Çarşı girişi, Sahafklar Çarşısı yer almakta yine tarihi Simkeş Hanı ile Beyazıt Devlet Kütüphanesi bu meydanda bulunmaktadır.

Şekil 3. 43. Beyazıt Meydanı, 1918 ve günümüz (İstanbul Şehremaneti Rehberi).

- Form

Beyazıt Meydanı kısmi kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3. 44. Beyazıt Meydanı formu.

✓ Kimlikli Elemanlar

• Eski Yapılar

Mevcut

Eski Saray (Sarayı Atik): İstanbul'un alınmasından sonra 1454 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan ilk Türk sarayıdır.

İstanbul Üniversitesi: Üniversite binası Fatih Sultan Mehmet'in yaptırdığı eski saray binaların yerine 1866'da Fransız Mimar Bourgeois tarafından Seraskerat Binası olarak inşa edilmiştir. Meşrutiyet döneminde Harbiye Nezareti ismini alan yapı, bu işlevine Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışına kadar sürdürmüştür. 1933'ten itibaren İstanbul Darülfünunu olarak kullanılmaya başlanmış, Darülfünun üniversite adını aldıktan sonra tıp ve hukuk fakülteleri öğrencilerinin ders gördükleri yer olmuştur (Bağbaşı, 2010).

İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kapısı: İstanbul Üniversitesi'nin simgesi haline gelen kapı ve kapının iki yanını çevreleyen ikiz köşkler, Fransız Mimar Borgues tarafından tasarlanmıştır. Ancak bu düşünce tasarlandığı biçimde gerçekleştirilememiş ve Harbiye Nezareti'nin Ana Kapısı olarak tarihteki yerini almıştır. Bazı araştırmacılar bu kapının Mühendis Bekir Paşa tarafından tasarlandığını söylemektedirler. Anıtsal kemerli, birbirine bitişik üç parçadan oluşmaktadır.

Beyazıt Devlet Kütüphanesi: Devlet eliyle kurulan ilk kütüphane olan Beyazıt Devlet Kütüphanesi, 1884 yılında, Beyazıt Külliyesi'nin İmaret kısmında hizmete açılmıştır (Osmanlı Arşivi). Kütübhâne-i Umûmî-i Osmânî adıyla kurulmuş olan kütüphane bir süre de Bayezid Umumi Kütüphanesi olarak adlandırılmış, adı 1961'de Beyazıt Devlet Kütüphanesi olarak değiştirilmiştir.

II. Beyazıt Külliyesi: 1505 yılında tamamlanan külliye; cami, tabhane, medrese, mektep, imaret, hamam, kervansaray, sebil, muvakkithane ve türbe yapılarını içermektedir.

Beyazıt Cami: İstanbul'un merkezi bir yerinde, Bizans devrinde kentin en büyük meydanı olan Forum Tauri'nin bir köşesinde Sultan II. Bayezid tarafından inşa ettirilmiştir.

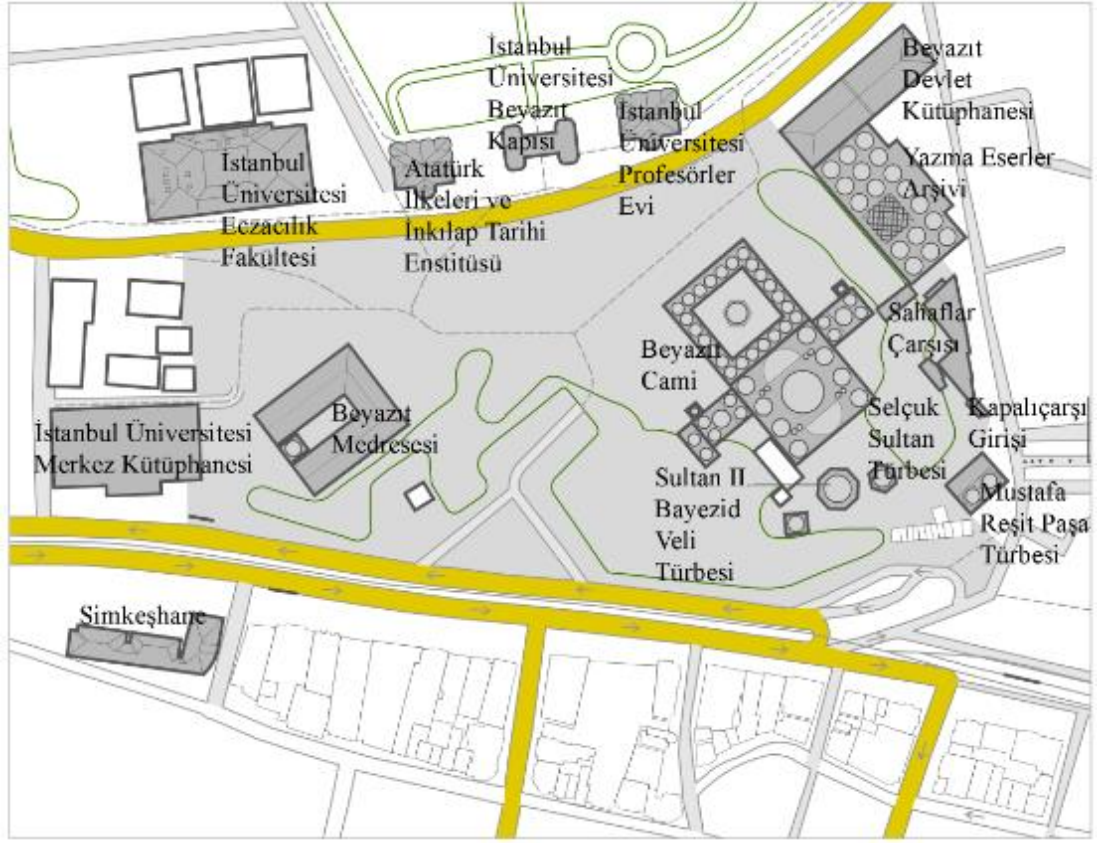
Beyazıt Medresesi: Beyazıt Külliyesi'nin medresesi caminin uzağına bağımsız bir bina olarak inşa edilmiştir. Osmanlı arşivindeki 1506 tarihli bir belgeden medresenin yapımına cami inşaatı bittikten sonra başlanıldığı öğrenilmiştir. 1507 yılında ise yapımının tamamlandığı sanılmaktadır (İslam Ansiklopedisi Osmanlı Arşivi). 1940'lı yıllarda büyük ölçüde onarılan bina 1943'te Belediye Şehir Kütüphanesi olmuş uzun süre kütüphane olarak hizmet verdikten sonra günümüzde Vakıf Hat Sanatları Müzesi olarak kullanılmaktadır.

II. Beyazıt Türbesi: Sultan II. Bayezid'in türbesi ölümünden sonra oğlu Yavuz Selim tarafından caminin güney tarafındaki boş yere inşa ettirilmiştir. Kenarları 5,35 m ölçüsünde sekizgen biçimindeki yapı küfeki taşından olup üstü sağır kasnaklı bir kubbe ile örtülüdür.

Şimkeşhane/Şimkeş Hanı: Forum Tauri sınırları içinde yer alan Zafer Takı'nın bulunduğu alanda inşa edilmiş olan çarşı ve handan oluşan yapının iç tarafındaki han odalarında "Simkeş" denilen gümüş iplik ve tel yapılmakta, dış taraftaki dükkânlarda da içeride üretilen malzeme satılmaktadır. 1973'lerde güney tarafı restore edilen yapı il halk kütüphanesi ve çarşı olarak kullanılmaktadır (Bağbaşı, 2010).

Sahaflar Çarşısı: Çarşı Beyazıt Cami ile Beyazıt Devlet Kütüphanesi arasında kalan eğimli alanda bulunmaktadır. Sahaflar Çarşısı'nda daha önceleri hakkaklar ve mühür kazanlar çalışırlardı. O dönemde çarşı Hakkaklar Çarşısı olarak bilinmekteydi.

Şekil 3. 45. Beyazıt Meydanı eski yapılar.

Şekil 3. 46. İstanbul Üniversitesi Beyazıt Kapısı, Beyazıt Devlet kütüphanesi.

Şekil 3. 47. Beyazıt Cami görünümeler.

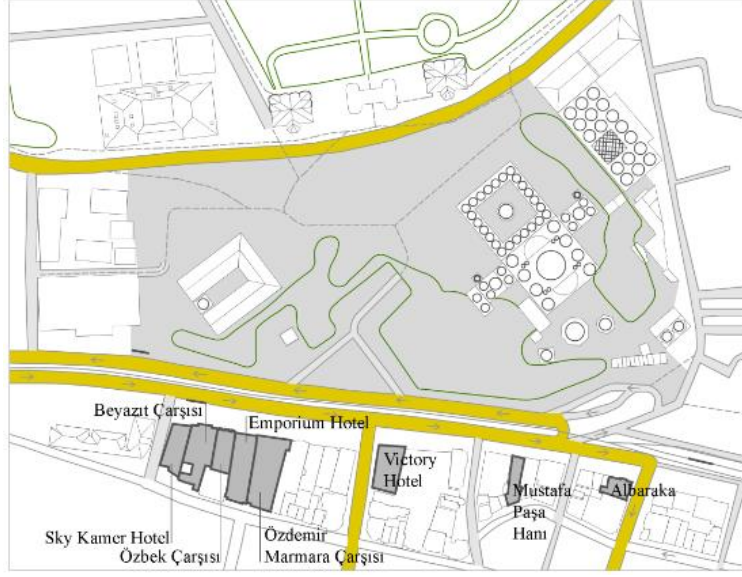
Şekil 3. 48. Beyazıt Medresesi.

Şekil 3. 49. Şimkeş Han ve Kapalı Çarşı girişi.

Yeni Yapılar

Beyazıt Çarşısı, Özbek Çarşısı, Emporium Hotel, Özdemir Marmara Çarşısı, Victory Hotel, Albaraka Türk Binası.

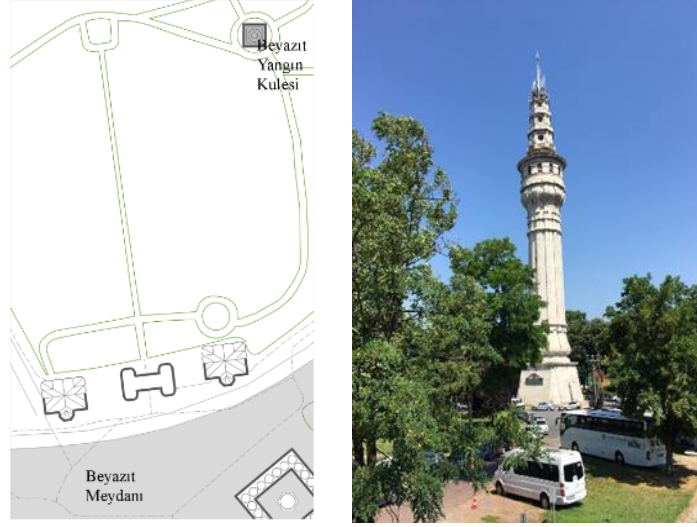
Şekil 3. 50. Beyazıt Meydanı yeni yapılar.

Şekil 3. 51. Beyazıt Çarşısı, Emporium Hotel, Victory Hotel, Mustafa Paşa Hanı.

- Eski (orijinal) Donatılar

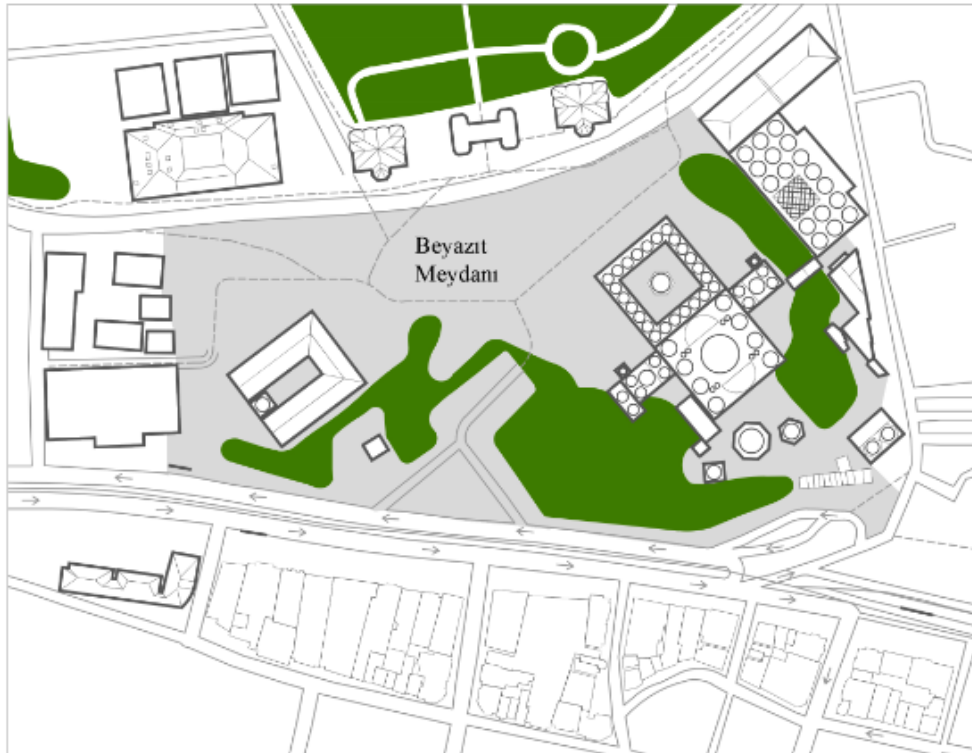
Beyazıt Kulesi: Yangınları gözetleyerek tedbir almak için ilk olarak 1749 yılında ahşap olarak yapılan kule 1828 yılında kâgir olarak inşa edilmiştir. Yüksekliği 85 m olan kulenin gözetleme mekânı (nöbet katı) 50. metrededir. Günümüzde de bu bina yangın gözetleme kulesi olarak İstanbul Belediyesi İtfaiye Müdürlüğü tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 3. 52. Beyazıt Yangın Kulesi konumu ve görünümü.

- Yeşil Alanlar

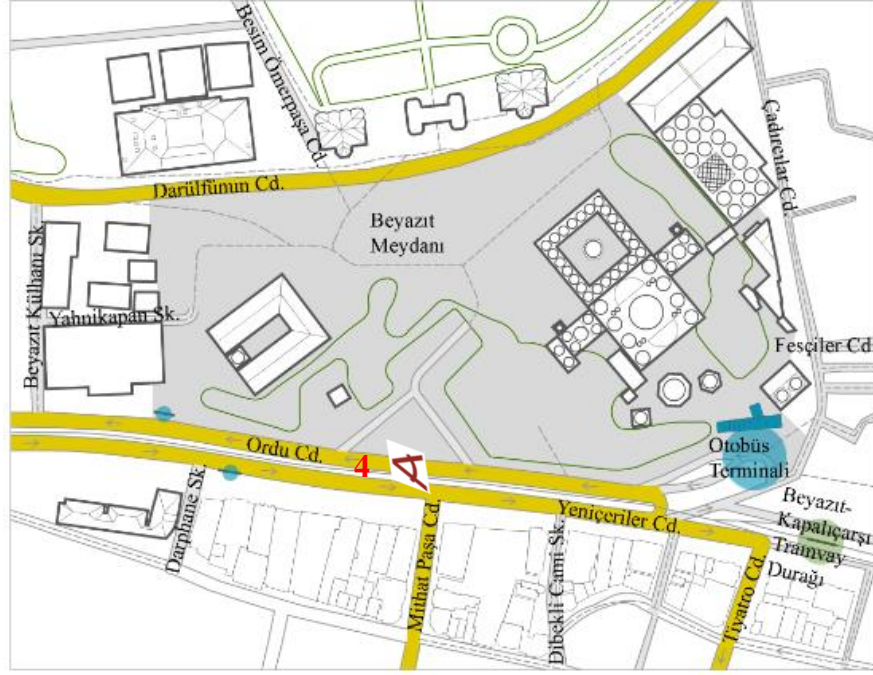
1957 yılında havuz kaldırılmış yerine bir yeşil alan düzenlemesi yapılması karar verilmiştir.

Şekil 3. 53. Beyazıt Meydanı yeşil alanlar.

- Yol

Meydanın güneyinde Ordu Caddesi devamında Yeniçeriler caddesi ile Sultanahmet'e uzanmakta, kuzeyinde üniversite giriş kapısının altında Darülfünun Caddesi meydanı biçimlendirmektedir.

Şekil 3. 54. Beyazıt Meydanı mevcut yollar, 4 noktasından görünüm.

Çizelge 3.4. Beyazıt Meydanı.

İSTANBUL		eski ad	Beyazıt Meydanı				
		yeni ad	Beyazıt Meydanı				
genel görünüm					konum	form	kısmi kapalı meydan
kimlikli elemanlar							
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		yeni yapılar	. Beyazıt Çarşısı . Sky Kemer Hotel . Emporium Hotel . Özdemir Marmara Çarşısı . Victory Hotel . Mustafa Paşa Han . Albaraka Binası	
	. İstanbul Üniversitesi Rektörlük Binası . Beyazıt Devlet Kütüphanesi . Beyazıt Medresesi (Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi)		. Beyazıt Cami . Sahafklar Çarşısı . Simkeş Hanı				
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni		
	. Beyazıt Kulesi						
yeşil alan	mevcut		yok olmuş				
			. Eliptik Havuz				
yol	. Ordu Caddesi, Yeniçeriler Caddesi . Darülfünun Caddesi						
eski fotoğraflar							
kimliksiz elemanlar							
yeni yapılar			donatılar			yeşil alan	
yeni fotoğraflar	genel görünüm				detaylar		

3.1.5. Hipodrum (Sultanahmet) Meydanı, İstanbul

- Genel Tanım

Hipodrum (Sultanahmet) Meydanı, İstanbul denilince akla gelebilecek yerlerden biridir. Bizans dönemi sütun ve dikili taşlarının bulunduğu, geometrik konumu ve kendine özgü ölçeği ile dikkat çekici bir alandır. Etrafı tarihi yapılarla çevrilidir. Tarihi özellikleri nedeniyle açık ve ayrıştırılmış yapılarla, kapalılık hissi vermeyen ama kendine özgü formu, yer yerboşaltılmış ve özel bir "yer" hissi veren güçlü etkisiyle, çok özel bir mekân özelliğindedir. Meydan, Roma ve Bizanslılar zamanında “Hipodrom”, Osmanlı’da ise “At Meydanı”, günümüzde Sultanahmet Meydanı olarak adlandırılmıştır.

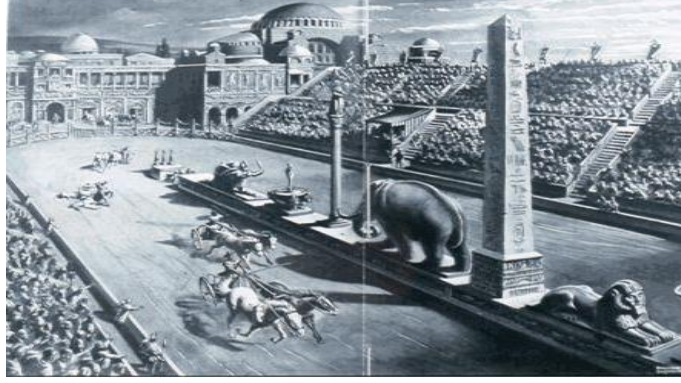
Bizanslılar zamanında at yarışların yapıldığı Hipodrum, bazı kaynaklara göre Konstantinos’un hükümdarlığında (M.S. 324-337) yapılmıştır. Boyutları 117 m x 480 m olup yaklaşık 100 bin kişilik kapasiteli olan Hipodrom, bir toplantı yeri aynı zamanda şehrin eğlence hayatı için önemli bir yapıtı. Yapıdan günümüze ancak bazı kalıntıları gelebilmiştir (Şekil 3.34), (Taylor, 2000).

Şekil 3.55. Hipodrom (İnternet, 31)).

Hipodromda, eliptik pistlerinin tam ortasında, Spina olarak adlandırılan eksen bulunmaktadır. Spina aksı üzerinde boğa, at, Herkül, Büyük Teodos, Valantiyen, at yarışçıları ve savaşçı heykellerinin olduğundan bahsedilmektedir (Şekil 3.35). Ancak

günümüze gelebilmiş üç heykel (dikilitaş) vardır. Obelisk, Örme Sütun ve Yılanlı Sütun dikili taşlarıdır (Şehsuvaroğlu, 2005).

Şekil 3.56. Hipodrum Meydanı, Spina aksı (İnternet, 32).

Hipodrom (At Meydanı), Osmanlı'da ise at yarışlarının yanı sıra şenliklerin yapıldığı, devlet törenlerinin kutlanıldığı alan olarak da bilinmektedir (Şekil 3.36), (Çetindağ, 2007).

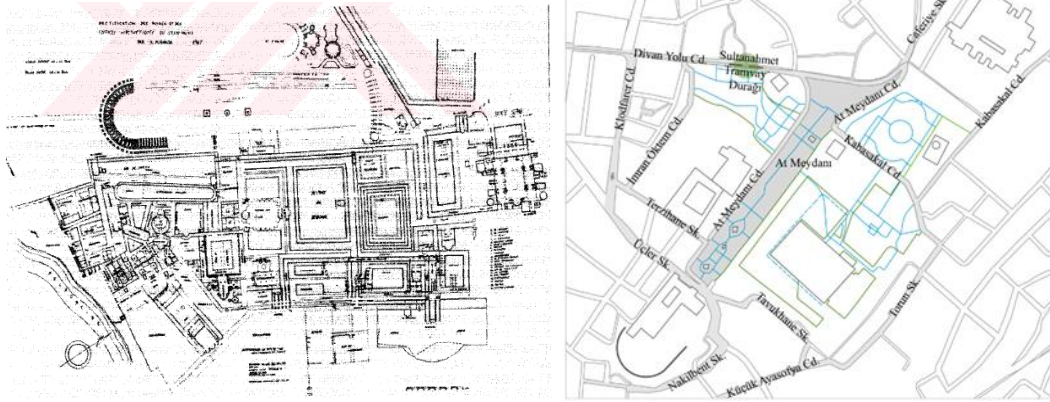
Şekil 3.57. At Meydanı, 1900'lu yıllar (Tanyeli, 1987).

Bizans döneminden Osmanlı dönemine, hipodromdan At Meydanı'na kullanımı farklılaşsa da Sultanahmet Meydanı, günümüzde o dönemlere ait yaşanmışlıkları hafızasında tutmaktadır. Tarihi mabet ve anıtları, değerli mimari yapıtları etrafında toplayan sanat ve kültür müzesidir. Meydandaki yapılar, simgesel, tarihi ve mimari değerleriyle, çevreledikleri alana, nitelik ve anlam kazandırmaktadırlar. Tarihten gelen özellikleri bulunmakta, ticari, dini, mimari ve turistik özellikleri taşımakta ve kentsel kimliğe katkı sağlamaktadır (Lal, 1988).

- Konum

Divanyolu Caddesi'nin sınırladığı Sultanahmet Meydanı'nda dört ayrı mekân bulunmaktadır. Birincisi; Sultanahmet Külliyesi ile Ayasofya arasındaki park alanı, ikincisi; içinde Alman Çeşmesi ile dikilitaşların yer aldığı eski Hipodrom alanıdır. Üçüncüsü; İnşası 1619'da tamamlanan Sultanahmet Külliyesi, dördüncüsü; ise Firuzağa Cami ile Adliye Sarayı arasında, Bizans döneminden kalma saray kalıntıları ile Alman Çeşmesi'nin bulunduğu alandır (Durak Burcu, 2018). Meydanın şekillenmesinde de en büyük faktör, Sultanahmet Külliyesi'dir. Hipodrom'un, kuzeybatısında İbrahim Paşa Sarayı (Türk İslam Eserleri Müzesi), Defter-i Hakani Nezareti (Tapu ve Kadastro Müdürlüğü), güneydoğusunda Sultanahmet Cami, güneybatısında Mekteb-i Sanayi Binası (Marmara Üniversitesi), kuzeydoğusunda Sultan I. Ahmed Türbesi ile Hürrem Sultan Hamamı yapıları konumlanmaktadır.

Şekil 3.58. Hipodrom ve günümüz (Miranda, 1964).

- Form

Sultanahmet Meydanı kısmi kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3.59. Hipodrum (At Meydanı) ve güneyden görünüm (İnternet, 33).

- ✓ Kimlikli Elemanlar

- Eski Yapılar

İbrahim Paşa Sarayı (Türk İslam Eserleri Müzesi): Hipodrom'un kademelerine ait kalıntılar üzerine, inşa edilen yapının, yapılış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. 1521 yılında restore edilen yapı günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.

Defter-i Hakani Binası (Tapu ve Kadastro Müdürlüğü), Tapu Kadastro Müdürlüğü: 1910 yılında yapılan bina, cephesindeki çini süslemeler, kavisli kapı ve pencere kemerleri, geniş saçakları ile Birinci Ulusal Mimari Akımı'nın örneklerinden biridir. 4 katlı binada 120'ye yakın ofis odası bulunmaktadır. Günümüzde Tapu ve Kadastro Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.

Mekteb-i Sanayi Binası (Marmara Üniversitesi): 1899 yılında Mekteb-i Sanayi ve Yeniçeri Müzesi olarak kullanılmıştır. Sultanahmet meydanına bakan cephesi ile meydanın önemli yapılarındandır. Günümüzde Marmara Üniversitesi Rektörlük Binası olarak kullanılmaktadır.

Sultanahmet Cami: Meydana adını vermektedir. 1600'lü yıllarda Sultan I. Ahmet tarafından Mimar Sedefkâr Mehmet Ağa'ya yaptırılmıştır. Bünyesinde külliye, medrese, mektep, çarşı, darüşşifa, imaret ve türbe bulunmaktadır. Külliyenin ilk yapısı camidir. At meydanındaki yapılar yıkılarak 7 Kasım 1609 tarihinde temel kazısına başlanmış ve 14 Şubat 1610'da temeli atılarak inşaatına başlanmıştır. İnşaatı 7 yıl sürmüştür. Cami 9 Haziran 1617'de ibadete açılmıştır (Lal, 1988).

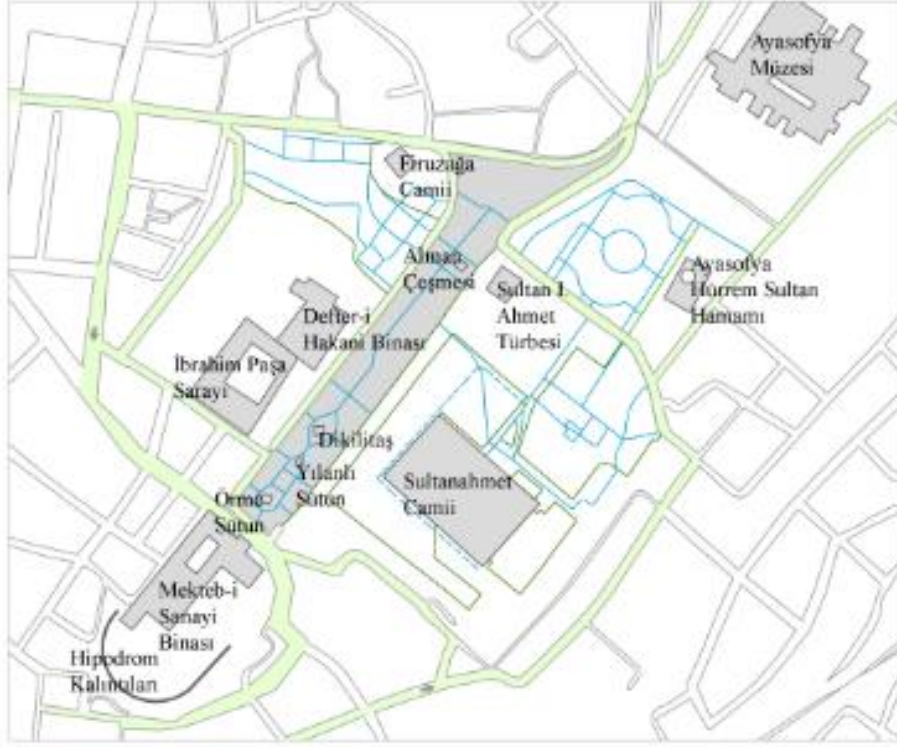
Firuz Ağa Cami: 1491 yılında yaptırılan cami, dört duvar üzerinde tek kubbeli, son cemaat yeri dört sütun üzerinde üç küçük kubbeden oluşmaktadır.

Ayasofya Müzesi: 532 yılında İmparator Justinyen tarafından yaptırılan yapının, mimarları Trallesli Anthemios ve Miletli İsidor'dur. Bizans mimarisine ait kubbeli bazilika olan Ayasofya, Bizans sanatının ana örneğidir. Yapı bir esas kubbeye iki yarım kubbenin bağlanması ile elde edilmiştir (Bağbaşı, 2010).

Sultan I. Ahmed Türbesi: Yapımı 1619 yılında tamamlanan türbe, kare planlı olup, çokgen bir kasnak üzerine oturan kurşun kaplı kubbe ile örtülüdür.

Ayasofya Hürrem Sultan Hamamı: Kanuni'nin 1555 yılında eşi Hürrem Sultan için yaptırdığı çifte hamam Mimar Sinan tarafından yapılmıştır. Hürrem Sultan Hamamı, zamanla farklı işlevlerle depo, satış mağazası olarak kullanılmıştır. Ancak günümüzde yine hamam olarak kullanılmaktadır (Yıldız, 2002).

Alman Çeşmesi: Spina aksı üzerinde bulunmaktadır. Alman imparatoru II. Wilhelm'in yaptığı ziyaretin anısına yaptırılmıştır. 1899'da yapılan çeşmenin, kâgir ve metal bütün yapısal öğeleri Almanya'da hazırlanmıştır. Mermer malzemesi hazırlanarak, montajı İstanbul'da yapılmıştır (Durak, 2018)

Şekil 3.60. Sultanahmet Meydanı eski yapıları.

Şekil 3.61. İbrahim Paşa Sarayı ve Defteri Hakanî Binası (Gören, 2020).

- Eski (orijinal) Donatılar

Yılanlı Sütun (Burma Sütun): Yapım yılı bilinmeyen sütun, birbirine dolanmış halde yükselen üç yilandan meydana gelmiştir. Orijinalinin 8 m olduğu tahmin edilen sütundan günümüze 5 metrelik bir kısmı gelebilmiştir.

Örne Dikilitaş Sütunu: Yaygın kanı sütunun Bizans döneminde VII.Konstantin tarafından (921-959) yaptırıldığıdır. Keme taşlardan örülerek yükselen 32 metrelik

sütun, Konstantin Sütunu olarak da anılmıştır. Sütunun üstünü kaplayan pirinç levhalar ve tepesinde bulunan tunç küre, şehri işgal eden Latinler tarafından sökülüştür

Theodosius Dikilitaşı: Firavun III.Tatmoziz tarafından M.Ö 1547 yılında Mısır'da dikilmiş, daha sonraları Theodosius tarafından 390 yılında İstanbul'a getirilmiştir (Şekil 3.42), (Durak, 2018).

Şekil 3.62. Önde Yılanlı Sütun arkada Örme Sütun.

- Yeşil Alanlar

Meydanda Mehmet Akif Ersoy, Sultanahmet Parkı ve Havuzlu Ppark bulunmaktadır.

Şekil 3.63. Sultanahmet Meydanı mevcut parklar ve havuz.

- Yol

Meydanda Atmeydanı Caddesi ile Divanyolu Caddesi bulunmaktadır.

Şekil 3.64. Sultanahmet Meydanı mevcut yollar, Atmeydanı Caddesi 5 noktasından görünüm.

Şekil 3.65. I. Ahmed Türbesi ve Marmara Üniversitesi Rektörlük Binası.

Şekil 3.66. Alman Çeşmesi.

Şekil 3.67. Ayasofya Müzesi.

Çizelge 3.5. Hipodrum (Sultanahmet) Meydanı.

İSTANBUL		eski ad	Hipodrum		
		yeni ad	Sultanahmet Meydanı		
genel görünüm				konum	
	form		açık meydan		
kimlikli elemanlar					
eski yapılar	mevcut			yok olmuş	
	. İbrahim Paşa Sarayı . Defteri Hakani Binası . Mektebi Sanayi Binası . Sultanahmet Cami . Firuz Ağa Cami . Ayasofya Müzesi		. Alman Çeşmesi . I. Ahmed Türbesi . Hürrem Sultan Hamamı		yeni yapılar
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni
	. Theodosius Sütunu . Yılanlı Sütun . Örme Sütun				
Yeşil alan	mevcut			yokolmuş	
	. Mehmet Akif Ersoy Parkı . Sultanahmet Parkı . Havuzlu Park				
yol	. Atmeydanı Caddesi, Divanyolu Caddesi				
eski fotoğraflar	genel görünüm			detaylar	
kimliksiz elemanlar					
yeni yapılar		donatılar		yeşil alan	yol
yeni fotoğraflar	genel görünüm			detaylar	

3.1.6. Konak Atatürk Meydanı, İzmir

- Genel Tanım

Konak Meydanı, farklı dönemlerin estetik ve mimari değerlerini yansıtmaktadır. Hem Batılı bir kent hem de İslam kenti görüntüsündedir. Kentte bir arada yaşayan farklı kültürler bulunmaktadır. Bu farklılık, meydana da yansımıştır. Meydan; kültürel ve tarihsel olayların yaşandığı yer olup, İzmir'in yaşantısını temsil etmekte, kente kimlik vermektedir.

Meydan çeşitli isimlerle anılmıştır. Kâtipzade Konağı'nın önünde yer alması nedeniyle "Konak", sonraları "Dellal Meydanı", Sarı Kışla'dan dolayı ise "Tabya" olarak adlandırılmıştır. İçinde kendini oluşturan yapılarla Konak Meydanı zamanla hangi isimle söylenirse söylensin 19. yy. dan itibaren her zaman kent merkezi olma özelliğiyle İzmir belleğinin ayrılmaz bir parçası olmuştur (Aykurt, 2010).

1800'lü yıllarda Tanzimat Devri'nde liman bölgesi doldurulmuştur. Meydan, 1804 yılında Katipzade Konağı'nın yönetim merkezi kabul edilmesiyle oluşmuş bir alandır. Osmanlı Devleti'nin "batılılaşma" hareketleriyle, kurulan Kışla-i Hümayun (Sarıkışla) 1829 yılında burada inşa edilmiştir. Sarıkışla'nın inşası ile meydan, politik ve askeri bir kimliğe kavuşmuştur (Tibet, 2005).

Şekil 3.68. Sarı Kışla, 1865 (Tibet 2005).

1867 yılında Kâtipzade Konağı, ahşap bir bina olması nedeniyle yıktırılmış yerine neo-klasik üslupta Hükûmet Konağı inşa edilmiştir (Şekil 3.52), (Eyüce, 2000).

Şekil 3.69. Kâtipzade Konağı ve yerine yaptırılan Hükûmet Konağı (Eyüce, 2000).

1901 yılında “Batılılaşma” hareketlerinin sonucu olarak; meydanda, kentin simgesi olacak bir saat kulesi inşa edilmiştir. 1905 yılında ise meydanda Millet Bahçesi düzenlenmiştir. (Tibet, 2005).

1914-1918 yılları arasında hızlı bir değişim yaşanmıştır. Yahudi Mezarlığı kaldırılmış Bahribaba Parkı’na dönüştürülmüştür. Yetimhane (İl Sağlık Müdürlüğü), Milli Kütüphane ve Milli Sinema (Devlet Opera ve Bale Binası) inşaatları başlatılmış ve meydandaki Yalı Cami yenilenmiştir. Gureba-i Müslimin Hastahanesi (Kadın Hastalık ve Doğum Hastahanesi) ve Mektebi İdadi (Adliye) düzenlenen yapılarıdır. Bu dönemde, St Rock Hastahanesi (Etnografya Müzesi) ve sonradan yıkılan katlı otoparkın yerinde bulunan Hapishane düzenlenmiştir. Meydan, günümüze dek süren “idari merkez” olma niteliğini kazanmıştır (Ballice, 2011)

Meydanın trafiğe açılması 1930 lu yıllarda olmuş, Saat Kulesi çevresinden Güzel Yalı hattına Elektrikli Tramvay Sistemi uygulatılmıştır. Yaya ve taşıtların ortak kullanımına açılan meydan, ilk kez trafik ile yüzyüze gelmiştir. Ahşap vapur iskelesinin kurulmasıyla meydan, üç eksenle ulaşım hizmet eden bir geçiş alanı haline gelmiştir (Ballice, 2011).

Şekil 3.70. Konak Meydanı, 1930'lu yıllar (Tepekule Kitaplığı Koleksiyonu) (Ballice, 2011).

Meydandaki önemli yapılardan Sarıkışla, 1950-1953 tarihleri arasında İzmir Belediyesi tarafından yıktırılmıştır. 1960'lı yıllarda İzmir Belediyesi Fen ve İmar İşleri Müdürlüğü'nce, "Atatürk Meydanı Tanzimi Projesi" kapsamında, Konak Atatürk Meydanı'nda yer alan birçok bina yıktırılmıştır. Kentsel yenilemeler adıyla Depolar ve Eski Fransız Gümrüğü yok olmuştur. 1970 yılında çıkan yangınla meydanın doğu tarafı açılmıştır. Mekân sınırlayıcı özelliği olan yapılar yok olmuştur (Ballice, 2011).

1970 yılında yanan Eski Hükûmet Binası yeniden yapılmıştır. Hükûmet Binası etrafındaki yapılar yıkılarak yerine yeni kamu binaları, Kaymakamlık, Emniyet Müdürlüğü binaları yapılmıştır. Sarı Kışla Binası, Depolar ve Eski Fransız Gümrüğü'nün bulunduğu yerde İzmir Büyükşehir Belediyesi binası yapılmıştır. İzmir kentinin yerleşim düzeninden kaynaklanan kuzey-güney yönünde araç trafiği Konak Atatürk Meydanı'nın önünden geçmesi nedeniyle Konak Atatürk Meydanı'na deniz tarafından yaya ulaşımı sağlamak için bağlantı yapılmıştır. 1973 yılında Bahribaba Parkı kıyı bandı arasında kalan kesimde Resim ve Heykel Müzesi yapılmıştır.

1980 yılında Hükûmet Konağı'ndaki cephelerin orijinaline yakın bir şekilde yeniden inşa edilmesine karar verilmiştir. 1982 yılında "Hükûmet Konağı Mimari Proje Yarışması" düzenlenerek, Arolat'ların kazandığı yarışma ile "İzmir Vilayet Kompleksi" yeniden inşa edilmiştir. 1984 yılında Konak Vapur İskelesi yeniden düzenlenmiş olup projeler kapsamında, Hükûmet Konağı'nın önünden geçen taşıt trafiği kapatılarak yaya alanına dönüştürülmüştür. 2003 yılında, Ersen Gürsel

tarafından hazırlanan projede yaya aksları ile çevre düzenlenmesi yapılmıştır (Ballice, 2011).

- Konum

Konak Meydanı, İzmir'in Konak ilçesinde yer alan önemli meydanlarından biridir. Saat Kulesi meydanın ortasına konumlanmıştır. Meydanın doğusunda Cumhuriyet Caddesi bulunmaktadır. Yalı (konak) Cami ile idari binalar; Valilik, Kaymakamlık ve Emniyet Müdürlüğü binaları meydanın doğusunda yer almaktadır. İzmir Büyükşehir Belediye Binası meydanın kuzeyinde, Gazeteci Hasan Tahsin (İlk Kurşun Anıtı) ise kuzeybatısında konumlanmaktadır.

Şekil 3.71. Konak Meydanı, 1913 ve günümüz (Ballice, 2011).

- Form

Konak Meydanı kısmi kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3.72. Konak Meydanı ve genel görünümü (Tibet, 2005).

✓ Kimlikli Elemanlar

• Eski Yapılar

Mevcut

Hükûmet Konağı (Valilik): Hükûmet Konağı, yıktırılan Kâtipzade Konağı'nın yerine yaptırılmıştır. Yapımına 1868 yılında başlanmış ve 1872 yılında tamamlanmıştır. Bina uzun süre adliye binası olarak da kullanılmıştır. 1970 yılında çıkan yangında zarar gören bina aslına uygun yeniden inşa edilmiştir. Günümüzde hizmet vermektedir (Tibet, 2005).

İzmir Büyükşehir Belediyesi: İzmir Büyükşehir Belediye Binası'nı inşaatına 1970 yılında başlanmış, 1979 yılının sonlarına doğru tamamlanmıştır.

Konak Kaymakamlığı: Hükûmet Konağı'nın bulunduğu yerleşkede yapılan Kaymakamlık Binası inşaatı, 1984 yılında başlanmış ve 1987 yılında tamamlanmıştır. 1970 yangını sonrası yerleşkede bulunan Valilik Binası aslına uygun inşa edilmiştir. Ancak, çevresindeki binalar yıkılarak yerlerine günümüzde de kullanılan çok katlı hizmet binaları yapılmıştır. Bunlar; başta Konak Kaymakamlığı, Adliye, İzmir Emniyet Müdürlüğü ve İzmir Defterdarlığı gibi idari binalardır.

Ayşe Hatun (Yalı) Cami: Konak Meydanı'nın simgesi durumunda bulunan bu caminin, 18. yy. da yaptırıldığı düşünülmektedir. Katipzade Mehmet Paşa'nın kızı Ayşe Hanım tarafından yaptırılan medresenin, içindeki bir cami olduğu vakıf kayıtlarında yer almaktadır. Ancak günümüzde medreseden eser kalmamıştır. Cami, sekizgen planlı, üstü kubbeli bir mescit biçimindedir (Tibet, 2005).

Saat Kulesi: Sultan II. Abdülhamit döneminde, 1901 yılında inşa edilmiştir. Kentin simgesi olan kule, 81 m² taban alanına sahiptir. Sekizgen kaide üzerinde 25 m yüksekliğindedir.

Yok olmuş

Kâtipzade Konağı: Kâtipzadeler ailesinin 1804 yılında yaptırdığı üç katlı ahşap konaktır. Konak devlet mülkiyetine geçirilerek Hükûmet Konağı olarak kullanılmıştır. Yapının ahşap olması nedeniyle 1867 yılında yıktırılmıştır.

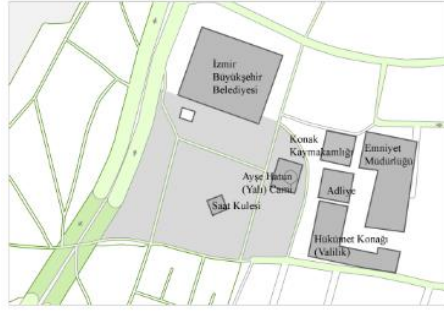
Sarıkişla: Osmanlı Devleti'nin “Batılılaşma” hareketleriyle, kurulan Kışla-i Hümayun (Sarıkişla) 1829 yılında burada inşa edilmiştir. İzmir'in sembollerinden biri olan Sarıkişla, 1950 yılında Millî Savunma Bakanlığı'nın müşterek kararıyla, şehrin merkezinden taşınmıştır. Belediye'ye devredilen bina, 1953 yılında yıkılmıştır (İnternet, 34).

İzmir İdadisi: 19. yy. ın sonuna doğru, eğitim sistemindeki değişimler neticesinde, Avrupa ülkelerindeki eğitim kurumları Osmanlı İmparatorluğu'nda da yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu amaçla vilayet merkezlerine idadiler açılmıştır. 1886 yılında inşa edilen İzmir İdadisi de Hükûmet Konağı'nın yanında yer almıştır. Bir dönem okul olarak kullanılan bina, okulun Atatürk Lisesi'ne taşınmasıyla, adliye binası olarak kullanılmıştır. 1970 yılında çıkan yangında, Hükûmet Binası ile birlikte büyük ölçüde yanan idadi binası, yıktırılarak yerine Konak Kaymakamlığı ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü binaları inşa edilmiştir (Tibet, 2005).

Depo Binaları: Bugün İzmir Büyükşehir Belediye Binası'nın olduğu yerde bulunan depolar yıktırılmıştır. Yapım tarihi bilinmemekle birlikte binaların 19. yy. a ait fotoğraflarda yer aldığı görülmektedir.

Yeni Yapılar

Sosyal Sigortalar Çarşısı: 1967 yılında yapılan bina bir yarışma projesi olup Orhan Dinç tarafından tasarlanmıştır.

Şekil 3.73. Konak Meydanı eski yapılar.

Şekil 3.74. Konak Meydanı, 1900'lar ve İzmir İdadisi (Ballice, 2011), (Tibet, 2005).

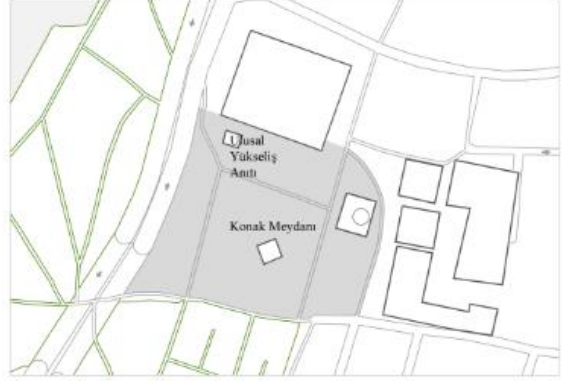
Şekil 3.75. Yalı (Konak) Camii ve İzmir Saat Kulesi (Tibet, 2005).

Şekil 3.76. Konak Meydanı havadan görünümü (Ballice, 2011).

- Eski (Orijinal) Donatılar

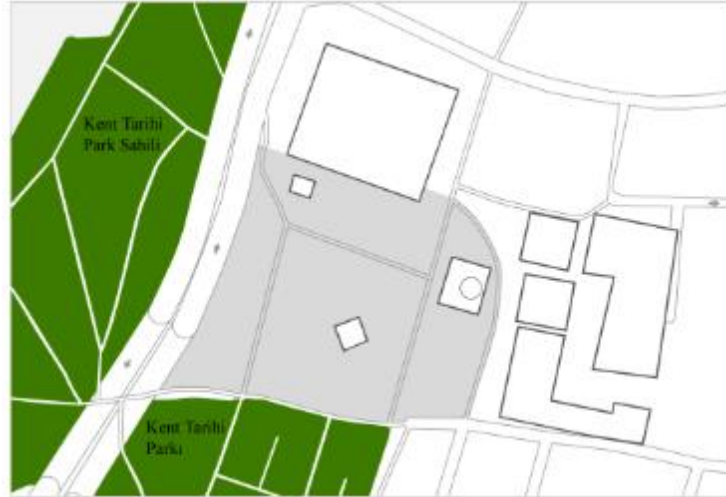
İlk Kurşun Anıtı: 1974 yılında İzmir'in İşgali sırasında öldürülen gazeteci Hasan Tahsin anısına yaptırılmıştır.

Şekil 3.77. İlk Kurşun Anıtı ve meydandaki konumu.

- Yeşil Alanlar

Meydanda Kent Tarihi Parkı bulunmaktadır.

Şekil 3.78. Konak Meydanı Anıt Parkı.

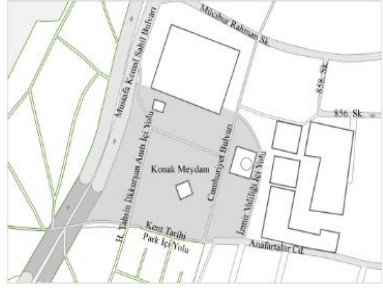

- Yol

Meydanda bulunan yollar: Mustafa Kemal Sahil Bulvarı ile Cumhuriyet Bulvarı.

Şekil 3.79. Konak Meydanı mevcut yollar ve 6 noktasından Kent Tarihi Parkı yolu.

Çizelge 3.6. Konak (Atatürk) Meydanı.

İZMİR		eski ad	Konak Meydanı							
		yeni ad	Atatürk Meydanı							
genel görünüm				konum						
						form		kısmi kapalı meydan		
kimlikli elemanlar										
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		yeni yapılar	. Sosyal Sigortalar Çarşısı				
	. Hükümet Konağı . İzmir Belediye Binası . Kaymakamlık Binası . Adliye . Emniyet Müdürlüğü Binası . Ayşe Hatun (Yalı) Cami . Saat Kulesi		. Kâtipzade Konağı . Sarıkışla . İzmir İdadisi . Fransız Gümrüğü . Depolar							
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni					
	. İlk Kurşun Anıtı									
yeşil Alan	mevcut		yokolmuş							
	. Tarihi Kent Parkı		. Bahribaba Parkı							
yol	. Mustafa kemal Sahil Bulvarı . Cumhuriyet Bulvarı									
eski fotoğraflar	genel görünüm		detaylar							
kimliksiz elemanlar										
yeni yapılar			donatılar				yeşil alan		yol	
yeni fotoğraflar	genel görünüm		detaylar							

3.1.7. Cumhuriyet Meydanı, Kastamonu

- Genel Tanım

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı, “Batılılaşma” sonrası oluşan kent meydanlarındandır. Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında yenileşme hareketleri ile neticesinde Kastamonu kent merkezinde de önemli mimarlık yapıları inşa edilmiştir. Bunlar; Hükûmet Konağı, Kastamonu İdadisi, Kastamonu Askerlik Dairesi, Memleket Kütüphanesi, Hapishane Binası ve Saat Kulesi gibi yapılardır.

Meydan, Cumhuriyet döneminde, resmi yapıların bulunduğu bölgenin batısında kalan yapı adalarının kaldırılmasından oluşturulmuştur. Bazı yapılar yıkılarak meydan düzenlenmiştir (Şekil 3.63).

Şekil 3.80. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı düzenlenmiş durumu, 1940’lar (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

Düzenlenme esnasında ada içinde kalan bazı yapılar yıktırılmıştır. Ancak yıktırılan yapılar arasında Geç Osmanlı döneminde inşa edilmiş binalar da bulunmaktadır. Bunlar; Vilayet Matbaası, Posta ve Telgrafhane, Mulki ve Askeri Rüştüye, Mekteb-i Sanayi, Darulmuallimin binalarıdır (Şekil 3.64), (Sezer, 2010).

Şekil 3.81. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı düzenlenmeden önceki durumu, 20. yy. başları (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Muzesi Arşivi).

Düzenleme ile meydan etrafında yeni binalar inşa edilmiştir. Bunlar; Halkevi, Abdurrahman Pasa Lisesi, Tekel Binası, Ziraat Bankası binalarıdır. 1985 yılında ise meydana Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı yapılmıştır. Günümüzde meydan, kentin kamu yapılarının toplandığı mekân özelliğini taşımaktadır.

- Konum

Kastamonu Çayı'nın doğu yakasında bulunmaktadır. Farklı dönemlere tanıklık etmiş yapılar, meydanın sınırlarını oluşturmaktadır. Bu yapılar, alanın topoğrafik yapısına uygun yapılmıştır. Meydanın merkezinde Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı bulunmaktadır. Anıtın kuzeydoğusunda Askerlik Şubesi Binaları, güneydoğusunda Valilik Binası, Kültür Merkezi (Eski Cezaevi) güneybatısında Rektörlük Binası (Kastamonu İdadisi), Abdurrahman Paşa Lisesi ve Halk Eğitim Merkezi Binası, kuzeybatısında Tekel Müdürlüğü, PTT Müdürlüğü, Ziraat Bankası binaları bulunmaktadır. Meydanın güneydoğusunda yer alan tepe üzerinde ise Saat Kulesi konumlanmaktadır (Sezer, 2010).

Şekil 3.82. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı konumu ve görünümü (Sezer, 2010).

- Form

Meydan, Avrupa'daki örneklerine benzer, kapalı bir meydan biçimindedir.

Şekil 3.83. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı formu.

- ✓ Kimlikli Elemanlar

- Eski Yapılar

Mevcut

Hükûmet Konağı: Geç Osmanlı döneminde Anadolu kentlerinde inşa edilen Hükûmet konağı gibi yapılarla, kentte yeni bir idari merkezin oluşturulması amaçlanmıştır (Güntan, 2007). Kastamonu Hükûmet Konağı da bu yapılardan biridir.

1901 yılında inşa edilen bina, II. Abdülhamit'in tahta çıktığı gün açılmıştır. Vali Enis Paşa tarafından hizmete sokulmuştur (Sezer, 2010).

Mekteb-i İdadi (Kastamonu Üniversitesi Rektörlük): Bina inşaatı, 1885 yılında başlamış 1887 yılında bitmiştir. Defterdarlık hizmet binası olarak da kullanılan yapı daha sonra Kastamonu Üniversitesine devredilmiştir. Günümüzde Rektörlük Binası olarak kullanılmaktadır.

Hapishane Binası (İl Kültür Müdürlüğü): 1886 yılında mevcut ahşap hapishanenin yanması üzerine 1888 yılında inşa edilen Hapishane Binası, Vali Abdurrahman Paşa döneminde yaptırılmıştır (Sezer, 2010). Bina, 1985 yılında Kültür Bakanlığı'na devredilmiştir. 1993 yılından beri Kültür Merkezi ve İl Kültür Müdürlüğü Hizmet Binası olarak hizmet vermektedir.

Memleket Kütüphanesi (Kent Tarihi Müzesi): Bina inşaatı, 1915 yılında başlamış çeşitli nedenlerden ancak 1924 yılında tamamlanabilmiştir. Memleket Kütüphanesi adıyla hizmete açılan bina, günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.

Askerlik Şubesi: 1890 yılında Askerlik Dairesi binasının inşasına karar verilmiştir. Binanın doğusunda ise, 1895 yılında Askeri Depo binası inşa edilmiştir (Sezer, 2010). Askerlik Dairesi binası, üç katlı, kâğir bir binadır.

Saat Kulesi: Osmanlı Devleti'nde II. Abdülhamit döneminde saat kulesi yapma gelenek haline gelmiştir. Genellikle, meydanlar ya da yüksek tepelerde yapılmışlardır. Cumhuriyet Meydanı'ndaki Saat Kulesi de Kastamonu Vilayeti Valisi Abdurrahman Paşa'nın tarafından yapılmış olup 12 m yüksekliğindedir (Sezer, 2010). Kesme taş malzemedен yapılan saat kulesi, günümüzde halen işlevini sürdürmektedir.

Yok Olmuş

Vilayet Matbaası: Binanın inşaatına 1890 yılında başlanılmış ve 1891 yılında tamamlanmıştır. Bina, Cumhuriyet Meydanı'nın açılması esnasında yıkılmıştır. Revaklı bir girişe sahip bina, 2 katlı kâğir bir yapıydı.

Posta ve Telgrafhane: Binanın yapımının 1860 yılı olduğu belirtilmektedir. Binanın yıkılmadan önceki yeri, günümüzdeki Atatürk Anıtı'nın bulunduğu alandaydı (Eyüpgiller, 1996).

Mülki ve Askeri Rüştüye: 1884 yılında Cumhuriyet Meydanı üzerinde inşa edilen Mülki ve Askeri Rüştüye binaları, günümüzde mevcut değildir. Ahsap olan binalar, 1895 yılında yıktırılmış ve bulunduğu yere Mekteb-i Sanayi Binası inşa edilmiştir.

Mekteb-i Sanayi: 1895 yılında bugünkü Atatürk Anıtı'nın bulunduğu yere inşa edilen bina, günümüzde mevcut değildir.

Darulmuallimin: Bu binalar Osmanlı dönemindeki iptidai mektepler ve rüstiyelerin öğretmen ihtiyacını karşılamak üzere açılan öğretmen okullarıdır. Kastamonu Darulmuallimin'in yapılış tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte ancak çeşitli kaynaklardan edinilen bilgiye göre 1882 yılı olduğu güçlü bir olasılıktır (Arslanoğlu, 2000).

Yeni Yapılar

Halk Evi Binası: Cumhuriyet döneminde öne çıkan kurumlardan biri de Halkevleridir. Kastamonu Halkevi inşaatına 1937 yılında başlanmış 1938 yılında ise tamamlanmıştır.

Abdurrahmanpaşa Lisesi: Lise bina inşaatları, 1937 yılında başlamış 1943 yılında tamamlanmıştır.

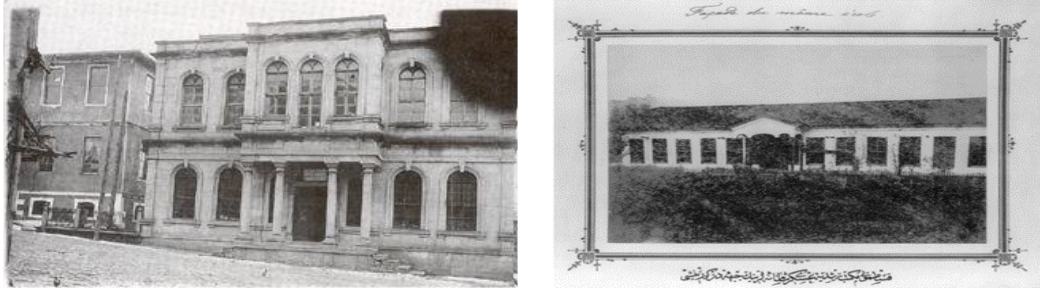
Tekel, PTT ve Ziraat Bankası Binaları: Meydanın kuzeybatısındaki Tekel, PTT ve Ziraat Bankası binaları, 1940'lı yılların başında, meydana yer alan yapıların yıkılmaları sonrasında inşa edilmişlerdir (Sezer, 2010).

Şekil 3.84. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı bulunan yapılar.

Şekil 3.85. Kastamonu Hükümet Konağı ve Hapishane Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

Şekil 3.86. Vilayet Matbaası ve Askeri Rüştüye Binası Fotoğrafı (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

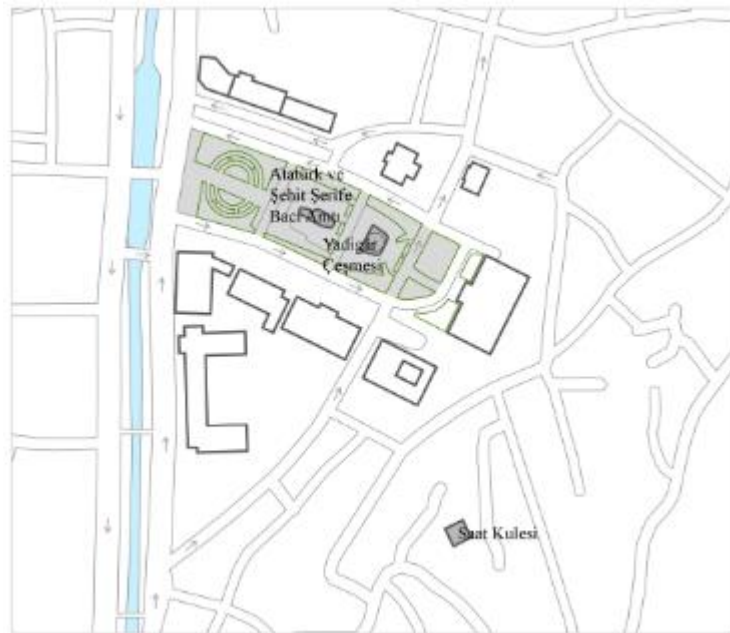

Şekil 3.87. Halkevi Binası (Kastamonu Valiliği Kent Tarihi Müzesi Arşivi).

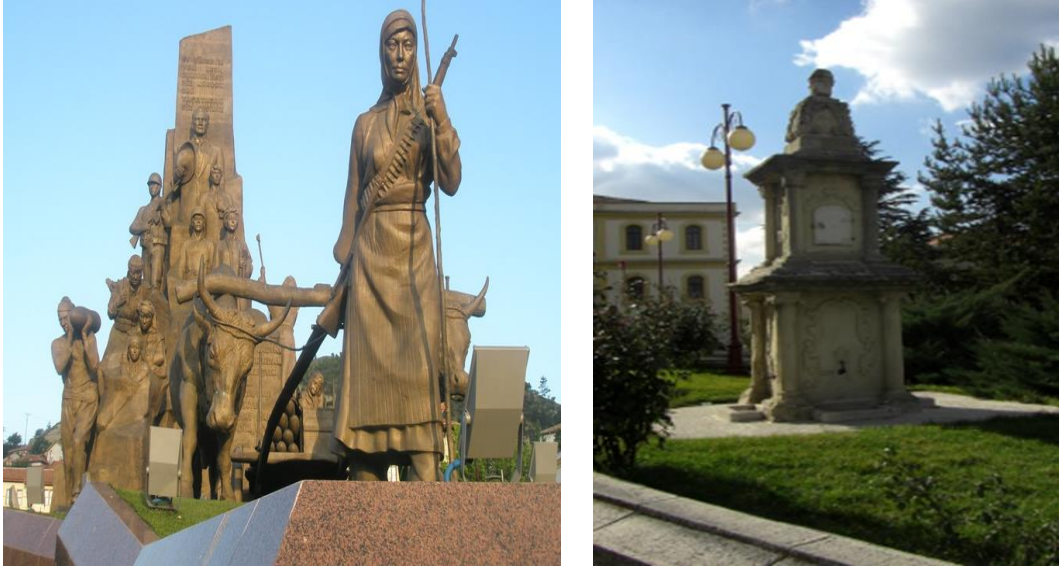
- Eski (orijinal) Donatılar

Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı: Şehit Şerife Bacı, Millî Mücadele’de Türk kadınının sembollerinden biridir. Millî Mücadelede Kastamonu’yu anlatan Şehit Şerife Bacı Anıtı, 1985 yılında tamamlanarak meydana yerleştirilmiştir.

Yadigâr Çeşmesi: Hükûmet Konağı’nın önünde yer alan çeşme 1909 yılında yaptırılmıştır. Çeşme dört cepheli olup, taş bir yapıdır.

Şekil 3.88. Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı ile Yadigâr Çeşmesi'nin Konumu.

Şekil 3.89. Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı ve Yadigâr Çeşmesi (İnternet, 35), (Sezer, 2010).

- Yeşil Alanlar

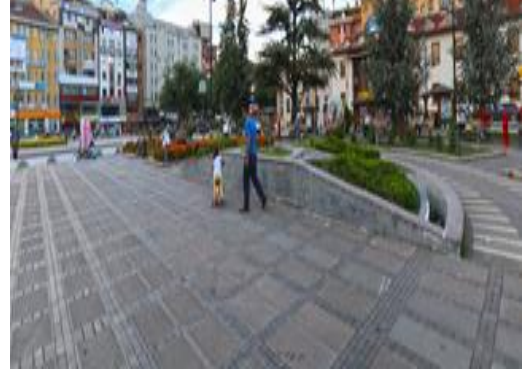
Meydanda parçalı park bulunmaktadır.

Şekil 3.90. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı yeşil alanlar.

- Yol

Batıda Cumhuriyet Caddesi ile doğuda 10. Aralık Caddesi, güneyde Hükümet Caadesi ile kuzeyde Şube Caddesi bulunmaktadır.

Şekil 3.91. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı mevcut yollar, 7 noktasından görünüm (Kocamanoğlu).

Şekil 3.92. Hükümet Konağı ve Memleket Kütüphanesi (Sezer, 2010).

Şekil 3.93. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı genel görünümü (İnternet, 36).

Çizelge 3.7. Cumhuriyet Meydanı, Kastamonu.

KASTAMONU		eski ad	Cumhuriyet Meydanı			
		yeni ad	Cumhuriyet Meydanı			
genel görünüm				konum		
						form
kimlikli elemanlar						
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		yeni yapılar	
	. Hükümet Konağı . Mekteb-i İdadi . Milli Kütüphane . Hapishane Binası . Askerlik Şubesi . Saat Kulesi		. Vilayet Matbaası . Posta ve Telgrafhane . Mulki ve Askeri Rüştüye . Mekteb-i Sanayi . Darulmuallimin			. Halk Evi Binası . Abdurrahmanpaşa Lisesi . Tekel Binası . PTT Binası
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni	
	. Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı . Yadigar Çeşmesi					
yeşil alan	mevcut			yokolmuş		
yo	. Cumhuriyet Caddesi ile 10. Aralık Caddesi					
	. Hükümet Caddesi ile Şube Caddesi					
eski fotoğraflar	genel görünüm			detaylar		
kimliksiz elemanlar						
yeni yapılar			donatılar			
				yeşil alan		
yeni fotoğraflar	genel görünüm			detaylar		

3.1.8. Cumhuriyet Meydanı, Kayseri

- Genel Tanım

Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nın köklü bir tarihi geçmişi bulunmaktadır. Tarihin çeşitli izlerini taşımakta olup, Roma, Selçuklu ve Osmanlı dönemi eserlerini içinde barındırmaktadır.

19. yy. ın son çeyreğinde, “Batılılaşma” hareketlerinin getirdiği reformlar, Osmanlı'nın diğer kentlerinde olduğu gibi Kayseri'de de görülmüştür. Kentin fiziksel dokusu değişmeye başlamıştır. 1870 yılında yanan Kayseri Kapalı Çarşısı yeniden yapılmış, İptidai Mektebi açılmış, camilere minareler eklenmiş Belediye Binası, Askerlik Dairesi, Askeri Hastane, Reşadiye Karakolu, Vilayet Binası ve Saat Kulesi yapıları inşa edilmiştir (Çabuk, 2012). Tavlusunlu Mehmet Ali Efendi döneminde (1881-1901) ise Cumhuriyet Meydanı'nın bir kısmı kamulaştırılarak parka dönüştürülmüştür (Şekil 3.75). Hunat Camisi etrafındaki mezarlık kaldırılmış, Ok Burcu Medresesi yıktırılmıştır, Kale'nin etrafı düzenlenmiştir. 1909 yılında ise Vali Muammer Bey, kent merkezindeki tabakhaneleri kaldırmış, eğitim tesislerini açmıştır (Çabuk, 2012).

Şekil 3.94. Kayseri Cumhuriyet Meydanı, 1935 (Faruk Yaman Arşivi), (Çabuk, 2012).

Erken Cumhuriyet Dönemi'nde ise imar mühendisi Burhanettin Çaylak tarafından hazırlanan planda (1933 Çaylak Planı) tüm yönetim yapılarının meydan etrafında konumlandırılması kararlaştırılmıştır. Bu Plan, Vali-Belediye Başkanı Nazmi Toker

tarafından uygulanmıştır. 1933 tarihli planda, korunması kararlaştırılan tarihi yapılar (Kale, Sur, Hunat Külliyesi) çevresi boşaltılmıştır. Ticaret alanı olarak Kurşunlu Camisi'nin çevresi düzenlenmiştir ve 1935 yılında da meydana Atatürk Anıtı dikilmiştir (Çabuk, 2012).

1987 yılında eski Hükûmet Konağı'nın yetersiz kalması nedeniyle yerine yeni Valilik Binası yaptırılmıştır. Hükûmet Konağı alanı olarak ayrılan parsel içindeki Hükûmet Konağı, Adalet Bakanlığı'na tahsisli taş bina, Askeri Hastane ve Poliklinik olarak kullanılan binaların yıkılmasına ve bu alana Valilik Binası ile diğer idari yapıların yapılmasına karar verilmiştir.

- Konum

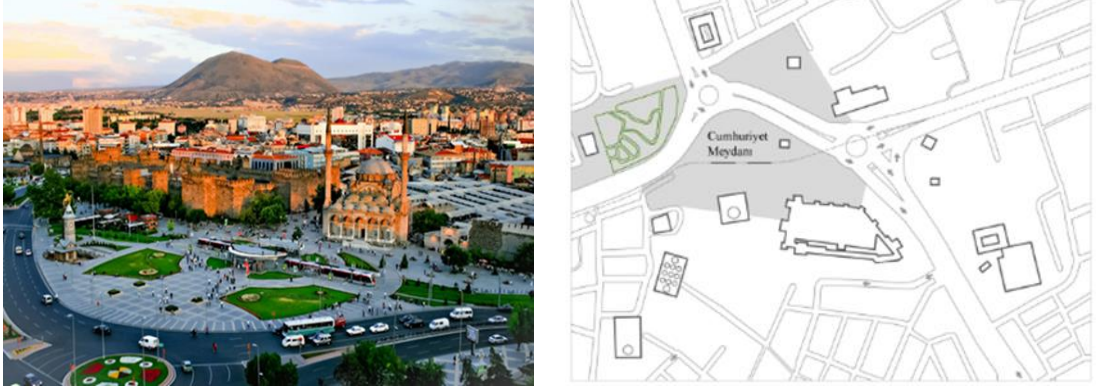
Meydan, İstasyon Caddesi ile Park Bulvarı Caddelerinin kesiştiği geniş bir alan üzerinde yer almaktadır. Meydanın kuzeydoğusunda Valilik Binası, kuzeybatısında Sahabiye Medresesi ile Kurşunlu Cami, güneydoğusunda Hunat Hatun Cami ile Kayseri Kalesi, güneyinde Bürüngüz Cami, güneybatısında Kayseri Bedesteni ile Camii Kebir (Ulu Cami), sıralanmaktadır. Saat Kulesi ile Atatürk Anıtı'nın yer aldığı meydan, Türkiye'nin en geniş meydanlarından biridir.

Şekil 3.95. Kayseri Cumhuriyet Meydanı, 1923 ve günümüz (Çabuk, 2012).

- Form

Kayseri Cumhuriyet Meydanı açık meydan biçimindedir.

Şekil 3.96. Kayseri Cumhuriyet Meydanı havadan görünümü ve formu.

- ✓ Kimlikli Yapılar

- Eski Yapılar

Mevcut

Valilik Binası: 1938 yılına ait Hükûmet Konağı'nın yetersiz kalmasıyla yeni bina yapılmasına karar verilmiştir. 1987 yılında, Hükûmet Konağı alanı olarak ayrılan parsel içinde Valilik Binası yaptırılmıştır.

Camii Kebir (Ulu Cami): 1135 yılında Melik Mehmet Gazi tarafından yaptırılan cami, Cami-i Kebir veya Sultan Cami olarak da anılmaktadır.

Sahabiye Medresesi: Selçuklu dönemi eseri, vezir olan Sahib Ata Fahreddin Ali tarafından 1267 yılında yapılmıştır. Önündeki Taç Kapı ile dikkat çekicidir. Taç Kapı, Anadolu Selçuklu taş işlemeciliğinin en önemli eserleri arasında görülmektedir. Günümüzde kitapçılar çarşısı olarak kullanılmaktadır.

Hunat Hatun Medresesi: Külliye, I. Alâeddin Keykubat'ın zevcesi ve II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Mahperi Hatun (Huand) tarafından 1238 yılında yaptırılmıştır. Cami, medrese, kümbet ve hamamdan oluşan Hunat Hatun Külliyesi, Selçuklu eseridir.

Ok Burcu Medresesi: Selçuklu eseri Ok Burcu, kalenin kuzeydoğusunda yer almaktadır. Burcun üzerindeki kitabeden, bu kısmın Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı I. Alâeddin Keykubad tarafından 1225 tarihinde inşa ettirildiği anlaşılmaktadır. Düzgün kesme taş kaplamalı kâgîr bir kalıntıdan ibarettir. Günümüzde kültür merkezi olarak kullanılmaktadır.

Kurşunlu Cami: Osmanlı eseri cami, Mimar Sinan'ın 1573 yılında inşa ettirdiği camidir. İlk adı Hacı Ahmet Paşa Cami'dir. Kubbesinin kurşunla kaplı olmasından dolayı "Kurşunlu Cami" adını almıştır. Klasik Osmanlı eseridir. Cami, İstanbul Üsküdar'daki Mihrimah, Atik Valide ve Eminönü Rüstem Paşa camilerinde olduğu gibi çift revaklıdır.

Kayseri Kalesi: Roma İmparatoru III. Gordianus zamanında (M.S. 238 -244) yapılan Kayseri Kalesi, çeşitli dönemlerde onarılmıştır. Dış surlarına nazaran iç surlarının büyük bir bölümü günümüze kadar gelmiştir. Kale ile ilgili restorasyon çalışmaları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi tarafından günümüzde de sürmektedir. Çeşitli kültürel etkinliklerin yapıldığı mekân, kültür merkezi olarak kullanılmaktadır.

Zeynel Abidin Türbesi: Kayseri'de İmam Sultan adı ile anılan Zeynel Abidin'in, 1414 yılında vefatının ardından burdaki türbesi, II. Abdülhamit zamanında, 1886 yılında inşa ettirilmiştir. Türbe, kare planlı bir yapı olup üzeri kubbe ile örtülmüştür. Osmanlı eseridir.

Saat Kulesi: Osmanlı eseri olan Kule, 1906 yılında Sultan II. Abdülhamid zamanında, Tavlusunlu Salih Usta'ya yaptırılmıştır. Kulenin hemen yanında bir oda bulunmaktadır.

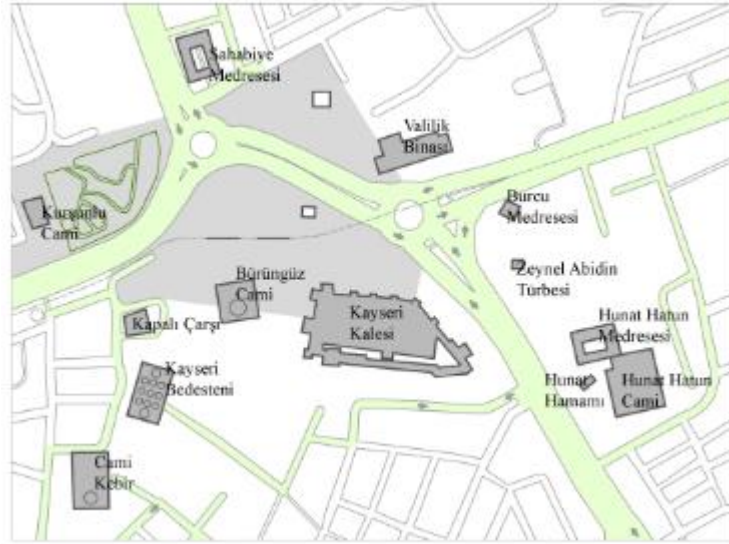
Kayseri Bedesteni: Bedesten bir Osmanlı eseridir. 1497-1498 yıllarında Kayseri Sancakbeyi Mustafa Bey tarafından yaptırılmıştır. Bedestenin içinde, 1552 yılında bir de kütüphane yaptırılmıştır. Kesme taştan inşa edilmiş yapı, üzeri dokuz kubbeyle örtülmüştür.

Yok Olmuş

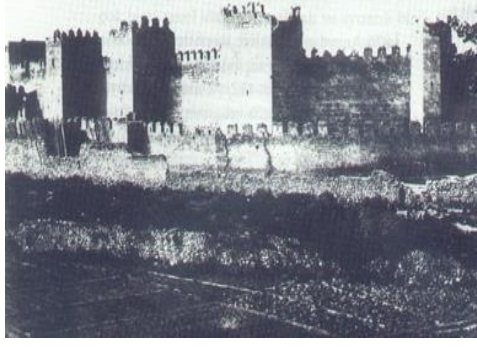
Yeni Valilik Binası'nın yaptırılması esnasında aynı yerde bulunan eski Hükûmet Konağı, Adalet Bakanlığı'na ait bina, Askeri Hastane ve Poliklinik binaları yıktırılmıştır.

Yeni Yapılar

Bürüngüz Cami: 1977 yılında yapılan Kayseri'nin büyük camilerinden biri olup, halk arasında İki Kapılı Cami olarak da adlandırılmaktadır. Cami, klasik bir mimariye sahiptir.

Şekil 3.97. Kayseri Cumhuriyet Meydanı eski yapıların konumu.

Şekil 3.98. Kayseri Kalesi ve Hükümet Konağı, 1920'ler (İnternet, 37-38).

- Eski (orijinal) Donatılar

Atatürk Anıtı: Meydana 1935 yılında “Atatürk Anıtı” dikilmiştir.

Şekil 3.99. Kayseri Atatürk Anıtı ve konumu (İnternet, 39).

- Yeşil Alanlar

Meydanda Kurşunlu Parkı bulunmaktadır.

Şekil 3.100. Kayseri Cumhuriyet Meydanı Kurşunlu Parkı.

- Yol

Seyyid Burhanettin Bulvarı'nın devamı İstasyon Caddesi ile Park Bulvarı caddesi meydana bulunan yollardır.

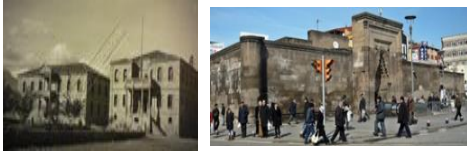

Şekil 3.101. Kayseri Cumhuriyet Meydanı mevcut yollar, Seyid Burhanettin Bulvarı 8 noktasından görünüm.

Şekil 3.102. Kayseri Valilik Binası ve Saat Kulesi (İnternet, 40).

Çizelge 3.8. Cumhuriyet Meydanı, Kayseri.

KAYSERİ	eski ad	Cumhuriyet Meydanı	konum	
	yeni ad	Cumhuriyet Meydanı		
genel görünüm			form	açık meydan
kimlikli elemanlar				
eski yapılar	mevcut		yok olmuş	
	. Kayseri Kalesi . Kayseri Valiliği . Camii Kebir . Kurşunlu Cami . Sahabiye Medresesi . Hunat Hatun Cami	. Ok Burcu Medresesi . Zeynel Abidin Türbesi . Kayseri Bedesteni . Saat Kulesi	. Eski Hükümet Konağı . Adelet Bakanlığı'na ait Bina . Askeri Hastahane ve Poliklinik	yeni yapılar
donatı	mevcut	yok olmuş	yeni	
	. Atatürk Anıtı			
yeşil alan	mevcut		yok olmuş	
	. Kurşunlu Parkı			
yol	. Seyyid Burhanettin Bulvarı, İstasyon Caddesi			
	. Park Bulvar			
eski fotoğraflar	genel görünüm		detaylar	
kimliksiz elemanlar				
yeni yapılar	donatılar		yeşil alan	yol
yeni fotoğraflar	genel görünüm		detaylar	

3.1.9. Hükûmet (Cumhuriyet) Meydanı, Sivas

- Genel Tanım

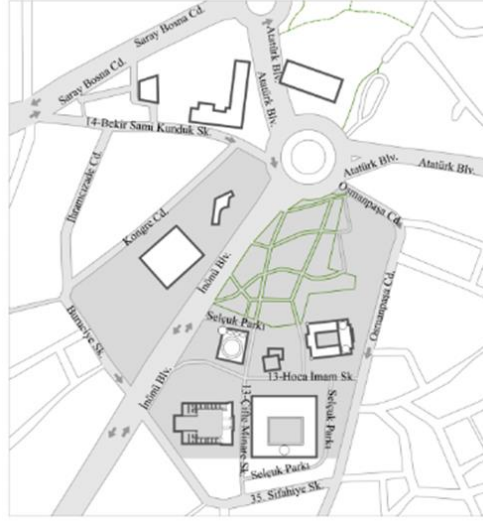
Sivas kent merkezindeki meydan; Selçuklu, Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemleri eserlerini barındırmaktadır. Zamanla değişim ve dönüşüme uğramıştır. Sit alanı kapsamındaki meydan, 4000 yıllık bir tarihi geçmişe sahip olup, içinde barındırdığı eserler ile bir açık hava müzesidir.

Cumhuriyet Meydanı, daha önceleri 'Hükûmet Meydanı', 'Saray Önü' olarak da adlandırılmıştır. Meydan, İstasyon Caddesi, Selçuklu Parkı ve tarihi yapılarla bir bütündür. Sosyal ve kültürel etkinlikler, bu alanda gerçekleşmektedir (Kalender vd., 2011).

Meydandaki Selçuklu Dönemi yapıları; Şifaiye, Çifte Minareli, Buruciye medreseleridir. Osmanlı Dönemi yapıları ise; Kale Cami, Kale Hamamı, Hükûmet Binası ve Jandarma binalarıdır.

- Konum

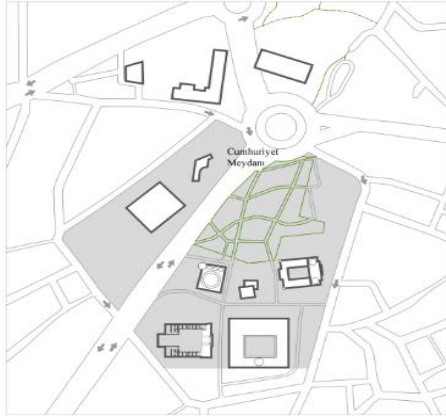
Selçuklu döneminin özgünlüğünü yansıtan Şifaiye Medresesi; meydanın güneyinde, Kale Cami, Çifte Minareli Medrese, Kongre Binası ise, meydanın hemen güneybatısında yer almaktadır. Osmanlı dönemi eseri olan Hükûmet Konağı meydanın kuzeyinde, Jandarma Binası kuzeybatısında, yine bir Selçuklu eseri olan Buruciye Medresesi ise, meydanının güneydoğusunda yer almaktadır.

Şekil 3.103. Hükûmet (cumhuriyet) Meydanı konumu.

- Form

Sivas Hükûmet Cumhuriyet Meydanı kısmi kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3.104. Cumhuriyet Meydanı formu ve genel görünümü (İnternet, 41) .

- Eski Yapılar

Mevcut

Hükûmet Konağı: Meydandaki önemli yapılardandır. Vali Halil Rıfat Paşa tarafından, 1884 tarihinde iki katlı olarak yaptırılmıştır. Sivas Valisi Muammer Bey

yapının üzerine bir kat ilave etmiştir. 1978 yılında çıkan yangında, sadece dış duvarları kalan bina, 1982 yılında onarılarak eski görünümüne kavuşmuştur. Bina neo-klasik mimari tarzdadır (Erdem, 2007).

Kongre Binası: Sivas İdadisi olarak 1892 tarihinde yaptırılan bina, Osmanlı dönemi yapılarındandır. Sivas Valisi Mazlum Paşazade Mehmed Memduh Bey tarafından yaptırılmıştır. Günümüzde müze olarak kullanılmaktadır (Sivaskültürenvanteri, 2020).

Jandarma Binası: Geç Osmanlı erken Cumhuriyet dönemi yapılarından Jandarma Binası, 1908 yılında Sivas Valisi Reşit Akif Paşa zamanında jandarma dairesi olarak yaptırılmıştır (Aydın, 2006).

Şifaiye Medresesi: Selçuklu Sultanı I. İzzettin Keykavus tarafından yaptırılmıştır. Anadolu Selçuklu döneminden, günümüze gelen hastane binasıdır. 1768 yılına kadar hastane olarak kullanılmıştır. Daha sonra, medreseye çevrilmiş yapı I. Dünya Savaşı'nda levazım ambarı olarak kullanılmıştır. Günümüzde kapalı çarşı olarak kullanılmaktadır (Aydın, 2006) .

Buruciye Medresesi: 1271 yılında Anadolu Selçuklu Sultanlarından III. Gıyasettin Keyhüsrev zamanında yaptırılmıştır. Selçuklu dönemine ait eser, taş oymacılığının örneklerinden görülmektedir (Sivasvaliliği, 2020b). Uzun süre harap durumda olan yapı, 1966 yılında onarılmıştır. Günümüzde eğitim merkezi olarak kullanılmaktadır.

Kale Cami: Selçuk Parkı içerisinde olup, III. Sultan Murad'ın vezirlerinden Sivas Valisi Mahmud Paşa tarafından yaptırılmıştır.

I. İzzettin Keykuvas Türbesi: Şifahiye Medresesi'nin güney cephesinin içerisinde bulunan türbe, 1220 yılında ölen I. İzzettin Keykavus'a aittir. Kare planlı türbenin cephesinde, Selçuklu sanatının zengin çini süslemeleri bulunmaktadır.

Yok Olmuş

Çifte Minareli Medrese: Kitabesine göre 1271 yılında Vezir Sahip Şemsettin Mehmed Cüveyni tarafından yaptırılmıştır. Günümüzde medreseden ayakta kalan taçkapı ve minarelerdir. Medresenin arka kısımları yıkılmıştır (Kalender vd., 2011).

Kale Hamamı: 1580 yılında Kale Camii ile birlikte yaptırılmıştır. Ancak Kale Hamamı'ndan günümüze yalnızca temel duvarları kalmıştır. Hamam kalıntısı, Buruciye Medresesi Kale Camii, Darüşşifa ve Çifte Minareli Medrese arasında yer almaktadır. 1961–1963 yılları arasında bu alanda bu eserlerle iç içe yapılar yıkılmış ve yıkım esnasında bu hamam kalıntısı ortaya çıkmıştır.

Şekil 3.105. Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda bulunan yapılar.

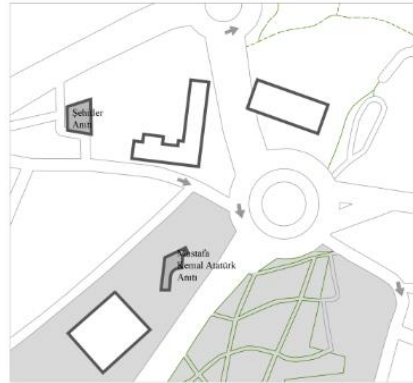
Şekil 3.106. Sivas Hükûmet Binası yangın sonrası ve günümüz (İnternet, 42).

Şekil 3.107. Sivas Cumhuriyet Meydanı, 1930 ve Selçuklu Parkı (Kalender vd, 2011)

- Eski (orijinal) Donatılar

Cumhuriyet Meydanı'nın güneybatısında Mustafa Kemal Atatürk Anıtı, kuzeybatısında ise Şehitler Anıtı bulunmaktadır.

Şekil 3.108. Sivas Mustafa Kemal Atatürk Anıtı ile Şehitler Anıtı'nın konumu.

Şekil 3.109. Mustafa Kemal Atatürk Anıtı ve Şehitler Anıtı (İnternet, 43-44).

- Yeşil Alanlar

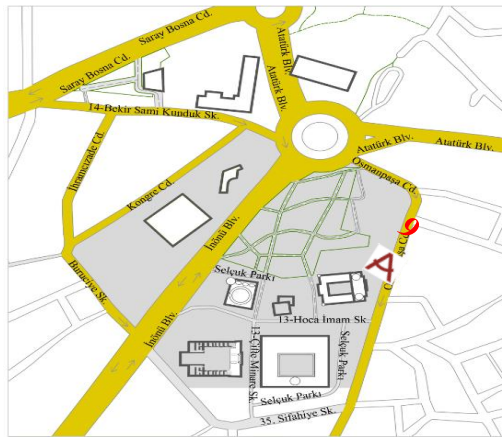
1932 yılında, İstasyon caddesi açılarak, medreseler ile Kale Cami'nin görünür olması istenmiştir. Bu nedenle tarihi yapıların çevresi kamulaştırılarak, Selçuklu Parkı yaptırılmıştır (Aydın, 2006).

Şekil 3.110. Selçuklu Parkı.

- Yol

Batıda Kongre Caddesi ile doğuda Osmanpaşa Caddesi ve kuzeyde yine Osmanpaşa caddesinin devamı ile güneyde Şifahiye Sokak bulunmaktadır.

Şekil 3.111. Sivas Cumhuriyet Meydanı mevcut yollar, Osmanpaşa Caddesi 9 noktasından görünüm.

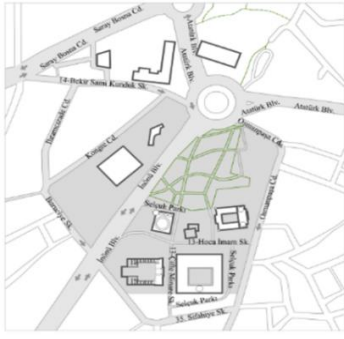

Şekil 3.112. Şifaiye Medresesi ile Çifte Minareli Medrese'nin karşılıklı konumu (İnternet, 45).

Şekil 3.113. Çifte Minareli Medrese, Şifaiye ve Buruciye medreseleri ile Kale Camii (İnternet, 46).

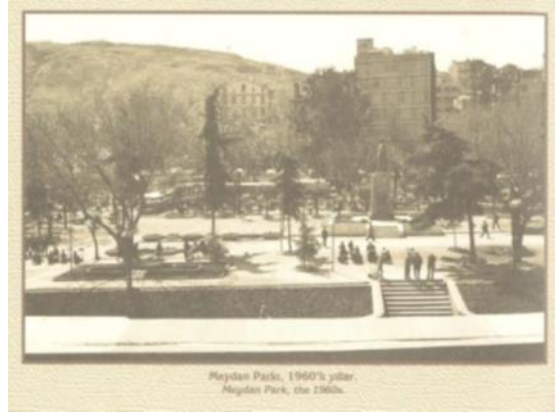
Çizelge 3.9. Hükûmet (Cumhuriyet) Meydanı.

SİVAS	eski ad	Hükûmet Meydanı		konum	
	yeni ad	Cumhuriyet Meydanı			
genel görünüm				form	kısmi kapalı meydan
kimlikli elemanlar					
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		
	• Hükûmet Konağı • Kongre Binası • Jandarma Binası • Şifahiye Medresesi • Buruciye Medresesi	• Kale Cami • İ. İzzettin Keykavus Türbesi	• Çifte Minareli Medrese • Kale Hamamı	yeni yapılar	
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni
	• Mustafa Kemal Atatürk Anıtı • Şehitler Anıtı				
yeşil alan	mevcut		yok olmuş		
	• Selçuklu Parkı • Havuz				
yol	• Kongre Caddesi, Osmanpaşa Caddesi • Şifahiye Sokak				
eski fotoğraflar	genel görünüm		detaylar		
kimliksiz elemanlar					
yeni yapılar		donatılar		yeşil alan	yol
yeni fotoğraflar	genel görünüm		detaylar		

3.1.10. Belediye (15 Temmuz Şehitler ve Hürriyet Parkı) Meydanı, Trabzon

- Genel Tanım

Trabzon Meydan Parkı, Roma, Osmanlı, Cumhuriyet dönemlerinde devamlı meydan olarak kalmıştır. Meydan Parkı resmî törenler için kullanılmış olmakla birlikte, dinlenme ve eğlenme amaçlı olarak da kullanılmıştır. Simgesel özelliği olan meydan araç trafiğinin kapatılmasıyla birlikte ticaret ve hizmet etkinliklerinin yapılabildiği çok amaçlı bir meydan olmuştur. Tarihsel süreçlere tanıklık eden meydan, Belediye Alanı (Meydanı), Taksim Meydanı, geçmişte de Gâvur Meydanı veya Şark Meydanı gibi adlarla anılmıştır (Şekil 3.97), (Özen vd, 2002)

Şekil 3.114. Trabzon Belediye Meydanı (Üstün, 2014).

Meydan, 1900'li yıllarda geçiş alanı, kervanların dinlenme alanıydı (Şekil 3.98). 1920'li yıllarda kültürel bir alana dönüşmüştür (Doğan, 2016). 1925 ve 1930'lu yıllarda parkın doğu, batı, kuzey ve güney cephelerine demir parmaklıklı giriş kapıları yapılmıştır. 1940'li yıllarda park sınırları 50 cm taş duvar üzerinde yer alan demir parmaklıklar ile sınırlandırılmıştır (Özen vd, 2002).

Şekil 3.115. Deve kervanları (Özdemir, 2011).

1950’li yıllarda ise meydan, oto parçalarının satıldığı bir ticari meydan olarak görev yapmıştır (Şekil 3.95). 1955’te tüm parmaklıklar kaldırılmıştır (Doğan, 2009). 1958 yılında meydandaki yol genişletmeleri nedeniyle Sümer Sineması ile Şems Oteli binaları yıktırılmıştır (Özen vd, 2002).

Şekil 3.116. Trabzon Belediye Meydanı, 1950’ler (Aksoy, 2005).

1980’li yıllarda tarihi Suluhan binası yıkılmış yerine iş merkezi yapılmıştır. 1987 yılında meydan bir trafik adası haline gelmiş, şehrin ana ulaşım merkezi olmuştur. 2002 yılında Trabzon Merkez Revizyon İmar Planı ile park bölgesi ile belediye arasındaki alanın trafiğe kapatılmasıyla yaya sürekliliği sağlanmıştır. 2010 yılında ise “Meydan Parkı ve Çevresi Kentsel Tasarım Projesi” ile İskenderpaşa Cami’nin meydanla bütünleşmesi sağlanarak meydan büyük oranda taşıt trafiğine kapatılmıştır. Aynı yıllarda meydandaki Tarihi Belediye Binası, restore edilerek varlığını sembolik olarak devam ettirmektedir (Özdoğan, 2019).

Meydandaki yapıların bazıları yıkılmış, bazılarının ise işlevleri değişmiştir. Düzenlemeler nedeniyle meydanın ve yakın çevresinin tarihi sürekliliğine zarar

verilmiş olsa da günümüzde meydan, işlevini dinlenme ve buluşma sohbet yeri olarak yine devam ettirdiği görülmektedir (Özen vd, 2002).

- Konum

Belediye Meydanı, Trabzon şehir merkezinde, kamusal, dini, ticari ve sosyal işlevli binalarla çevrelenmiş bir alanda yer almaktadır. Meydan Parkı; İskenderpaşa Cami önündeki küçük alan ile, Belediye Binası'nın önünden meydana açılan büyük kareye yakın iki alandan oluşmaktadır. Belediye Binası'nın güneyindeki binaların yıkılmasıyla meydanla bütünleştirilen İskenderpaşa Cami meydanın doğusunda yer almaktadır. Meydanın kuzeyinde Anadoluhan binası ile karşısında Tarihi Belediye Binası konumlanmakta, Suluhan binası ise, meydanın batısında yer almaktadır.

Şekil 3.117. Trabzon Belediye Meydanı, 1950 (Özen vd, 2002).

Şekil 3.118. Günümüz Trabzon Belediye Meydanı.

- Form

Trabzon Belediye Binası kapalı meydan biçimindedir.

Şekil 3.119. Trabzon Belediye Meydanı formu ve genel görünümü (İnternet, 47).

- ✓ Kimlikli Elemanlar

- Eski Yapılar

Mevcut

Belediye Binası: Belediye Binası 1885–1889 yılları arasında inşa edilmiştir. Bu binanın ilk kullanımı telgrafhanedir. Uzun yıllar Belediye olarak kullanılan binaya zamanla güney yönünde bazı eklemeler yapılmıştır. 2010 yılında ise, binaya eklenen birimler yıkılarak bina restore edilmiştir. (Özdoğan, 2019).

İskenderpaşa Cami: 1529 yılında İskenderpaşa tarafından yaptırılmıştır. Cami, günümüze ulaşmayan külliye'nin bir parçasını oluşturmaktadır. Yapı, yığma yapım sistemiyle kesme taş malzemedен inşa edilmiştir.

Gazeteciler Cemiyeti Binası (Trabzon Halk Kütüphanesi): 1824 yılında yapıldığı söylenen bina, 1927 yılında kütüphane olarak açılmıştır. 1942 yılından itibaren Gazeteciler Cemiyeti Binası olarak hizmet vermektedir (Doğan, 2016).

Suluhan: 19. yy. da inşa edilen yapı iki katlı bir yapıdır. 1980'lı yıllara kadar yarı kapalı bir handır. 1987'de yıkılmış ve kapalı iş merkezine dönüştürülmüştür (Doğan, 2016).

Anadoluhan: 1900'lü yılların başında yapıldığı tahmin edilen bina, Belediye Binası'nın karşısında günümüzde Garanti Bankası olarak kullanılan iki katlı bir binadır. Ön ve arka sokaktan birer kemerli girişi bulunan yapının bugün özgün mimari özelliği bozulmuştur (Özen vd, 2002).

Selamet Otel (Belediye İmar Müdürlüğü): Zemin katında tanzim satış merkezinin bulunduğu belediyeye ait bina geçmişte otel olarak kullanılmıştır.

Cihan Otel: Geçmişte otel olarak kullanılan bina, bugün üst katları iş yeri zemin katı ise dükkân olarak kullanılmaktadır. Bazı tadilatlar sonucunda iki kat eklenmiş ve özellikle zemin katın orijinalliği bozulmuştur (Özen vd, 2002).

Yeşilyurt Otel (TS Park Otel): Geçmişte Trabzon'un merkezindeki en iyi otellerden biri olarak belirtilen otel, günümüzde hala otel olarak kullanılmaktadır.

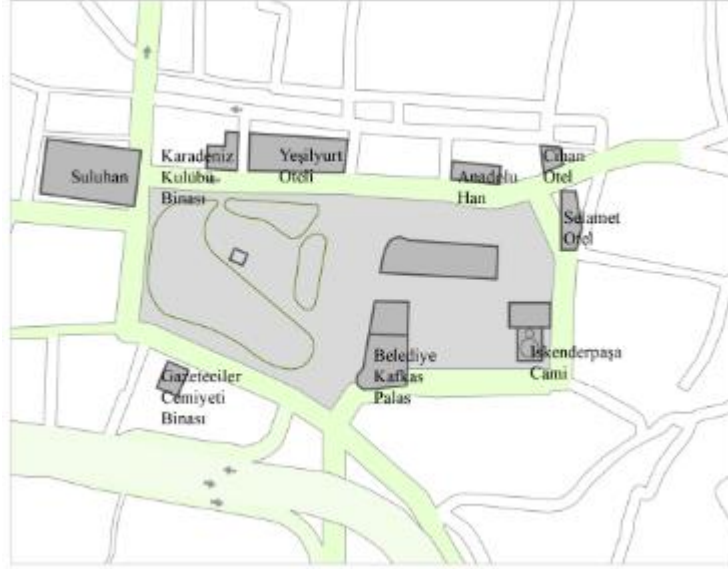
Karadeniz Kulübü Binası: Yeşilyurt Oteli'nin hemen yanındaki bu bina yıkılarak yerine Halkbank binası yaptırılmıştır (Özen vd, 2002).

Yok Olmuş

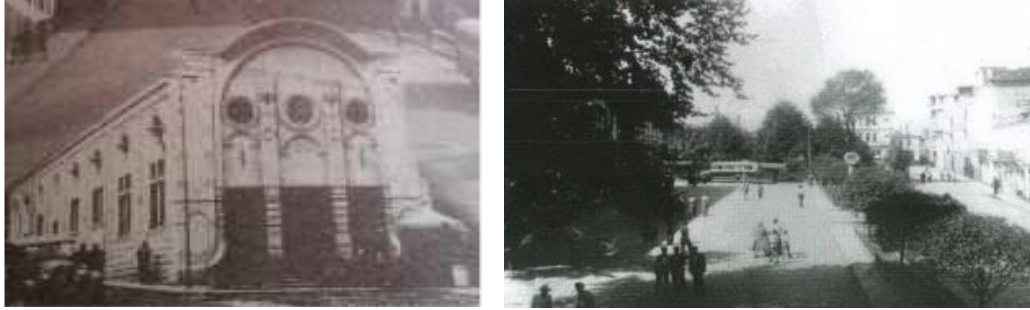
Sümer Sineması/Opera Binası: 1912 yılında özel bir Fransız şirketi tarafından inşa edilmiş olan yapı, önce kilise binası olarak kullanılmış, sonrasında opera binası, daha sonrasında da sinemaya dönüştürülmüştür. Türkiye'nin ilk opera binası olma özelliğinde olan yapı, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından sinema olarak kullanılmıştır. Üç katlı olan bu yapı, belediyenin yol genişletme çalışmaları sırasında yıkılmıştır (Özen vd, 2002).

Şems Oteli: Meydanın kuzeybatı ucunda konumlanmış üç katlı taş bina olan Şems Otel, kuzeyden yani Gazipaşa Caddesi'nden meydana geçişi noktasındaydı. Zemin

katı lokanta, üst katları konaklama olarak kullanılan otel yol genişletme çalışmalarına bağlı olarak yıkılmıştır (Özer, 2011).

Şekil 3.120. Trabzon Belediye Meydanı eski yapılar.

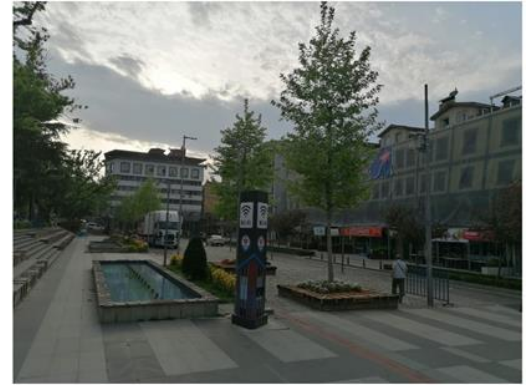
Şekil 3.121. Sumer Sineması, 1940 ve Belediye Meydanı, 1959 (Özdemir, 2011), (Aksoy, 2005).

Şekil 3.122. Belediye Binası köşeden bakış ve Şems Otel, 1940-1950 (İnternet, 48).

Şekil 3.123. Trabzon Belediye Binası ve İskenderpaşa Cami.

Şekil 3.124. Günümüz Belediye Meydanı ve havuzdan görünüm.

- Eski (orijinal) Donatılar

Atatürk Heykeli: 1950 yılında Heykeltıraş Hüseyin Anka Özkan tarafından yapılan anıt, 3.68 m'lik yüksekliktedir (Özer, 2011).

Şekil 3.125. Trabzon Atatürk Anıtı ve konumu.

- Yeşil Alanlar

Meydan Parkı bulunmamaktadır.

Şekil 3.126. Belediye Meydanı Parkı.

- Yol

Meydanı sınırlayan yollar: kuzeyde İskele Caddesi, batıda Gazipaşa Caddesi, güneyde Atatürk Bulvarı Taksim Caddesi ile devam etmektedir. Doğuda Meydan Cami Sokak bulunmakta ve meydan içinde bulunan Belediye Caddesi taşıt trafiğine kapalı bulunmaktadır.

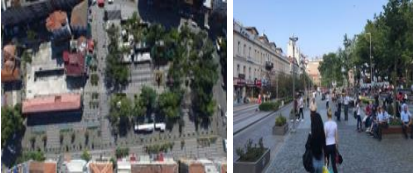

Şekil 3.127. Belediye Meydanı yolları, İskele Caddesi 10 noktasından görünüm.

- ✓ Kimliksiz Yapılar

- Yeni Yapılar

Halis Çebi (Boyner) İş Merkezi, THY Binası.

Çizelge 3.10. Belediye (Meydan Parkı) Meydanı.

TRABZON	eski ad	Belediye Meydanı		konum			
	yeni ad	15 Temmuz Şehitler Hürriyet Meydanı					
genel görünüm				form	kapalı meydan		
kimlikli elemanlar							
eski yapılar	mevcut		yok olmuş		yeni yapılar		
	. Belediye Binası . İskenderpaşa Cami . Gazeteciler Cemiyeti . Suluhan . Anadoluhan	. Selamet Otel . Cihan Otel . Yeşilyurt Otel . Karadeniz Kulübü	. Sümer Sineması . Şems Otel	. Ulusoy Binası . İş Bankası Binası			
donatı	mevcut		yok olmuş		yeni		
	. Atatürk Anıtı . Meydan Havuz						
yeşil alan	mevcut		yok olmuş				
	. Park						
yol	. İskele Caddesi, Meydan Cami Sokak . Gazipaşa Caddesi, Taksim Caddesi		. Belediye caddesi				
eski foyoğraflar	genel görünüm			detaylar			
kimliksiz elemanlar							
yeni yapılar	. Halis Çebi (Boyner) İş Merkezi . Eski THY Binası	donatılar		yeşil alan		yol	
yeni fotoğraflar	genel görünüm			detaylar			

BÖLÜM 4

SONUÇLAR

Kent merkezlerinde yer alan, kentin belirgin odak noktalarından olan ve yoğun kullanılan, kentin kimliğine katkı sağlayan bazı meydanlar (10 adet) araştırılmış, değişim ve dönüşümleri incelenmiştir.

Araştırmada genel olarak şunlar tespit edilmiştir:

- Araştırmada meydanı oluşturan kimlikli tarihi yapıların korunmadığı görülmüştür.
- Ancak bu yapılar ya yıktırılmış ya da asıl işlevinden, ilk hallerinden uzaklaşarak dönüştürülmüşlerdir.
- Meydanlardaki donatılar büyük oranda korunmuştur.
- Ulus Meydanı hariç yeşil alanlar artırılmıştır.
- Form olarak meydanlara bakıldığında kapalı bir meydan tanımına uyan meydan görülmemektedir.
- Kimliksiz yeni binalar ile meydan etrafları yapılaşmıştır.
- Meydanlar toplu taşıma araçları ile taşıt trafiğinden kurtarılmamış, yayalaşmaktan uzaklaştırılmış birer düğüm noktaları olarak kullanılmaktadır.

Meydanlar özelinde aşağıdaki durumlar tespit edilmiştir:

Ankara Ulus Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Taşhan Binası yıkılıp yerine Sümerbank Binası inşa edilmiştir.
- Meydan ve çevresindeki geleneksel doku yok edilerek Anafartalar Çarşısı, Ulus İşhanı, Ulus Şehir Çarşısı binaları inşa edilmiştir.

- 1950 yılında çıkan yangında Maarif, Vekâleti binasının yerine bugünkü Ulus İşhanı binası inşa edilmiştir.
- Yeşil alan yok edilerek, Belediye Şehir Bahçesi yerine 100. Yıl Çarşısı inşa edilmiştir.
- Taşıt trafiği artmış, meydan bir geçiş alanına dönüşmüştür.

Şekil 4.1. Ankara Taşhan (Ulus) Meydanı eski hali ve günümüz (İnternet, 26-27).

Antalya Cumhuriyet Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Eski Hükümet Binası 1974 yılında, yerine yapılan yeni Hükümet Binası ise 2008 yılında yıkılmıştır.
- 2008 yılında Gazi Mustafa Kemal İlkokulu restore edilerek, Valilik binasına dönüştürülmüştür.
- Meydan düzenleme çalışmaları kapsamında İtalyan Postanesi yıktırılmıştır.
- Tramvay yolu meydanı bölmektedir.

Şekil 4.2. Antalya Tophane (Cumhuriyet) Meydanı eski hali ve günümüz (Gül, 2006), (İnternet, 29).

Bursa Orhangazi Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Meydan, Sultan Orhan döneminde külliye binalarıyla çevrelenen bir açık alandır. Ancak meydana, 1850'den 1950'lere kadar çeşitli işlevlerdeki yapılar inşa edilmiştir.
- 1983 yılında Arolat'ın tasarladığı projede, önemli yapıları çevreleyen gecekondular kaldırılmıştır.
- Meydanda bulunan Orhan Hamamı işlev değiştirmiş günümüzde çarşı olarak kullanılmaktadır.
- Atatürk Caddesi üzerinde tramvay, otobüs ve yoğun bir araç trafiği bulunmaktadır. Taşıt trafiği meydandan uzaklaştırılmamıştır.

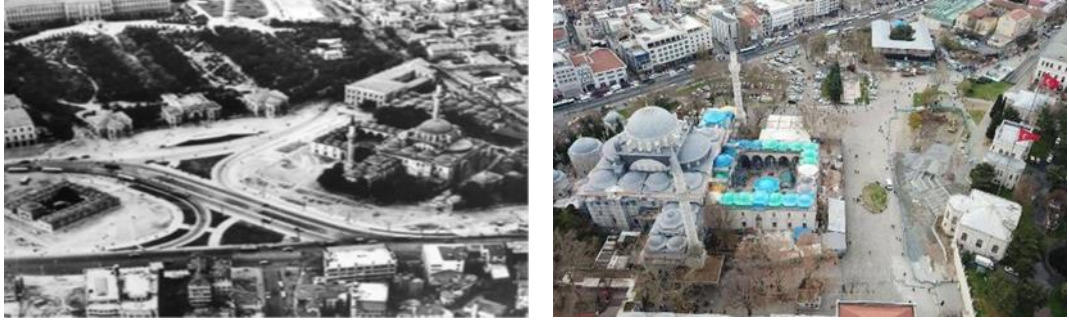

Şekil 4.3. Bursa Orhangazi Meydanı eski hali ve günümüz (Yorulmaz, 2013), (İnternet, 30).

İstanbul Beyazıt Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Forum Tauriden günümüze Simkeşhane önündeki kalıntılar gelebilmiştir.
- Fatih Mehmet Sultan zamanında Saray-Atik (Eski Saray) inşa edilmiştir.
- Meydana adını veren Beyazıt Cami 1506 yılında tamamlanmıştır.
- Meydan Osmanlı döneminde saray, külliye konutlar ve dükkânlarla karışmış bir meydan niteliğinde olmuştur.
- Avrupalı ve yerli mimarların meydan tasarımı ile ilgili projeleri olmuş ancak projeler uygulanmamıştır.
- Beyazıt Medresesi günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.
- İlk kütüphane olan Beyazıt Devlet Kütüphanesi günümüzde işlevini sürdürmektedir.

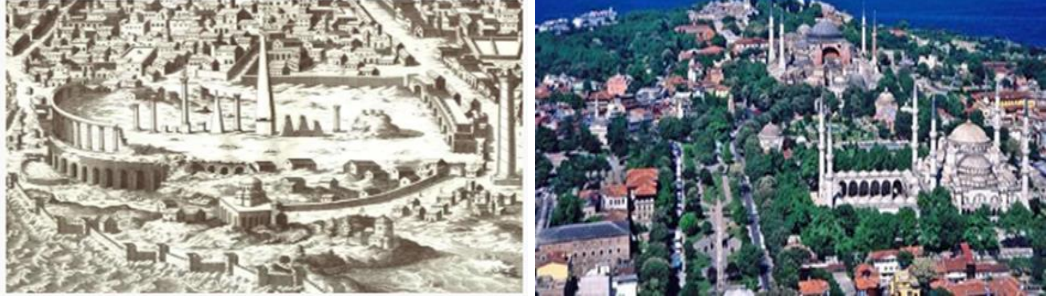
- Meydan içinde otobüs durağı bulunmakta ve meydandan geçen tramvay meydanı bölmektedir. Meydan yayalaşmaktan uzak, taşıt trafiğine ve toplu taşıt araçlarına açıktır.

Şekil 4. 4. İstanbul Beyazıt Meydanı eski hali ve günümüz (İnternet, 31-33).

İstanbul Sultanahmet Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Spor yarışmaları (at ve atlı yarışmalar) ile gösteri oyunları için yapılan Hipodrom'un orijinal yapısından günümüze ancak birkaç kalıntı gelebilmiştir.
- Meydan etrafında 1600'lü yıllarda Sultanahmet külliyesi inşa edilmiştir.
- İbrahim Paşa Sarayı Hipodrom kalıntıları üzerine inşa edilmiştir. Günümüzde Türk-İslam Eserleri Müzesi olarak kullanılmaktadır.
- Osmanlı döneminde 1899 yılında yapılan Mekteb-i Sanayi Binası günümüzde Marmara Üniversitesi olarak kullanılmaktadır.
- Geç Osmanlı döneminde, Fransız Mimar Joseph Antoine Bouvard'a meydan tasarımı yaptırılmış ancak uygulanmamıştır.
- Meydan kapalılık hissi vermeyen ama kendine özgü formu ile özel bir "yer" etkisi bırakmaktadır. Büyük oranda taşıt trafiğine kapalıdır. Divanyolu Caddesi üzerindeki tramvay durağı ile meydana ulaşım sağlanmaktadır.

Şekil 4. 5. İstanbul Hipodrum (Sultanahmet) Meydanı eski hali ve günümüz (İnternet, 31-33).

İzmir Konak Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Meydan, 1800'lü yıllarda liman bölgesinin doldurulması 1804 yılında ise Katipzade Konağı'nın yönetim merkezi kabul edilmesiyle oluşmuş bir alandır.
- Meydanda; 1829 yılında Sarıkışla, 1867 yılında ise Hükûmet Konağı, Kâtipzade Konağı'nın yerinde inşa edilmiştir.
- 1901 yılında Saat Kulesi yapılmış, 1918 yılında Bahribaba Parkı açılmıştır.
- 1930'lu yıllarda meydan taşıt trafiğine açılmıştır.
- Meydanın önemli yapılarından Sarıkışla 1953 yılında yıktırılmıştır.
- 1982 yılında "Hükûmet Konağı Mimari Proje Yarışması" düzenlenmesi ile "İzmir Vilayet Kompleksi" yeniden inşa edilmiştir.
- 1984 yılında Konak Vapur İskelesi yeniden düzenlenmiş olup Hükûmet Konağı'nın önünden geçen taşıt trafiği kapatılarak yaya alanına dönüştürülmüştür.
- 2003 yılında Ersen Gürsel tarafından hazırlanan projede yaya aksları ile çevre düzenlenmesi yapılmıştır.
- Kısmi kapalı formdaki meydan toplu taşıma araçlarına (tramvay, metro, otobüs) açıktır.

Şekil 4. 6. İzmir Konak (Atatürk) Meydanı eski hali ve günümüz (Ballice, 2011).

Kastamonu Cumhuriyet Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Osmanlı döneminde Kastamonu kent merkezi hüviyetinde olan meydanda; Hükûmet Konağı, Kastamonu İdadisi, Kastamonu Askerlik Dairesi, Memleket Kütüphanesi, Hapishane Binası ve Saat Kulesi gibi yapılar inşa edilmiştir.
- Cumhuriyet döneminde meydanın ortasında yer alan yapılar yıktırılmıştır. Bunlar: Osmanlı döneminde inşa edilmiş Vilayet Matbaası, Posta ve Telgrafhane, Mulki ve Askeri Rüştüye, Mekteb-i Sanayi, Darulmuallimin binalarıdır.
- Cumhuriyet döneminde yapılan düzenleme ile birlikte meydan etrafında yeni yapılar inşa edilmiştir. Bunlar: Halkevi, Abdurrahman Paşa Lisesi, Tekel Binası, Ziraat Bankası binalarıdır.
- Nispeten güçlü bir kapalı mekân etkisi bırakan meydan, taşıt trafiğine kapatılmamıştır.

Şekil 4. 7. Kastamonu Cumhuriyet Meydanı eski hali ve günümüz(Kastamonu Valiliği), (Sezer, 2010).

Kayseri Cumhuriyet Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Geç Osmanlı döneminde; 1870 yılında yanan Kayseri Kapalı Çarşısı yeniden yapılmış, İptidai Mektebi açılmış, Askerlik Dairesi, Askeri Hastane, Reşadiye Karakolu, Vilayet Binası ve Saat Kulesi gibi yapılar inşa edilmiştir.
- 1881-1901 yılları arasında Cumhuriyet Meydanı'nın bir kısmı kamulaştırılarak parka dönüştürülmüştür. Ok Burcu Medresesi yıktırılmıştır.
- 1933 Çaylak Planı ile tüm yönetim yapılarının meydan etrafında konumlandırılması kararlaştırılmış olup korunması kararlaştırılan tarihi yapılar (Kale, Sur, Hunat Külliyesi) çevresi boşaltılmıştır. Ticaret alanı olarak Kurşunlu Camisi'nin çevresi düzenlenmiştir ve 1935 yılında da meydana Atatürk Anıtı dikilmiştir.
- 1987 yılında eski Hükûmet Konağı'nın yerine yeni Valilik Binası yaptırılmıştır. Hükûmet Konağı alanı olarak ayrılan parsel içindeki Hükûmet Konağı, Adalet Bakanlığı'na tahsisli taş bina, Askeri Hastane ve Poliklinik olarak kullanılan binalar yıktırılmıştır.
- Meydan kapalı meydan formundan uzaktır. Taşıt trafiğine ve toplu taşıma araçlarına (tramvay, otobüs) açık olup bir kavşak noktası olma özelliğindedir.

Şekil 4. 8. Kayseri Cumhuriyet Meydanı eski hali ve günümüz (Faruk Yaman Arşivi), (İnternet, 40).

Sivas Cumhuriyet Meydanı'nda değişimler ve kimlik kayıpları:

- Meydan etrafındaki Selçuklu dönemi yapılarından Şifaiye Medresesi, 1768 yılına kadar hastane binası olarak kullanılmıştır. Günümüzde kapalı çarşı olarak kullanılmaktadır.
- Buruciye Medresesi uzun süre harap durumda kalmış 1966 yılında onarılmıştır. Günümüzde eğitim merkezi olarak kullanılmaktadır.
- 1271 yılında yapılan Çifte Minareli Medrese'den günümüzde ayakta kalan taçkapı ve minarelerdir. Medresenin arka kısımları yıkılmıştır.
- Selçuk Parkı içindeki Kale Cami ve Kale Hamamı 1580 yılında yaptırılmıştır. Ancak Kale Hamamı'ndan günümüze yalnızca temel duvarları kalmıştır.
- Meydandaki Osmanlı dönemi yapılarından Hükûmet Konağı 1884 yılında yaptırılmıştır. 1978 yılında çıkan yangında zarar görmüş 1982 yılında restore edilmiştir.
- 1892 yılında Sivas İdadisi olarak yapılan Kongre Binası günümüzde müze olarak kullanılmaktadır.
- 1932 yılında medreseler ve Kale Cami'nin görünür olması için meydan çevresi kamulaştırılıp Selçuklu Parkı yaptırılmıştır. Kent meydanına 1950'li yıllarda ise bir havuz inşa edilmiştir.
- Meydan taşıt trafiğine açık olup kapalı meydan formundan uzaktır.

Şekil 4. 9. Sivas Hükümet Meydanı eski hali ve günümüz (Kalender vd., 2011), (İnternet, 46).

Trabzon Belediye Meydanı değişimler ve kimlik kayıpları:

- 1900'lü yıllarda geçiş alanı, kervanların dinlenme alanı olan meydanın, 1920'li yıllarda ortasında irili ufaklı bir havuz yer almıştır.

- 1925 ve 1930'lu yıllarda park, demir parmaklıklarla çevrilmiş, 1950'li yıllarda oto parçalarının alınıp satıldığı bir ticari meydana dönüşmüştür.
- 1958 yılında Sümer Sineması ile Şems Otel binaları yıktırılmıştır.
- 1987 yılında bir trafik adası haline gelen meydan şehrin ana ulaşım merkezi olmuştur.
- 2002 yılında park bölgesi ile belediye arasındaki alanın trafiğe kapatılmasıyla yaya sürekliliği sağlanmaya çalışılmıştır.
- 2010 yılında Belediye Binası arkasındaki yapılar yıkılarak İskenderpaşa Cami meydanla bütünleştirilmiştir.
- Tarihi Belediye Binası 2010 yılında restore edilmiştir.
- Kapalılık hissi veren meydan, taşıt trafiğine büyük oranda kapalıdır.

Şekil 4. 10. Trabzon Belediye Meydanı eski hali ve günümüz (Aksoy, 2005), (İnternet, 47).

Kent merkezlerindeki tarihi dokusu ile kimliklenmiş kent meydanları, değişim ve dönüşümün en sık yaşandığı mekânlardır. Bu mekânlar doğru şekilde korunmalı ve işlevlendirilmelidirler. Kentin önemli bir bileşeni olarak, koruma ve canlandırma ile sürdürülebilir hale getirilmeleri küçük ölçekte kent için, büyük ölçekte ülke için büyük bir önem taşımaktadır.

Bu meydanların çevrelerinde, sıklıkla yeni binaların, alışveriş merkezlerinin inşası edilmesi hem tarihsel sürecin oluşturduğu kimliği hem de dokudaki ahengi yok etmektedir. Meydanın, günün koşullarına göre değişimi gerekiyorsa yüklenecek karmaşık işlev ve hareketler tarihi kimliği zedelemekten yapılmalıdır.

Tarihsel nitelikli meydanlar kamusallığını yitirmemelidir. Meydanlar kamusal bir meydana dönüşen özel bir yapıya çevrilme sürecindedirler. Kamusal alanların

düzenlemesinde kentlilerin, tüm kullanıcılarının katılımı sağlanmalı, görüşleri alınmalı, plancılar, yerel yönetimler ve kullanıcılar arasında iş birliği oluşturulmalıdır.

Taşıt artışı meydanları, kesişim noktası olan bir trafik meydanına dönüştürmektedir. Meydanların taşıt trafiğinden arındırılmaları çok önem kazanmaktadır. Meydanlarda, park alanlarının meydanlara katılması, trafiğin azaltılması ve yaya dolaşım alanlarının çoğaltılması gibi düzenlenmeler yapılmalıdır.

Tarihi nitelikli meydanlar önemli hatıra ve geçmişe sahiptirler. Geçmiş ise yaşanan mekânı unutulmaz hale getirir, yaşanmışlıklar hem o mekân hem de o insan için silinmez bir belge olur. Silindiğinde hem o mekân hem de o insan yitirilmiştir. Geçmiş yitirildiğinde, kimlik de yitirilir.

Tarihi dokusu ile kimliklenmiş kent meydanlarının, sembolik anlamlarla yüklü tarihi kent merkezlerinin, gelecekte nasıl görüneceklerine dair bir öngörü de bulunmak zordur. Çünkü sürekli dinamik bir değişim içindedirler. Ancak bugün görülebilecek temel öngörü, bu tarihi mekânlar için gelecekte geniş bir toplumsal dayanışmanın olacağıdır. Bu dayanışma da önemli bir kimlik oluşturucu rol oynayacaktır

KAYNAKLAR

Aksoy, K. Ö., “Kentsel mekanların kullanımında davranış örüntülerinin etkileri Trabzon Atatürk Alanı (Belediye Meydanı) örneği”, Yüksek Lisans Tezi, **Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 70-90, (2005).

Apak, M. ve Erdönmez Dinçer, H., “Kentsel Bellekte Meydan, San Marco Meydanı”, **Kent Akademisi**, 3(15): 73–96, (2015).

Arslanoğlu, İ., “Kastamonu Darülmualimin ve Darümuallimatı Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri” **Kastamonu Valiliği**, 463-484, (2000).

Aydın, A., “Kent merkezlerinde meydanların gelişimi ‘Sivas Hükûmet Meydanı Örneği’”, Yüksek Lisans Tezi, **Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Kayseri, 38-82, (2006).

Aygün Öztürk, A., “Kentsel Kamusal Alan olarak Meydanlar: Mekan ve Yaşamla Kurduğu İlişki”, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 9, (2009).

Aykurt, A. S., “Planlama ve uygulama süreçlerinde kent meydanları, Antalya Cumhuriyet ve Konyaaltı Kent Meydanlarında arşılaştırmalı bir araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, **Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Antalya, 21-49, (2010).

Aytaç, Ö., “Kent mekanlarının sosyo-kültürel coğrafyası”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17 (2): 199–226, (2007).

Bağbaşı, G., “İstanbul kent meydanlarının peyzaj mimarlığı ilkeleri açısından İrdelenmesi: Sultanahmet, Beyazıt, Taksim, Beşiktaş, Ortaköy Meydanı”, Yüksek Lisans Tezi, **Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü**, Bartın, 43-50, (2010).

Ballice, G., “Konak Atatürk Meydanı'nın Mekansal Dönüşümleri”, **Ege Mimarlık Dergisi**, İzmir, 4: 16-21, (2011).

Bayrak, G. S., “Meydan”, Doktora Tezi, **İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 39-97 (2014).

Bilgihan, G., “Kentsel meydanların dönüşümü”, Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü**, Ankara, 78-104, (2006).

Bilsel, C., “Les Transformations d’Istanbul: Henri Prost’s planning of Istanbul (1936-1951)”, **İTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi**, 8(1), 100-116, <http://www.az.itu.edu.tr/azv8no1web/10-bilsel-08-01.pdf> (2011).

- Calvino, I., “Günümüz kentler”, **Remzi Kitabevi**, İstanbul, 44, (1990).
- Cantek, L. F. Ş., “Yabancılar ve yerliler. Başkent olma sürecinde Ankara”, **İletişim**, İstanbul, 43, 2003.
- Cerasi, M. M., “Osmanlı kenti”, **Yapı Kredi Yayınları**, İstanbul, (2001).
- Çabuk, S., “Kayseri’nin cumhuriyet dönemindeki ilk kent düzenlemesi: 1933 çaylak planı”, **METU JFA 2012/2**, 29 (2): 63–87.
- Çelebi, S., ““Bir yaprak olsam beni Sakarya’ya düşür sonbahar,”” **Marmara Belediyeler Birliği Dergisi**, 1: 27, (2013).
- Çetindağ, K., “Işık ve renk kullanımının mekan algılanmasına etkisi üzerine bir araştırma (Sultanahmet Meydanı örneği)”, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İstanbul, 89, (2007).
- Çubukçu, C., “Kent meydanlarının simgesel işlevleri bakımından Antalya Cumhuriyet Meydanı ve çevresi örneğinde değerlendirilmesi- geliştirilmesi ve bilgisayar destekli görsel analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İzmir, 13, (2007).
- Cumhuriyet Gazetesi, “Beyazıt Meydanı’nın alacağı yeni şekil”, **Cumhuriyet**, (1959, 22 Mayıs), s.3.
- Dağlı, U., “Kuzey Kıbrıs’ta mimari kimlik sorunu”, **Yapı Dergisi**, 179 (10): 109–114, (1996).
- Demirci, C., “Kent Meydanı İşlevlerinin Madrid Plaza Mayor Örneğinde Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, İzmir, 5-12, (2001).
- Deniz, K., “Konya’da farklı üç kentsel mekanda kent kimliği üzerine bir araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, **Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Konya, 14-29, (2004).
- Dickens, C., “Zor zamanlar,” Çev. Füsun. **Oda Yayıncılık**, İstanbul, 18, (1997).
- Dilbaz, S., “İstanbul Roma Günleri, EPUB 2.0.1”. **Google LLC**, İstanbul, 277, (2018).
- Doğan, F., “Tarihsel Süreç İçerisindeki Kültürel Değişimin Fiziksel Ve Algısal Değişim Bağlamında İrdelenmesi: Trabzon Kent Meydanları Örneği”, Doktora Tezi, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü**, Trabzon, 77-89, (2016).

Doğan, F., “Trabzon Kenti Ana Ulaşım Akslarında Kullanılan Kaplama Materyalleri ve Uygulama Örneklerinin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon, 77-81, (2009).

Döblin, A. “Berlin Alexander Meydanı”, *Sel Yayınları*, İstanbul, (1996).

Durak, H. B., “Tarihi kent meydanları ve donatılarının peyzaj mimarlığı açısından irdelenmesi; Sultanahmet Meydanı örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Isparta, 84-97, (2018).

Erdem, B., “Sivas Kenti Doğal ve Kültürel Değerlerinin Peyzaj Mimarlığı Ve Turizm Açısından Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi*, Ankara, 76-83, (2007).

Erdoğan, E., “Çevre ve kent estetiği”, *Karaelmas Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, Zonguldak, 8 (9): 68–72, (2006).

Erkanı, B., “Sultanahmet Meydanı-at heykeli ve iktidar ilişkisi”, *Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü*, İstanbul, 27-33, (2018).

Eyüce, A., “İzmir’de kentsel değişimler ve mimari gelişmeler çerçevesinde kent ve mimarlık ilişkileri”, *Ege Mimar. Dergisi*, 53, (2005).

Eyüpgiller, K., “1925 Yılından Günümüze Kastamonu Kent Dokusunda Đzlenen Planimetrik Değişim ve Kaybolan Mimari Miras” *Eren Yayıncılık*, 159-170, (1996).

Fauole, P., “Square in contemporary architecture”, *Waanders P.*, Amsterdam, 14-29, (1995).

Gençel, Z., “Geleneksel Türk Kentinde Meydan Kavramı”, *Ege Mimarlık Dergisi*, 2000/2 (34): 23–24, (2000).

Giritlioğlu, C., “Şehirselsel mekan öğeleri ve tasarımı”, *İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi*, İstanbul, 176, (1991).

Göderitz, J., Rainer, R., Hoffmann, H., “Die gegliederte und aufgelockerte stadt”, *H. Berndt, Gesellschaftsbild*, Tübingen, 86, (1957).

Günel, A. ve Kılıcı, G., “Ankara Şehri 1924 Haritası: Eski Bir Haritada Ankara’yı Tanımak”, *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 83, (2015).

Güner, E., “Kent Kimliği İlişkisi Bağlamında Kent Mobilyaları, Sultanahmet Meydanı Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Arel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 160, (2015).

Güntan, Ç., “II. Abdülhamit Döneminde İmparatorluk İmajının Kamu Yapıları Aracılığı ile Osmanlı Kentine Yansıtılması”, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 33-54, (2007).

Gür, İ. Ö., “Mekan örgütlenmesi”, *Gür Yayıncılık*, Trabzon, 48, (1996).

Gül, M., “Antalya Kent Merkezi Kültür ve Turizm Gelişim Bölgesinde Yer Alan Sit Alanları ve Bu Alanlarda Antalya Büyükşehir Belediyesince Başlatılan Çalışmalara İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, *Planlama Dergisi*, 4, 123, (2006).

Habermas, J., “Kamusallığın yapısal dönüşümü”, *İletişim Yayınları*, İstanbul, 62-69, (1997).

Işık, O., “Mekanın politikleşmesi, politikanın mekansallaşması”, *Toplum Bilim*, 64: 7-38, (1994).

İnternet, 1: Behiç Ak, “Mimari karikatür”, *Arkitera.com*, <https://m.arkitera.com/haber/6828/karikaturistlerin-gozunden-mimari-ve-kent> (2019).

İnternet, 2: Bedri Rahmi Eyüboğlu, “İstanbul Destanı”, <https://www.antoloji.com/istanbul-destani-siiri/>, (2020).

İnternet, 3: Sabah Gazetesi, “İstanbul’un siluet fotoğrafları”, <https://www.sabah.com.tr/galeri/kultursanat/istanbulun-siluet-fotograf-lari>, (2019).

İnternet, 4: Türk Dil Kurumu, “Kamusal alan”, <https://sozluk.gov.tr/>, (2020).

İnternet, 5: “Campo Meydanı” https://www.tripadvisor.com.tr/LocationPhotoDirectLink-g187902-d195555-i22659585-Piazza_del_Campo-Siena_Tuscany.html, (2019).

İnternet, 6 “Krakow Old Town”, <https://www.gezirehberleri.com/krakow-old-town/>, (2020).

İnternet, 7: “Etoile Meydanı”, <https://seyler.eksisozluk.com/napolyonun-galibiyetten-sonra-askerlerine-altindan-gecmesini-emrettiği-zafer-taki>, (2020).

İnternet, 8: “Navona Meydanı”, <https://www.turrehberin.com/tag/roma-gezirehberi/page/2/>, (2020).

İnternet, 9: Wikimedia, “Trafalgar Meydanı”, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Trafalgar_Square_Grass_-_May_2007.jpg. (2020).

İnternet, 10: “Madrid sol Meydanı”, <https://www.harikalardiyari.com/madrid-puerta-del-sol-meydani/>, (2020).

İnternet, 11: Wikimedia, “Roma Forumu”, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Roma_Forumu#/media/Dosya:Forum_romanum_6k_\(5760x2097\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Roma_Forumu#/media/Dosya:Forum_romanum_6k_(5760x2097).jpg) (2020).

İnternet, 12: Pinterest.com “Roma Forumu”, https://www.pinterest.se/pin/466755948866778712/?nic_v1=1aEf2OG6uym5RVXLgTUrnZcq9RmEnhUKwnX90MOT9YZ1WFAB0R7TPul89NKe9CXryI (2020).

İnternet, 13: Google Maps, “Kızıl Meydan”, <https://www.google.com.tr/maps/search/Kızıl+meydan/@55.7535609,37.6187217,629m/data=!3m2!1e3!4b1> (2019).

İnternet, 14: Delinetciler, “Kızıl Meydan tarihi”, <https://www.delinetciler.net/showthread.php?t=31998> (2019).

İnternet, 15: “Saint Basile Katedrali”, <https://www.enuygun.com/ucak-bileti/moskova-sehir-rehberi/>, (2020).

İnternet, 16: “San Marco Meydanı”, <https://twitter.com/antiquityj/status/940536732910530560>, (2020).

İnternet, 17: “San Marco Meydanı”, <https://gezipgordum.com/san-marco-meydani-piazza-san-marco/> (2019).

İnternet, 18: “San Marco Meydanı: Saat Kulesi, San Marco Bazalikasi, Aziz Markt Çan Kulesi”, <http://bayaiyi.com/venedik-san-marco-meydani/>, (2019).

İnternet, 19: “Navona Meydanı”, <https://gezipgordum.com/navona-meydani-ve-dort-nehir-cesmesi/>, (2020).

İnternet, 20: “Royal Crescent Bathhotels England, Royal Crescent Meydanı”, <http://royal-crescent.bathhotels-england.co.uk/tr/>, (2020).

İnternet, 21: Amusing Planet, “Circus Meydanı”, <https://www.amusingplanet.com/2015/08/the-circus-of-bath.html>, (2020).

İnternet, 22: H, Bakar, “Sivas Hükûmet Konağı”, bizimsivas.com.tr, (2019).

İnternet, 23: “Ok Meydanı”, <https://blog.peramuzesi.org.tr/haftanin-eseri/mayers/> (2020).

İnternet, 24: Eski Türkiye, “Ankara Ulus Meydanı”, <http://www.eskiturkiye.net/2584/ulus-meydani-ankara>, (2020).

İnternet, 25: E. Korkmaz, “Bursa Kent Meydanı”, https://www.123rf.com/photo_54913541_bursa-turkey-july-30-bursa-kent-meydani-modern-shopping-mall-located-in-the-center-of-bursa-city-on-.html, (2015).

İnternet, 26: Yavuz İşcen, “Eski Ankara Fotoğrafları”, <http://yavuziscen.blogspot.com/p/eski-ankara-fotograflar-4.html>, (2019).

İnternet, 27: O. Aydilek, “Ulus Meydanı,” <https://www.haberturk.com/tarihi-meydanda-proje-belirsizligi-2488366-ekonomi> , (2018).

İnternet, 28: H. Çimren, “Eski Hükûmet Konağının yüz yıllık öyküsü”, www.antalyabugun.com (2007).

İnternet, 29: “Cumhuriyet Meydanı Havadan Görünüm”, <https://www.haberantalya.com/antalya-sessizlige-burundu/448884/> (2020).

İnternet, 30: Bursa’da zaman, “Orhangazi Meydanı”, <http://bursadazamandergisi.com/makaleler/orhangazi-meydani-bursaya-yakisacak-594.html>, (2020).

İnternet, 31: Oğuzhan Sayım, “Hipodrum Kalıntıları”, <https://www.sanatinjolculugu.com/atmeydani/>, (2019).

İnternet, 32: Tarihi İstanbul, “İstanbul Hipodromu”, <https://www.tarihiistanbul.com/antik-istanbul-hipodromu/istanbul-hipodromu/>, (2019).

İnternet, 33: Özhan Öztürk, “Hipodrum hava fotoğrafı”, <http://ozhanozturk.com/2017/09/01/ayasofya/>, (2020).

İnternet, 34: Selin Biçer, “Bir kışla masalı”, <https://www.arkitera.com/haber/bir-kisla-masali/>, (2020).

İnternet, 35: “Atatürk ve Şehit Şerife Bacı Anıtı”, <https://www.kastamonu.bel.tr/v2/portfolio/ataturk-ve-sehit-serife-baci-aniti/>, (2020).

İnternet, 36: “Kastamonu Cumhuriyet Meydanı”, <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/3687>, (2020).

İnternet, 37: “Kayseri Kalesi”, https://tr.wikipedia.org/wiki/Kayseri_Kalesi , (2019).

İnternet, 38: Moda Müzayede, “Kayseri Hükûmet Konağı” <https://www.modamuzayede.com/urun/100856/fotograf-kayseri-huku> , (2019).

İnternet, 39: “Kayseri Atatürk Anıtı”, <https://www.flickr.com/photos/28852091@N05/2694354515>, (2019).

İnternet, 40: Yektas. “Kayseri Valiliği” <http://www.yektas.com.tr/tr/proje/kayseri-hukümet-konagi-2> , (2020).

İnternet, 41: Mehmet Tırpan, “Sivas Cumhuriyet Meydanı”, <https://sivasmemleket.com.tr/gundem/sivasta-611-tescilli-eser-var-h46441.html>, (2018).

İnternet, 42: “Sivas Hükûmet Konağı”, <http://sivas.gov.tr/hukumet-konagi>, (2020).

İnternet, 43: “Sivas Mustafa Kemal Anıtı”, <https://www.kursunkalem.com/aturk-un-anitlari/>, (2020).

İnternet, 44: Hüsnü Ümit, “Şehitler Anıtı”, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sehitler-anitina-holigan-saldirisi-tepki-ckti-40029785>, (2020).

İnternet, 45: Yunus Budaktaş, “Şifaiye Medresesi”, <http://www.sivasirade.com/haber/sifaiye-medresesi-800-yasinda-13351.html>, (2020).

İnternet, 46: “Selçuklu parkı”, <http://wikimapia.org/10598119/Selçuklu-Parkı#/photo/4976237> (2019).

İnternet, 47: Haber 61, “Meydan Parkı Kuşbakışı Görünüm”, <https://www.haber61.net/trabzon/trabzon-da-meydan-parki-ismi-degistirildi-h298036.html> (2019).

İnternet, 48: “Belediye Binası köşesinden bakış ve Şems Otel, 1940-19502”, <http://bilelimmi.com/eski-trabzon-fotograflari/>, (2020).

İnternet, 49: A. Arslan, “Tarihsel Süreçte Kent ve Meydanlar”, <http://sanatvetoplum.org/index.php/2018/10/01/tarihsel-surecte-kent-ve-meydanlar/> (2019).

İşözen, E., “Beyazıt Meydanı kentsel tasarım proje yarışması”, (1987).

İzgi, U., “Mimarlıkta süreç kavramlar-ilişkiler”, Birinci Baskı, *YEM Yayın*, İstanbul, (1999).

Kalender, D. ve Demiroğlu, Ö. S., “Tarihi süreç içerisinde Sivas kent meydanı’nın irdelenmesi”, *İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi*, 1 (3), 355–365, (2011).

Kır, İ., “Kent Meydanlarının Kent Kimliği Üzerine Etkileri; İzmir Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 7-17, (2009).

Krier, R., “Urban space”, *Rizzoli İn.*, New York, 17, (1979).

Kuban, D., “Türk ve islam sanatları üzerine denemeler”, *Arkeoloji Yayınları*, İstanbul, 158, (2015).

Kuntay, O., “Yaya mekanı”, *Ayıntap Yayınları*, Ankara, (1994).

Lal, F., “Sultanahmet Meydanı ve yakın çevresinin tarihsel gelişimi bugünkü kullanımı için öneriler”, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 119, (1988).

Lefebvre, H., “Modern dünyada gündelik hayat”, Çev. I. Gürbüz. *Metis Yayınları*, İstanbul, 185, (1998).

Lynch, K., “A theory of good city form”, *MIT Press*, Cambridge, 51-97, (1981).

Lynch, K., “The image of the city”, *MIT Press*, Massachusetts, 46-91, (1960).

Madran, M., Ergut, A. E. ve Özgönül, A. E., “Ulus tarihi kent merkezi” *TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi*, 4, 51-53, (2005).

Marcus, C. and Francis, C., “People places, design guidelines for urban open space”, *Van Nostra*, New York, 366, (1998).

Mesutoğlu, M., “Kentsel mekan olarak meydan ve morfolojik özellikleri”, Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, (2001).

Miranda, S., “Les Palais des Empereurs Byzantins”, *Mexico*, 105-118, (1964).

Moughtin, C., “Urban design: Street and square”, *Butterwort*, London, 87-127, (1992).

Mumford, L. “The city in history: its origins, its transformations and its prospects”, *Harcourt, Brace and World Inc.*, New York, (1961).

Ocakçı, M., “Kimlik Elemanlarının Şehirsel Tasarıma Yönlendirici Etkisi”, *5. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, İstanbul, 239, (1994).

Oktay, D., “Kentsel ortak mekanların niteliği ve kent yaşamındaki rolü”, *Yapı Dergisi*, 207 (2): 53–61 (1999).

Özdoğan, H., Journalagent, “Kentsel Aidiyette Meydanlar, Trabzon Belediye Meydanı Örneği”, *Journalagent*, 29(3), 229-246, (2019).

Özdemir, Y. B., “Trabzon şehrengizi”, *Mor Taka Kitaplığı*, 2011.

Özen, A. ve Sürül, H., “Kentleşme ve yerel yönetimler”, *Sempozyum Bildirileri*, 139–145, (2002).

Özer, A., “Trabzon’dur yolumuz - 2 ‘Trabzon’un kalbi meydan”, *Heyamola Yayınları*, İzmir, 113, 2011.

Pektaş, K. E., “Meydanların kent yaşamındaki yeri ve Osmanlı’da kent meydanları”, *Uluslararası Osmanlı Medeniyeti’nde Şehir Sempozyumu*, Çorum, 291–304, (2011).

Proshanky, H., Itelson, W., Rivling, G., “Place identity: Physical world”, *Holt*, New York, 27-37, 1976.

Rapoport, A., "Human aspects of urban form: Towards a manenvironment approach to urban form and design", *Pergamon*, New York, 15, (1977).

Ricoeur, P., "Hafıza, tarih, unutuş", *Metis Yayınevi*, İstanbul, 2012.

Ringas, D., CChristopoulou, E., Stefanidakis, M., "Urban memory in space and time", *Science Reference*, New York, 80, (2011).

Roth, L. M., "Mimarlığın öyküsü", *Kabalıcı Yayınları*, İstanbul, 267, (2002).

Sala, İ., "Geçmişten günümüze meydan tasarımında, yönetsel farklılığın etkileri; Tiran örneği", Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 34-57, (2009).

Schöffel, J. "Symbol und bühne der stadt- die historische mitte im wandel stadtebaulicher leitbilder", Ph. D. Thesis, *Der Technischen Universität Darmstadt vom Fachbereich Architektur*, Darmstadt, 40-80, (2003).

Schulz, N., "Existence, space and architecture", *Praeger*. Westport, 9-36, (1971).

Semerci, F., "Kentsel Tasarım Gereklilikleri Açısından Beyazıt Meydanı Örneği", Yüksek Lisans Tezi, *Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 61, (2008).

Sennett, R., "Kamusal insanın çöküşü", *Ayrıntı Yayınları*, İstanbul, 480, (2002).

Sertkaya, İ., "Kent meydanları: Adana 5 Ocak Meydanı örneği üzerine bir irdeleme", Yüksek lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Adana, 71-89, (2011).

Sezer, D., "Kastamonu kent dokusu içinde Cumhuriyet Meydanı'nın incelenmesi", Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Eskişehir, 86-136, (2010).

Sitte, C., "City planning according to artistic principles", *Phaidon Press*, London, (1965).

Şahin, B. E., "Meydanların kentsel yaşama katkısı üzerine Bursa'da bir inceleme", Yüksek lisans Tezi, *Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, (2006).

Şehsuvaroğlu, H., "Asırlar boyunca İstanbul", *Cumhuriyet Gazetesi Yayınları*. 258, (2019).

Şehremaneti Heyet-i Fenniye, "İstanbul Şehremaneti Rehberi", *Ahmed İhsan Matbaası*, İstanbul, (1924).

Tanyeli, U., "Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci", *I.T.Ü Mimarlık Fakültesi Yayınları*, 80-85, (1987).

Taylor, J., “İstanbul imparatorlukların başkenti”, *Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul, 20, (2000).

Tayşi, Ş. E., “İstanbul tarihi yarımada meydanlarının oluşumunu etkileyen çevresel faktörler ve meydanların mimari kurgusu”, Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 31-60, (2006).

Tekeli, İ., “Kent planlaması konuşmaları”, *TMMOB Mimarlar Odası Yayınları*, Ankara, 66-79, (1991).

Tibet, M. D., “19. Yüzyıldan Günümüz Dönemine İzmir’de Yaşanan Sosyal Değişimler Çerçevesinde Konak Meydanı’nın Geçirdiği Evrelerin İncelenmesi”, Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, 2-60, (2005).

Tönük, Ö. ve Barkul, S., “Piazze, plaza, square, meidan, meydan”, *Ege Mimarlık Dergisi*, 2-30: 34-38, (1999).

Tümer, G., “Kentler, binalar, insanlar, olaylar, meydanlar”, *Ege Mimarlık Dergisi*, 2 (34), 12-17, (2000).

Üstün, T., “Kentsel park aydınlatmalarının kullanıcı açısından değerlendirilmesi: Trabzon Kenti Meydan Parkı ve Atapark örnekleri”, Yüksek Lisans Tezi, *Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Trabzon, 84-86, (2014).

Vardar, A., “Meydansız Kentler”, *Planlama Dergisi*, 90 (3-4): 30-34, (1990).

Yalın, İ., “Toplumsal belleğin ulus meydanı üzerinden kurgulanma çabası”, *İletişim Yayınları*, İstanbul, 157-207, 2002.

Yazar, B. Ş., “İzmir Turan’da bölgesiyle bütünleşen meydan tasarımı”, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, 4-7, (2006).

Yıldız, M., “Sultanahmet Meydanı’nın Kronolojik ve Mekansal Oluşum Süreci Üzerine Bir Araştırma”, *Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul, 34-97, (2002).

Yorulmaz, H., “Kentsel Mekânlarda Uyumluluk: Orhangazi Kent Meydanı Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü*, Ankara, 55-100, (2013).

Zengel, G. “Tarih içinde değişen tüketim mekanları”, *Ege Mimarlık Dergisi*, 4 (40), 40, (2001).

Zucker, P., “Town and square”, *Columbia Üniversitesi*, New York, 58, (1959).

ÖZGEÇMİŞ

Necmi ATEŞ 1963 yılında Elazığ'da doğdu. 1978 yılında yurtdışına gitti. Benedict School'da dil eğitimi aldı. 1979 yılında Köln'de ekonomi bölümünde okudu. 1979-83 yılları arasında Elektrische Energie Technik an der Fachhochschule Köln'de elektrik bölümünde okudu. 1983 yılında Türkiye'ye döndü. 1988 yılında Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesinden mimar olarak mezun oldu. 1994 yılında askerlik görevini asteğmen olarak tamamladıktan sonra Sezer AYGEM proje bürosunda çalıştı. Ateş İnşaat firmasını kurarak serbest meslekte faaliyetlerine devam etti. Çeşitli firmalarda yurt içinde ve yurt dışında görev yaptı. 1997 yılından itibaren resmî kurumlarda çalışmaya başladı. İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde görev aldı. 2000 yılından itibaren İller Bankası'nda mimar olarak çalışmaktadır.

ADRES BİLGİLERİ

Adres : İller Bankası A.Ş.
Zübeyde Hanım Mah. 657. Cad. No: 14
Dışkapı Altındağ / ANKARA
Tel : (552) 250 06 23
E-posta : atesnecmi@hotmail.com